

PALA KULTTUURIEN MOSAIIKKIA?

ETNISYYDEN JA SOSIAALISTEN SUHTEIDEN MERKITYKSIÄ
KANADANSUOMALAISTEN ELÄMÄSSÄ

Arvi Pihlman

Pro gradu -tutkielma

Sosiaali antropologia

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tampereen yliopisto

Kevät 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

ARVI PIHLMAN: PALA KULTTUURIEN MOSAIKKIA? Etnisyyden ja sosiaalisten suhteiden merkityksiä kanadansuomalaisten elämässä

Pro gradu -tutkielma, 99 s.

Sosiaaliantropologia

Helmikuu 2012

Tutkimuksessa tarkastellaan Suomesta Kanadaan 1950- ja 1960-luvuilla muuttaneiden ihmisten elämää suhteessa Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan käsitykseen kulttuurista. Kanada on valtio, jonka hyvinvoinnin kehityksen kannalta maahanmuutto on pitkään nähty tärkeänä asiana, ja jossa on neljä vuosikymmentä harjoitettu monikulttuurisuuspolitiikkaa (*multiculturalism*). Monikulttuurisuuspolitiikka muodostaa osan sitä yhteiskunnallista, maailmankuvallista ja ideologista kontekstia, jossa Suomesta Kanadaan muuttaneet ihmiset elävät.

Politiikan periaatteet on kirjattu monikulttuurisuuslakiin (*Multiculturalism Act*). Lakitekstissä muodostuu tietynlainen ymmärrys kulttuurista, johon kanadalaisessa kontekstissa viitataan vertauksella kulttuurien mosaiikista. Lakitekstin ja mosaiikkimaisen kulttuurikäsitteen näkökulmasta etnisyydellä ja alkuperällä on kulttuurissa keskeinen rooli, ja kulttuurit näyttävät muodostavan toisistaan erillisiä kokonaisuuksia. Tämä käsitys kuitenkin eroaa antropologiassa ja muussa tutkimuksessa nykyään vallitsevista käsityksistä.

Tutkimus nojaa sellaiseen etnografiseen perinteeseen, jossa painottuu erilaisten aineistojen ristiinluenta ja kontekstointi. Haastattelu- havainnointi- ja tekstiaineistoja yhdistelemällä on mahdollista tarkastella eri näkökulmista tutkimusongelman kannalta relevantteja asioita tutkimieni ihmisten elämässä. Tutkimuksen tärkein tulos on, että mosaiikkimaiseen kulttuurikäsitteeseen sisältyvä oletus alkuperän tai etnisyyden yhdistävyydestä liioittelee kulttuurikategorioiden välisiä eroja ja peittää alleen niitä halkovia eroja, mutta kuitenkin koskettelee asioita, jotka voivat olla ihmisten elämässä oleellisia. Näitä asioita voi kuitenkin olla hyödyllisempää käsitellä toisenlaisin välinein.

Maasta toiseen muuttaneiden ihmisten elämän tarkasteleminen suhteessa mosaiikkimaiseen kulttuurikäsitteeseen on tärkeää myös siksi, että samankaltainen käsitys kulttuurista on yleinen muissakin yhteyksissä maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta puhuttaessa. Se nivoutuu osaksi laajalle levinnyttä maailmankuvallista ymmärrystä, jonka avaaminen antaa hyviä välineitä käsitellä ihmisten liikkumiseen yleisemminkin liitettyjä merkityksiä. Samalla mosaiikkimaisen kulttuurikäsitteen kyseenalaistaminen antaa parempia välineitä katsoa sitä, miten suhteet lähtömaahan tai muualle valtion rajojen yli ja suhteet muihin samasta maasta muuttaneisiin ihmisiin voivat olla merkityksellisiä maahanmuuttajien elämässä.

Avainsanat: monikulttuurisuus, kulttuuri, kanadansuomalaiset, etnisuus, asioiden kansallinen järjestys, transnationaalit suhteet, symboliikka

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Aineisto	3
2.1. Haastattelut	4
2.2. Tekstiaineistot	8
2.3. Etnografinen havainnointiaineisto.....	9
3. Laadullinen tutkimus ja etnografia	13
3.1. Laadullinen tutkimus.....	14
3.2. Etnografia ja aineistojen ristiin lukeminen.....	16
4. Teoreettinen viitekehys	17
4.1. Etnisyys	18
4.2. Nationalismi ja asioiden kansallinen järjestys.....	22
4.3. Kulttuuri ja monikulttuurisuus	25
5. Kanadan monikulttuurisuuspolitiikka.....	29
5.1. Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan taustoja: kehitys rasistisesta maahanmuuttopolitiikasta monikulttuurisuusideologian rakentamiseen.....	30
5.2. Kanadan monikulttuurisuuslaki: yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta.....	32
6. Suomalaisuus kulttuurien mosaiikissa	38
6.1. ”70. Kanadan Suomalaisten Suurjuhlien” käsiohjelma.....	39
6.2. ”Alkujuuret”: kooste tapahtumista ja vaiheista, jotka johtivat Suomalais-kanadalaisen Taideliiton perustamiseen.....	44
6.2.1. Käytännöllisiä tavoitteita: kirjoittaja huomaa puutteen, jonka pyrkii korjaamaan.....	46
6.2.2. Symbolinen taso: Taideliitto vie suomalaisuutta Kanadan kartalle.....	48
6.3. Suomalaisuuden monet merkitykset.....	49
7. Suomalaisuus ja arki: elettyä ja kerrottua elämää.....	53
7.1. Tie vei Kanadaan.....	54
7.1.1. Muutto muiden perässä.....	55
7.1.2. Taloudelliset vaikeudet ja yhteiskunnalliset olot liikkeelle sysääjinä.....	58

7.1.3. Kielen oppimista ja halua nähdä maailmaa	60
7.2. Miten Suomi on merkityksellinen?	62
7.2.1. Ihmissuhteet	62
7.2.2. Luonto	64
7.2.3. Suomen tapahtumien seuraaminen	66
7.2.4. Elämäntapojen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin vertaaminen	67
7.2.5. Suomalaisuutta Kanadassa	69
7.3. Kanadansuomalaisia sosiaalisella kartalla: joitain karttamerkkejä	72
7.3.1. Suomen kieli, kielitaito ja ”kieliset”: keskustelua kielirajasta ja suomenkielisen ympäristön tarpeellisuudesta	73
7.3.2. Eri aikoina muuttaneita ihmisiä ja seuratoimintaa	80
7.3.3. Poliittinen raja	83
7.3.4. Maahanmuuttajana Kanadassa	86
8. Maahanmuuttajat, etnisyys ja kulttuuri	89
8.1. Kulttuuri luokittelun välineenä	89
8.2. Kulttuuri kontekstissaan merkityksellisenä tekemisenä	92
8.3. Ylirajaiset ja paikalliset suhteet maahanmuuttajien kulttuurisessa todellisuudessa	95
Lähteet	100

1. Johdanto

Tämä tutkimus käsittelee Suomesta Kanadaan 1950- ja 1960-luvuilla muuttaneiden ihmisten elämää. Ollessani kesällä 2009 työharjoittelussa Siirtolaisuusinstituutissa Turussa sain tehtäväkseni lähteä kuukaudeksi Kanadaan keräämään Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten ja heidän jälkeläistensä haastatteluita ja valokuva-aineistoa instituutin arkistoihin tutkimuskäyttöön. Aloittaessani työharjoittelun päätin käyttää keräämäni aineiston myös omaan pro gradu - tutkielmaani, mihin sainkin luvan instituutista. Tämän kerroin tietysti myös haastateltavilleni. Työharjoitteluni, joka poiki sittemmin tämän tutkielman, tarjosi minulle mahdollisuuden käydä elämäni ensimmäistä kertaa Kanadassa ja kuulla monia kiinnostavia elämäntarinoita. Tämän työn tekeminen on ollut minulle myös aiempaa syvempi sukellus ihmisten liikkumisen ja muuttoliikkeen tutkimukseen ja avannut silmiäni niille moninaisille kysymyksille, joita ihmisten liikkumiseen poliittisesti rajatussa maailmassa liittyy.

Varsinaista tutkimuskysymystä minulla ei vielä aineiston keräämisen aikaan ollut. Tutkimuskysymykset ja muu tutkimusasetelma alkoivatkin löytää muotoaan vasta aineistoa käsitellessäni. Lopullinen tutkimusasetelma alkoi rakentua kulttuurin käsitteen käyttöön liittyvien epäselvyyksien ja ristiriitaisuuksien pohjalta. Teorialuvussa avaan tätä asiaa tarkemmin, mutta yleisesti ottaen kyse on siitä, että kulttuuri ei ole vain teoreettinen, vaan myös arkipäiväinen ja poliittinen käsite. Käsitettä käytetään kuitenkin usein hyvin erilaisella tavalla tutkimuskirjallisuudessa ja muissa yhteyksissä. Ihmiset, joiden elämää tutkimukseni käsittelee, asuvat Kanadassa, jonka taloudellisen kehityksen kannalta maahanmuutto on pitkään nähty voimavarana ja jossa on neljä vuosikymmentä harjoitettu monikulttuurisuuspolitiikkaa (*multiculturalism*). Poliitiikan periaatteet on kirjattu monikulttuurisuuslakiin (*Canadian Multiculturalism Act*). (Ks. luku 5.)

Tämän yhteiskunnallisen kontekstin vuoksi kulttuurin käsite on kiinnostava tarkastelun kohde. Se on tutkimuksessani myös keskeinen teoreettinen käsite. Tutkimusasetelma rakentuu kahden kysymyksen varaan. 1) Ensiksi tarkastelen sitä, *miten kulttuuri ymmärretään tutkimuskirjallisuudessa, monikulttuurisuuslaissa ja suomalaisuuteen liittyvässä puheessa ja käytännöissä*. Se, kuinka kulttuuri ymmärretään lakitekstissä, ohjaa katsomaan Suomesta Kanadaan muuttaneita henkilöitä ihmisinä, joita suomalaisuus jollain tavalla yhdistää. Etnisyydelle annetaan siinä tärkeä rooli. Lakitekstin jälkeen analysoin kahta muuta tekstiaineistoa, joista toinen liittyy

kanadansuomalaisten vuotuisen juhlaan ja toinen erääseen kanadansuomalaiseen yhdistystoimintaan. Nämä tekstiaineistot muodostavat kontekstin muulle aineistolle. 2) Toiseksi kysyn tämän perusteella *miten Suomi ja suhteet muihin kanadansuomalaisiin ovat merkityksellisiä Suomesta Kanadaan muuttaneille ihmisille*. Tähän kysymykseen etsin vastausta siitä, mitä haastateltavat kertovat omasta arjestaan ja elämästään, sekä havainnointiaineistosta. Tutkimusotteeni on laadullinen ja se nojaa erityisesti etnografiseen tutkimusperinteeseen.

Monikulttuurisuuslain ymmärrys kulttuurista nojaa tietynlaisiin perustavanlaatuisiin oletuksiin ihmisten elämään vaikuttavista asioista ja samanlaiset oletukset ovat yleisiä muuallakin kuin Kanadassa, esimerkiksi juuri monikulttuurisuudesta ja maahanmuutosta puhuttaessa. Siksi niiden tarkastelemisella on myös yhteiskunnallista merkitystä. Otin mukaan etnisyyden käsitteen päästäkseni paremmin käsiksi tietynlaisiin kulttuurin ymmärtämisen ja kulttuurin tekemisen tapoihin. Kyseisellä kulttuurikäsitteellä on selkeitä yhtymäkohtia laajalti levinneeseen ja ihmisten elämää nyky maailmassa merkittävällä tavalla jäsentävään maailmankuvaan, jota Liisa Malkki kutsuu ”asioiden kansalliseksi järjestykseksi”. Asioiden kansallinen järjestys ja nationalismi tarjoavatkin kolmannen tärkeän käsitteellisen välineen. Näiden teorialuvussa esittelemieni keskeisimpien käsitteiden lisäksi hyödynnän muun muassa moniäänisen symbolin ja transnationaalien suhteiden käsitteitä, jotka esittelen muualla tekstissä.

Muuttoliikettä käsittelevää kirjallisuutta lukiessa törmää terminologiseen epäselvyyteen, joka ei välttämättä edesauta ihmisten liikkumisen ja siihen liittyvien ilmiöiden tutkimista. Maasta toiseen muuttaneisiin ihmisiin viitataan joissain tutkimuksissa sanalla ”maahanmuuttaja”, toisissa sanalla ”siirtolainen”. Myös esimerkiksi sanomalehtikirjoittelussa näkee käytettävän molempia sanoja. Saukkonen sivuaa tätä käsitteellistä epäselvyyttä monikulttuurista politiikkaa käsittelevässä kirjassaan. ”On myös käyty keskustelua siitä, onko oikein puhua maahanmuuttajasta, jos kyse on maassa jo vuosikymmeniä asuneesta ihmisestä (...) Joidenkuiden mielestä pitäisi kehittää täysin uusia käsitteitä (...) Toisten mielestä taas voitaisiin palata vanhaan ja alkaa käyttää uudelleen esimerkiksi käsitettä ’siirtolainen’.” (Saukkonen 2007, 267.) Tarkastelun kohteen nimeämiseen liittyvien vaikeuksien (ehkä ne ovat välttämättömiä) lisäksi vaarana on, että eri keskusteluperinteet elävät toisistaan erillään.

Maahanmuuttoviraston sanastossa ”siirtolainen” on selitetty näin: ”Henkilö, joka muuttaa maasta toiseen rakentaakseen siellä itselleen uuden elämän. Maastamuuttaja tai maahanmuuttaja.”

(Maahanmuuttoviraston sanasto.) Se on siis eräänlainen yleiskäsite. Vuonna 1989 Korkiasaari kirjoitti tilastoissa tapahtuneesta muutoksesta käytettyjen termien suhteen, kun siirtolaisten sijaan oli alettu puhua maasta- ja maahanmuuttajista (Korkiasaari 1989, 73). Ehkä nimenomaan hieman vanhahtavan kaikkunsa vuoksi ”siirtolaisuuden” on nähty myös herättävän kyseenalaisia merkityseroja verrattuna puheeseen ”maahanmuutosta”. ”Siirtolaisuus” saatetaan liittää Suomesta muualle erityisesti 1800- ja 1900-luvuilla muuttaneisiin ihmisiin, kun taas nykyään ”maahanmuuttajilla” tarkoitetaan etupäässä muualta Suomeen muuttaneita ihmisiä. Toisaalta ihmisten liikkumista käsiteltäessä ”maahanmuutto” on sikäli hankala termi, että liikkuminen itsessään saattaa olla eri syistä enemmän tai vähemmän pysyvä olotila. (Himänen & Könönen 2010, 84–85.)

En ota yleisellä tasolla kantaa kummankaan termin, ”siirtolainen” tai ”maahanmuuttaja”, paremmuuden puolesta. Perustelen kuitenkin omassa tutkimuksessani tekemäni valinnan. ”Siirtolainen” -termin käyttö olisi siinä mielessä omassa tutkimuksessani perusteltua, että haastattelemani ihmiset käyttävät itse sitä sanaa. Päädyin kuitenkin käyttämään sanaa ”maahanmuuttaja”, koska se yksiselitteisesti viittaa sanana ihmiseen, joka on muuttanut maahan. Tämähän on tilanne haastattelemieni ihmisten kohdalla. Suomesta muualle muuttaneita ihmisiä käsittelevässä keskusteluperinteessä poikkeavan valinnan (ks. emt.) tekemisellä alleviivaan myös sitä, että haluan tarkastella rinnakkain niin Suomesta muualle lähteneitä ihmisiä, muualta Suomeen tulleita ihmisiä kuin ihmisten liikkumista ylipäätään käsittelevää kirjallisuutta. Kaikki termit, jotka pyrkivät sulkemaan sisäänsä eri syistä yli valtion rajojen liikkuvat ihmiset, ovat ongelmallisia. Ajatus ”maahanmuuttajastakin” tyypistää yhteen sanaan maasta toiseen liikkuvien ihmisten kirjjon (Huttunen 2009, 117). Ehkä niin sanomalehtikirjoittelussa, tutkimuksissa, politiikassa kuin viranomaistyössäkin selvästi vallitseva tarve rajan ylittävien ihmisten kuvaamiseen yhdellä tai muutamalla termillä kertoo juuri tuon rajanylityksen merkittävydestä. Rajojen kulttuuriset merkitykset tulevat esille tämänkin tutkielman edetessä.

2. Aineisto

Siirtolaisuusinstituutti halusi saada kanadansuomalaisten haastatteluita arkistoihinsa ainakin seuraavista syistä. Siellä oli kehitelty ajatusta mahdollisesta kanadansuomalaisten uudesta historiankirjoituksesta. Lisäksi edellisenä kesänä oli Sudburyssa töissä ollut suomalainen pariskunta kerännyt jonkin verran kanadansuomalaisten haastatteluita omiin arkistoihinsa, ja sittemmin ottanut

yhteyttä Siirtolaisuusinstituuttiin. He olivat painottaneet sitä, että ikääntyvien maahanmuuttajien muistoja olisi korkea aika saada talteen. Eräs tärkeä tavoite oli siis jo vuosikymmeniä sitten muuttaneiden, iäkkäiden maahanmuuttajien muistojen kerääminen ja arkistointi tutkimuskäyttöön. 1950-luvulla muuttoliike Suomesta Kanadaan oli suurta, mutta väheni huomattavasti seuraavan vuosikymmenen jälkeen (Korkiasaari 1989, 110–111). Tämän vuoksi suuri osa Suomessa syntyneistä kanadalaisista on jo varsin iäkkäitä.

Kesä- ja heinäkuun aikana tutustuin aihepiiristä kertovaan kirjallisuuteen ja sanomalehtiartikkeleihin, sekä kävin tapaamassa haastatteluista jo keränneen pariskunnan toista osapuolta. Keskustelimme haastatteluista ja hänen kokemuksistaan Sudburyssa. Otin yhteyttä eri tahoihin Kanadassa saadakseni jo ennalta joitain haastateltavia. Päätin rajata matkani Torontoon ja Sudburyyn, koska kuukauden aikana en olisi ehtinyt kiertää laajempaa aluetta haastateltavien perässä. Lähetin sähköpostia Toronton ja Sudburyn kanadansuomalaisiin vanhusten lepokoteihin, joita ovat Torontossa Suomi-koti ja Sudburyssa Finlandiakylä. Sudburyssa otin yhteyttä myös Matteuksen seurakuntaan (*St. Matthews Evangelical Church*), jossa järjestetään jumalanpalveluksia suomeksi ja englanniksi. Lähetin myös ilmoituksen kanadansuomalaisiin sanomalehtiin Vapaa Sanaan ja Canadian Sanomiin, joissa kerroin hakevani haastateltavia, ja tämä sama ilmoitus julkaistiin myös Matteuksen seurakunnan uutiskirjeessä.

Olin itse vastuussa niin haastateltavien etsimisestä kuin haastattelurungon laatimisestakin. Minulla oli siis hyvin vapaat kädet rakentaa sellaiset raamit haastatteluille kuin itse näin järkeväksi. Lähtökohtana haastattelujen suunnittelussa oli se, että niiden tulisi olla sisällöltään Siirtolaisuusinstituutin ja historian tutkimuksen kannalta kiinnostavia ja toissijaisesti se, että saisin ne keskustelemaan keskenään myös sosiaalitieteellisesti kiinnostavalla tavalla. Tässä ei sinällään ole mitään ristiriitaa, ja alustavasti tulin siihen tulokseen, että haastateltavien ajatukset itseään koskettaneista prosesseista ja sosiaalisista suhteista toisi annettavaa kummankin tieteenalan näkökulmasta.

2.1. Haastattelut

Aloittaessani aineiston keräämisen minulla ei vielä ollut varsinaista tutkimuskysymystä. Ennen matkaa hankkimani tiedot ohjasivat kuitenkin haastattelurungon laatimista. Haastatteluaineiston

keräämistä rajasi lähtökohtaisesti ainoastaan se, että haastateltavat olisivat joko itse muuttaneet Suomesta Kanadaan tai he olisivat maahanmuuttajien jälkeläisiä. Saadakseni aineistoon keskinäistä vertailukelpoisuutta minun tuli päättää keskeisiä teemoja ennen Kanadaan lähtöä. Kanadansuomalaisia käsittelevä kirjallisuus ja lehtiartikkelit rakensivat osaltaan pohjaa sen hahmottamiselle, mitä ainakin voisi kysyä ja mistä minun tulisi ainakin olla tietoinen.

En tehnyt tiukkaa haastattelurunkoa, joka olisi ollut mielestäni liian kankea. Päätin kuitenkin tiettyjä teemoja, joita tilanteen mukaan soveltaen koetin tuoda käsittelyyn. Päätin jo alkuvaiheessa projektia suunnitellessani antaa merkittävän painoarvon haastateltavien itsensä tärkeinä pitämille näkökohdille. Ratkaisu oli omiaan tuomaan haastateltavien omaa ääntä esille, mikä osoittautui myöhemmin, tuskaillessani tutkimusasetelman ja -kysymysten kanssa, arvokkaaksi valinnaksi. Voisin kutsua haastatteluasetelmaani löyhästi teemoitelluksi haastatteluksi, joka ei missään nimessä ollut täysin strukturoimaton, mutta jossa pyrin olemaan herkkä myös niille aihepiireille, joista haastateltavat itse halusivat kertoa (vrt. Tiittula & Ruusuvaori 2005, 11–12). Teemat, joista ainakin halusin kuulla haastateltavien kertovan, tarkentuivat seuraavanlaisiksi:

1. elämä ennen muuttoa, muutto ja muuttoon johtaneet tekijät
2. kuinka elämä lähti rakentumaan uudessa maassa ja sosiaalisessa ympäristössä
3. suhteet muihin suomalaisiin maahanmuuttajiin (esimerkiksi erilaiset seuratoiminnan muodot) ja toisaalta suhteet myös muihin kuin suomalaisiin
4. suhteet Suomeen

Suhde Suomeen, kokemukset muista Suomesta muuttaneista ihmisistä ja suomalaisten keskinäinen elämä Kanadassa asettuivat kuin itsestään kiinnostukseni keskiöön. Tämä johtui osaltaan siitä, että olin lukenut lyhyessä ajassa paljon kanadansuomalaisista kirjoitettuja tekstejä ja tällainen suomalaiskeskeinen lähestymistapa oli jäänyt ikään kuin päälle. Asetelma oli sikäli perusteltu, että Suomesta muuttaminen tai Suomesta muuttaneiden ihmisten jälkeläisenä oleminen rajasi lähtökohtaisesti haastatteluita. Lisäksi se oli perusteltu mahdollisen kanadansuomalaisiin keskittyvän historiankirjoituksen näkökulmasta. Haluan kuitenkin painottaa, että toisenlainen lähestymistapa, jossa haastateltavien suomalaisuus olisi ollut sivuseikka, olisi ollut myös aivan mahdollinen. Tämä ajatus jäi häiritsemään ja osaltaan suuntasi lopullisen tutkimusasetelmani muotoutumista.

Käytännössä teemat sekoittuivat usein keskenään, joissain haastatteluissa osa teemoista jäi hatarammin käsiteltyä kuin toisissa ja haastateltavan kerronta saattoi joskus lähteä aivan omille poluilleen. Pyrin välttämään liiallista keskeyttämistä, mutta koetin palauttaa valloilleen päässeän tilanteen joihinkin vielä käsittelemättä jääneistä teemoista. Joissain tilanteissa, esimerkiksi kun haastateltava oli tai oli ollut aktiivisesti mukana järjestötoiminnassa, saattoivat henkilökohtaiset taustat tilanteen sanelemina jäädä taka-alalle ja painopiste siirtyi toiminnan kuvaamiseen ja yhteisöllisempiin näkökohtiin, joiden toivon antavan mahdollisille muille tutkimuksille yksityiskohtaisempaa tietoa. En siis tehnyt ehdotonta rajausta sen suhteen, että teemat tulisivat kaikissa tapauksissa kaikilta osin käsiteltyä, mutta pääsääntöisesti siihen pyrin.

Haastattelin sekä Suomesta Kanadaan muuttaneita ihmisiä että heidän jälkeläisiään. Kaiken kaikkiaan erillisiä haastattelutilanteita kertyi 38, joissa seitsemässä kertoi tarinaansa kaksi henkilöä. Lisäksi yksi henkilö kirjoitti minulle sähköpostitse pitkän selvityksen itsestään ja vaiheistaan. Yhteensä haastateltavia oli siis 46. Mukana luvussa on sekä maahan muuttaneita ihmisiä että heidän jälkeläisiään. Pro gradu -tutkielmaa ajatellen haastattelujen määrä on todella suuri, ja siksi sitä oli rajattava. Rajasin aineistoni käsittämään 1950- ja 1960-luvuilla muuttaneet ihmiset. Näin aineisto kaventui 35 henkilöön, joista miehiä on 12 ja naisia 23. Rajauksesta huolimatta aineisto on edelleen varsin suuri. Haastattelujen pituudet vaihtelevat melkoisesti. Lyhimmat haastattelut ovat noin kaksikymmentä minuuttia pitkiä, pisin on noin kaksi tuntia. Valtaosa tähän tutkimukseen päätyneistä haastateltavista oli muuttanut Kanadaan (ensimmäisen kerran) 1950-luvulla.

Monet haastateltavista ilmoittautuivat itse halukkaiksi. Jotkut ottivat minuun yhteyttä sähköpostitse kirjoittamani lehti-ilmoituksen perusteella. Toiset olivat ilmoittautuneet haastateltaviksi Sudburyn Finlandiakylän avuliaan henkilökunnan tiedusteltua halukkuuksia. Jotkut taas olivat kuulleet tutultaan haastatteluprojektistani ja ilmoittautuivat ystävänsä välityksellä haastateltaviksi. Joskus kävi myös niin, että lepokodin käytävillä kulkiessani joku nykäisi minua hihasta ja kysyi enkö haluaisi haastatella häntäkin. Tämä ryhmä koostuu karkeasti ottaen niistä, jotka joko asuvat suomalaisten lepokodeissa tai lukevat kanadansuomalaisia sanomalehtiä. Toinen reitti saada haastateltavia oli kysellä ihmisten halukkuuksia suoraan heiltä itseltään. Tämä tapahtui joko niin että omatoimisesti kyselin sopivissa tilanteissa läsnä olevilta ihmisiltä, tai niin että aiemmin haastatteleman tai joku muu antoi vihjeen henkilöstä, joka olisi mahdollisesti kiinnostunut osallistumaan haastatteluun tai joka mahdollisesti tietäisi jotain joistain erityisemmistä aihepiireistä.

Haastateltavat olivat sellaisia ihmisiä, jotka halusivat kertoa elämästään, tai eivät ainakaan siitä puhumista vastustaneet. Tuolloin jäi pitkälti kuulematta sellaiset kertomukset, joihin liittyy negatiivisia tunteita. Tällaisia asioita en tietysti tonkinutkaan. Joskus sain kuitenkin huomata, että ihmiset halusivat kertoa vaikeistakin asioista erityisesti nauhurin ollessa sammutettuna. Suurinta osaa haastateltavista yhdisti se, että he jollain tavalla olivat tekemisissä muiden Suomesta muuttaneiden ihmisten kanssa. Onneksi mukana on myös arvokkaita poikkeuksia, jotka tuovat esille toisenlaisia tarpeita ja valintoja.

Jotkin seikat omien kysymystenasettelujeni ja haastateltavien valikoitumisen lisäksi saattoivat vaikuttaa haastattelujen sisältöön. Kuten jo totesin, haastatteluissa saattavat painottua turhankin auvoiset tai sankarilliset muistot. Kuitenkin täytyy sanoa, että monesti varsinkin muuttoa edeltävään elämään Suomessa ja alkuvuosiin Kanadassa näyttäisi liittyvän koettelemuksia ja hankaluuksia. Eräs haastateltava kuvasikin tätä ilmeisen yleistä kokemusta nimityksellä ”immigrantin hardship story”. Toiseksi itse haastattelutilanne oli omiaan vaikuttamaan sisältöön. Haastateltavat puhuivat nauhalle omilla nimillään ja he tiesivät, etteivät nauhat jää vain minun käyttöni. Vaikka kerroinkin, että haastattelut arkistoidaan Siirtolaisuusinstituuttiin tutkimuskäyttöön, en voinut henkilökohtaisesti taata haastateltavien anonyymiyttä aineiston säilyttämisen ja jatkokäytön suhteen, koska aineisto on myös muiden käsissä. Siirtolaisuusinstituutin pyynnöstä otin haastateltavista myös valokuvia, elleivät he siitä halunneet kieltäytyä. Jotkut tosin kieltäytyivätkin.

Kolmas seikka olen minä itse. Olen suomalainen, joka tuli Kanadaan haastattelemaan kanadansuomalaisia maahanmuuttajia ja edustin Siirtolaisuusinstituuttia, joka mahdollisesti tulee joskus hyödyntämään haastatteluista historiankirjoituksen näkökulmasta. Saatoin edustaa haastateltaville tahtomattani jonkinlaista kansallista intressiä, mikä edelleen saattoi vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka he puhuivat suhteistaan Suomeen. Kenties kuitenkin suurin asia, joka mahdollisesti vaikutti haastatteluiden sisältöön, mutta ennen kaikkea oman ymmärrykseni rakentumiseen tai rakentumatta jäämiseen, on minun ja haastateltavien välinen suuri ikäero. Lähes kaikki haastateltavani olivat jo eläkkeellä, jotkut heistä jo yhdeksänkymppisiä, ja minä itse olin haastattelujen keräämisen aikaan kaksikymmentäneljävuotias. Tämä oli itselleni ainutlaatuinen tilaisuus paitsi kuulla mielenkiintoisia asioita maasta toiseen muuttamisesta, myös kuulla monta yksilöllistä elämäntarinaa paljon eläneen ja kokeneen ihmisen suusta.

Aineistossani haastattelut ja havaintoaineisto ovat eettisesti herkintä materiaalia. Olen pyrkinyt parhaani mukaan suojelemaan haastateltavien anonymiyyttä. Haastattelusitaattien yhteydessä olen kuitenkin ilmoittanut haastateltavan sukupuolen sekä syntymä- ja muuttovuoden. Kaupunkien ja paikkojen nimet olen esittänyt sellaisinaan. Jokaisen suoran sitaatin yhteydessä olen miettinyt sisältääkö se jotain, josta voisi seurata haittaa tai harmia haastateltavalle. Olen tehnyt harkinnan parhaan ymmärrykseni mukaan.

2.2. Tekstiaineistot

Aluksi yritin rakentaa tutkimusasetelmaani pelkästään haastatteluaineiston varaan. Minua kiinnostivat haastatteluissa kerrotut asiat erityisesti kanadansuomalaisten seuratoiminnasta ja muusta yhteiselämästä, mutta myös erilaiset painotukset omassa elämässä tärkeiksi koetuista asioista ja sosiaaliset rajanvedot, joihin haastateltavat tukeutuivat kertoessaan elämästään. Asetelma tuotti jo lähtökohtaisesti vaikean ongelman: Millä tavoin tutkimuksen yhteiskunnallinen relevanssi olisi perusteltavissa ja kestävä ajatus suomalaisuudesta perusteluja kaipaamattomana tutkimusasetelman lähtökohtana kriittisempää tarkastelua?

Tutkielmani ohjaaja vahvisti epäilyjäni ja ehdotti minulle tutustumista Kanadassa käytyyn monikulttuurisuuskeskusteluun. Luin kanadalaisesta monikulttuurisuuskeskustelusta sen mitä käsiini sain ja huomasin nopeasti puheen monikulttuurisuudesta linkittyvän Kanadan lainsäädäntöön ja monikulttuurisuuspolitiikkaan. Päätin ottaa Kanadan monikulttuurisuuslain osaksi aineistoani. Ensinnäkin monikulttuurisuuspolitiikka on osa sitä yhteiskunnallista kontekstia, jossa haastattelemani ihmiset elävät. Toiseksi siinä on nähtävissä yhdenlainen tapa puhua yhteiskunnan monimuotoisuudesta ja maahanmuuttoon liittyvistä asioista, ja tuo tapa kytkeytyy yleisemminkin käytyyn keskusteluun maahanmuutosta ja yleisempiin maailman hahmottamisen tapoihin.

Kulttuurin käsite alkoi työntyä tutkimusasetelmani keskiöön monikulttuurisuuslain myötä. Se on hämmentävän liukas käsite, joka on läsnä arkipuheessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa usein tietyn muotoisena. Tieteellinen, analyttistä selitysvoimaa tarjoava kulttuurin käsite on kuitenkin jotain muuta, vaikka tutkimuskirjallisuudessakin käsite on monitulkintainen ja kiistelty. Tarkempiin käsitteen määrittelyihin palaan teorialuvussa. Alkoi joka tapauksessa näyttää siltä että kuva, joka

muotoutui haastateltavien tavasta jäsentää maailmaa ja omaa elämäänsä ei ongelmitta istu siihen kulttuurin käsitteeseen ja maailmankuvaan, johon lakiteksti nojaa.

Lakitekstin lisäksi otin mukaan tekstiaineistoja, jotka liittyvät kanadansuomalaiseksi nimettyyn yhteistoimintaan ja juhlaan. Nämä aineistot tuovat esille tietyissä konteksteissa mahdollisia tapoja puhua suomalaisuudesta ja sen merkityksistä Kanadassa. Niissä on läsnä sama perusasetelma ja ymmärrys kulttuurista kuin monikulttuurisuuslaissakin, mutta ne tuovat tulkintaan myös uusia näkökulmia. Kaikki mainitut tekstiaineistot sopivat jollain tavoin yhteen, täydentävät toisiaan ja luovat vertauskohtia haastattelupuheen ja havainnointiaineiston tarkastelemiselle. Ne siis auttavat kontekstoimaan haastattelu- ja havainnointiaineistoa.

2.3. Etnografinen havainnointiaineisto

Havainnointiaineistoni perustuu aineistonkeruumatkallani kirjoittamaani kenttäpäiväkirjaan ja ottamiini valokuviiin. Tiivistän seuraavaksi tutkimusasetelmani kannalta oleellisia asioita havainnointiaineistostani. Palaan näihin asioihin uudestaan tutkielman edetessä. Kenttäpäiväkirjani ja valokuvat pitävät sisällään myös hyvin henkilökohtaisia asioita tapaamieni ihmisten elämästä. Vaikka juuri konkreettiset seikat ihmisten arkielämässä ovat havainnointiaineiston kiinnostavinta antia, olen parhaani mukaan pyrkinyt siihen, etten tuo esille liian intiimejä asioita tai perusteettoman tarkkoja kuvauksia esimerkiksi ihmisten kodeista. Siksi olen esittänyt monet havainnot melko yleisellä tasolla.

Aloitin aineistonkeruumatkeni Torontosta, värikkästä miljoonakaupungista, jonka silmiinpistävin piirre on valtava monimuotoisuus niin ihmisten kuin kaupungin yleisilmeenkin suhteen. Yöpaikkani, ikkunaton yhden tilan wc-suihku-sänky-yhdistelmä sijaitti kiinalaisen kaupunginosan laitamalla. Kadut ovat päivällä täynnä myyntikojuja, illalla nuoriso soittaa puistossa kitaraa, seinissä on kauniita graffiteja ja liikkeiden yllä kiinankielisiä kylttejä. Kadulla kävellessä katunäkymät muuttuvat yhtäkkiä toisenlaisiksi. Kaikenlaisten talojen sekamelska vaihtuu siisteihin kaksikerroksisten, tiilisten omakotitalojen rivistöihin pienine pihoineen. Kaupungissa on joitain etnisiin perustein nimettyjä kaupunginosia, kuten China Town, Little Italy ja Little India. Suomalaisillakin on aikoinaan ollut keskusta-alueella oma keskittymänsä kauppoineen ja

”haaleineen” (”hall”, seuratalo) mutta se on jo historiaa. Haastateltavien löytämiseksi minun olikin lähdeittävä pois ydinkeskustasta.

Ensimmäinen haastateltavani, jonka kanssa olin sopinut tapaamisen etukäteen sähköpostitse, nouti minut yhdysvaltalaisyntyisen miehensä kanssa metron päätepysäkiltä, josta he ajoivat minut kotiinsa kaupungin ulkopuolelle. Sisällä talossa seinillä roikkui haastateltavan isän vanhoilla päivillään maalaamia tauluja ja esillä oli muitakin Suomesta tuotuja koristeita. ”Joka huoneessa on jotain, joka muistuttaa Suomesta”, haastateltava kertoi. Talon takana on pieni puutarha, jossa liehui Yhdysvaltojen lippu. Pariskunnan kumpikin osapuoli on muuttanut maahan jostain muualta, ja tämä näkyi kodin ilmeessä.

Jo ensimmäinen käyntini Suomesta Kanadaan muuttaneen ihmisen kodissa osoitti, että on kiinnostavaa kiinnittää huomio siihen, kuinka ihmiset kotinsa koristelevat ja minkälaisia asioita siellä vieraille esitellään. Janne Seppänen kirjoittaaakin kotien visuaalisesta ilmeestä, että kodin visuaalinen järjestys on täynnä merkityksiä, jotka viestivät niin asukkaalle itselleen kuin satunnaiselle kävijälle millainen henkilö siellä asuu (Seppänen 2002, 31). Tämän perheen kodissa näkyi Kanadan ulkopuolelle, Suomeen mutta myös muualle, viittaavaa symboliikkaa.

Seuraavat haastattelut tein varsin toisenlaisessa ympäristössä. Suomalaiset maahanmuuttajat alkavat Torontossa niin kuin koko Kanadassa olla suurimmaksi osaksi jo ikääntyneitä. Suomenkielisen väestönsosan ikääntyminen on luonut kysyntää myös suomalaisille maahanmuuttajille räätälöidyille vanhusten palveluille. Tietä pitkin noin kymmenen kilometrin päässä silloisesta majapaikastani sijaitsee Suomi-koti, johon monet ikääntyneet maahanmuuttajat ovat menneet viettämään vanhoja päiviään. Kyseessä on ikääntyneiden ihmisten lepokoti, jossa enimmäkseen suomalaistaustaiset asukkaat saavat palvelua myös äidinkielellään. Sieltä löysin suurimman osan haastateltavistani Toronton alueella. Suomalaiset vanhusten lepokodit kertovat myös jotain suomalaisen kulttuurin, ja kulttuurien ylipäättään, tavasta olla näkyvillä Kanadassa. Esimerkiksi keskustellessani taksikuskin kanssa Sudburyssa kuulin, ettei Sudburyn suomalainen lepokoti ole ainoa etnisin perustein nimetty vanhusten lepokoti kaupungissa. Sieltä löytyy lisäksi ainakin ukrainalainen lepokoti.

Toronton Suomi-koti on seitsenkerroksinen talo, jonka sisääntuloaulassa tulijaa tervehtivät Tarja Halonen, Suomen lippu ja Kanadan vaahteralipun vieressä hymyilevä Englannin kuningatar puolisoineen. Talosta löytyy muun muassa kirjasto, juhlasali, ruokala, uima-allas ja kuntosali. Itse

huoneet ovat viihtyisiä, asukkaiden itsensä kodikkaiksi sisustamia ja ylimmässä kerroksessa on laitosmaisempi osasto huonokuntoisille. Yleisiä tiloja koristavat muun muassa Suomen ja Kanadan liput, Kalevala-aiheiset taulut, Suomen kartta ja Suomen presidenttien kuvat. Suomeen ja Kanadaan viittaava symboliikka on näkyvästi esillä.

Kiertelin yleisissä tiloissa, vierailin haastateltavien kodeissa, ensimmäisellä käynnilläni myös ruokailin ruokalassa parin asukkaan seurassa ja matkani loppupuolella osallistuin asukkaiden illanviettoon. Illanvietossa söimme pitsaa, joimme vähän viiniä, jälkiruoaksi oli tietysti kahvia ja pullaa. Ohjelmassa oli runonlausuntaa, lauluja, haitarimusiikkia ja kaskuja. Keskustelimme, ja keskusteluissa toistui kaksi huomionarvoista asiaa. Haluttiin korostaa, että Kanada on hyvä maa asua. ”Kanada on kaikkein paras maa”, muotoili eräs mies. Lisäksi kerrottaessa maasta toiseen muuttamisesta ja elämän rakentumisesta uudessa maassa moni painotti yritteliäisyyttä ja tarmokkuutta, jota heidän valitsemansa elämäntie on vaatinut.

Sudbury on huomattavasti pienempi kaupunki noin 400 kilometriä Torontosta pohjoiseen. Ensimmäiset mielikuvat sieltä olivat hyvin erilaisia kuin Torontosta, muutenkin kuin jo pelkän kokoeron puolesta. Ihmisten kirjo näytti paljon värittömämmältä. Kuitenkin myös Sudbury on monipuolisen maahanmuuton sävyttämää aluetta. Kaupungin keskustassa, rautateiden ylitse, kulkee silta nimeltään ”Bridge of Nations”. Sen kumpaakin reunaa koristaa pitkä rivistö lippuja. Sain kuulla, että sillalle on pystytetty lippu jokaista kansallisuutta kohden, joka on kaupungissa edustettuna. Paikoin mustuneet kalliot muistuttavat alueella pitkään toimineesta kaivosteollisuudesta. Minulle kerrottiin menneiden vuosikymmenten ympäristötuhoista, joita kaivostoiminta aiheutti. Kasvillisuus alueella kuoli ja kalliot mustuivat. Se on kuitenkin mennyttä aikaa, nyt kaupunki on vihreä ja kaunis. Aikoinaan alueelle muutti paljon ihmisiä myös Suomesta esimerkiksi juuri kaivostöitä tekemään (Saarinen 1999, 35). Nyt hekin ovat enimmäkseen jo ikääntyneitä ja monet heistä ovat muuttaneet paikalliseen kanadansuomalaisten perustamaan vanhusten lepokotiin, Finlandiakylään.

Finlandiakylä on laaja kompleksi, josta löytyy kerrostaloasuntoja, rivitaloalue, hoivaosasto kokonaisvaltaisempaa hoitoa tarvitseville sekä vierailijoita varten punainen Majatalo, johon itsekkin majoituin. Majatalo on rakennettu perinteiseen maalaistyyliin, ja sitä esittelevässä esitteessä kerrotaankin, että sen ulkomuotoon ovat vaikuttaneet perinteisen suomalaisen maalaistalon muotoilu. Finlandiakylän yleisistä tiloista löytyy samansuuntaista symboliikkaa kuin Toronton

Suomi-kodistakin. Pihalla on ”Suomen sodissa v. 1939–1945 taistelleiden sotilaiden ja lottien” muistomerkki ja suuri murikka kaivoksen lahjoittamaa nikkeli- ja kuparimalmia, johon on englanninkielisen lahjoitustekstin alle kirjoitettu suomeksi: ”Sisu ja yhteistyö vie vaikka läpi harmaan kiven”. Sisältä löytyy niin Suomen maakuntavaakunoita kuin paikallisten kanadansuomalaisten yhdistysten merkkejä, valokuvia ja niiden saamia kunniakirjoja. Yleisötietokoneen yllä roikkuu kopio Hugo Simbergin ”Haavoittuneesta enkelistä”.

Sain käyttööni polkupyörän eräältä Finlandiakylän asukkaalta ja sen ansiosta pääsin liikkumaan melko itsenäisesti. Kiersin haastateltavien kodeissa niin Finlandiakylässä kuin muuallakin, join pannukaupalla kahvia ja välillä söinkin heidän luonaan. Silloin tällöin sain myös autokyydin jonnekin kauempana sijaitsevaan kohteeseen. Paikoin kaupungilla ja kaupungin laitamilla jotkin asiat muistuttavat menneestä maahanmuuttajien elämästä. Alueella, jolla taannoin asui paljon Suomesta Kanadaan muuttaneita ihmisiä, on edelleen sen nimisiä teitä kuin ”Jarvi”, ”Lammi”, ”Niemi” ja ”Taipale”. Alueella sijaitsee myös vanha suomalainen hautausmaa.

Toisenlaisia, nykyaikaan liittyviä Suomi-viittauksia löytyi esimerkiksi skandinaavista ruokaa mainostavan leipomokahvilan myymälästä. Myynnissä oli teepaitoja, joissa on sellaisia tekstejä kuin ”True survivors are Finns. Sauna, Suomi, sisu”, tai ”Pray for me... I’m married to a Finn!” Hyllyiltä löytyi saunakiuluja, Nokian kumisaappaita, suomalaista shampoota, suomalaisia elintarvikkeita ja paljon muuta. Kävin myös keskustelemassa suomalaisen kirkon pastorin kanssa seurakuntien nykytilasta, osallistuin veteraanien kesäjuhlaan ja vierailin Sudburyn viimeisessä suomalaisten ”haalissa”, jonka toiminta on kuulemma nykyään supistunut lähinnä bingoon ja kuorolauluun.

Ihmisten kodit erosivat koristelultaan esimerkiksi lepokotien yleisten tilojen ilmeestä. Edellä kuvasin jo lyhyesti erään kodin visuaalista ilmettä. Monen seinällä roikkui maisemamaalauksia ja lasten, lastenlasten tai muiden sukulaisten tai tuttujen kuvia kehyksissä. Moni esine viittasi jollain tavalla lähtömaahan: valokuvien lisäksi oli suomalaisia kaupunkeja kuvaavia koristelautasia, ryijyjä, Iittalan lasiesineitä, pieniä Suomen lippuja tai esimerkiksi pohjalainen helavyö. Usein erilaiset koristeartefaktit olivat esillä vitriineissä tai kirjahyllyissä. Monella näytti olevan kirjahyllyssään myös suomenkielisiä kirjoja.

Tämän kenttäpäiväkirjaan ja valokuvaan perustuvan aineistoluvun tarkoituksena on paitsi lyhyesti kuvata niitä paikkoja missä kävin, myös nostaa esille ajatus symboliikasta. Sama symboliikka, joka tulee myöhemmin esille tekstiaineistoja ja haastatteluista analysoidessani, on visuaalisesti esillä myös monen haastattelemani ihmisen elinpiirissä. Samalla olen halunnut kiinnittää huomion symboliikan monitahoisuuteen. Menneeseen elämään viittaava symboliikka (tiennimet, haudat) ja tämän päivän suomalaisuussymboliikka (kuten Suomi-aiheiset t-paidat) viittaavat eri asioihin ja erilaisiin elämäntilanteisiin. Samaten Suomi-symboliikka, joka on esillä joissain julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa (Suomen liput, vaakunat), merkitsee eri asiaa kuin ihmisten kodeissa yleisemmin esillä olevat viittaukset omaan elämään ja itselle tärkeisiin asioihin (sukulaisten valokuvat, suomenkieliset kirjat), vaikka ne olisivatkin luettavissa saman nimittäjän eli suomalaisuuden alle.

3. Laadullinen tutkimus ja etnografia

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta, ja se nojaa erityisesti etnografiseen tiedon tuottamisen perinteeseen. Sekä laadullinen tutkimus että etnografia ovat yleisnimityksiä monenlaisille tiedonhankinta- ja analyysitavoille. Tämän luvun tarkoituksena on selvittää, miten minä tässä tutkimuksessa hyödynnän niitä. Tämä tutkimus lähtee siitä, että laadullisissa tutkimusmenetelmissä on tavalla tai toisella kyse merkityksellisen toiminnan ja merkitysyhteyksien tulkinnasta, ei niinkään esimerkiksi tilastollisten yhteyksien etsimisestä (Alasuutari 1994, 21, 25). En kuitenkaan halua tai näe tarpeellisena erottaa laadullista tutkimusta jyrkästi erilleen muunlaisesta tutkimuksesta (vrt. emt., 22–23). Tässäkin tutkimuksessa viitataan tilastoihin, joskin vähäisessä määrin. Lisäksi näen laadullisen ja määrällisen (esimerkiksi haastattelu- tai etnografisen tutkimuksen ja kyselytutkimuksen) suhteen symbioottisena: merkitysyhteyksien avaamisen mahdollistava laadullinen ote antaa välineitä tarkastella niitä lähtökohtia, joista sitten esimerkiksi kyselytutkimusta on hyvä lähteä tekemään. Etnografisen tutkimusotteen ymmärrän monenlaista aineistoa yhdisteleväksi kokonaisvaltaiseksi tutkimusotteeksi, en pelkästään osallistuvaksi havainnoinniksi, kuten joissain etnografian perinteissä (ks. Huttunen 2010, 39).

3.1. Laadullinen tutkimus

Alasuutari pitää harhaanjohtavana kvantitatiivisen eli määrällisen ja kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmetodin erottamista tiukasti toisistaan. Kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa on paljon yhteisiä periaatteita, kuten pyrkimys loogiseen todisteluun ja objektiivisuuteen siinä mielessä, että todistelussa nojataan aineistoon eikä tutkijan omiin subjektiivisiin mieltymyksiin tai arvolähtökohtiin. Lisäksi, vaikka määrällinen ja laadullinen analyysi voidaankin erottaa toisistaan, niin niitä voi hyvin soveltaa samassa tutkimuksessa ja saman aineiston analysoinnissa. Alasuutari puhuu kuitenkin kahdesta ihmistieteellisen tutkimuksen tekemistä tulkitsevasta ideaalimallista: luonnontieteen koeasetelmasta ja arvoituksen ratkaisemisesta. (Alasuutari 1994, 22–23.)

Tästä näkökulmasta laadullinen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Alasuutari korostaa erottelun olevan analyttinen, sillä käytännössä vaiheet nivoutuvat toisiinsa. Aineistoa tarkastellaan aina jostain teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Katse siis kiinnitetään teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta oleellisiin seikkoihin. (Emt., 30–31.) Oma teoreettinen viitekehykseni, jota esittelen seuraavassa luvussa, rakentuu pitkälti kulttuurin, etnisyyden, nationalismin ja asioiden kansallisen järjestyksen käsitteiden ympärille. Käyn aineistoa läpi näiden käsitteiden tarjoamasta näkökulmasta. Erilaiset aineistot vaativat erilaisia välineitä havaintojen löytämiseksi ja käytetyt menetelmät perustelen tarkemmin kutakin aineistokokonaisuutta käsitellessäni.

Aineistosta pelkistämällä saatujen ”raakahavaintojen” määrää pyritään karsimaan niitä yhdistelemällä. Etsimällä havaintojen yhteisiä piirteitä tai nimittäjiä pyritään raakahavainnot yhdistämään harvemmaksi havaintojen joukoksi. Havaintojen pelkistäminen ei riitä, vaan arvoitus on myös ratkaistava. Tämä merkitsee sitä, että johtolankojen ja vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Pyrkimyksenä on ”ymmärtävä selittäminen”, ja on mahdollista erottaa erilaisia ratkaisumalleja sen mukaan, mikä niissä on teoreettinen ydinkäsite. Pelkistämällä tuotettuja havaintoja tulkittaessa johtolankoina viitataan muuhun tutkimukseen ja kirjallisuuteen. (Emt., 31, 34–35, 37, 42.)

Kiviniemi tarkastelee laadullista tutkimusta prosessina. Aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Lisäksi kyseessä on prosessi myös siinä mielessä, että tutkimusta ei välttämättä voi etukäteen jäsentää selkeästi eri vaiheisiin. Tutkimusprosessiin liittyvät ratkaisut saattavat selkiytyä vasta tutkimusprosessin aikana. Esimerkiksi tutkimusongelmaa ei välttämättä voi ilmaista täsmällisesti vielä tutkimuksen alussa, vaan se täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Tutkija tekee ratkaisuja erilaisten ja käytännön kenttäkokemuksen myötä muuttuvien johtoajatusten, johtolankojen tai työhypoteesien avulla. (Kiviniemi 2007, 70–71.)

Olen yrittänyt tuoda oman tutkimukseni prosessuaalisuuden esille kuvaamalla asianmukaisissa kohdissa tutkimusasetelman muuttumista ja ymmärryksen vaiheittaista kasautumista. Kuten edellä jo olen kuvannut, tutkimukseni ei lähtenyt liikkeelle valmiista tutkimuskysymyksestä ja edennyt aineiston keräämisen ja analyysin kautta suoraviivaisesti päätelmien tekemiseen. Pikemminkin tutkimusasetelma oli projektin alussa olematon ja perustui lähinnä kirjallisuuteen nojaaviin oletuksiin tutkimieni ihmisten elämästä. Vasta lähtökohtaisten oletusten kyseenalaistaminen, uuden aineiston mukaan ottaminen ja teoriakirjallisuuteen paremmin tutustuminen antoivat minulle välineitä rakentaa mielekäs asetelma, joka hioutui aivan tutkimuksen tekemisen loppumetreille saakka.

Merkityksen käsite ja merkityksellisen toiminnan tutkiminen ovat laadullisen tutkimuksen keskiössä (Alasuutari 1994, 21). Moilanen ja Räihä taas kirjoittavat, että merkityksiä etsittäessä asiat joudutaan suhteuttamaan toisiin asioihin. Merkitykset ovat siis kontekstista riippuvaisia, esineillä ja asioilla kun ei itsessään ole merkitystä. Merkitykset saattavat olla yksilöllisiä tai yhteisöllisiä, osin tiedostettuja ja osin piileviä. Ne liittyvät toisiin merkityksiin, eivätkä yksittäisten merkitysten väliset yhteydet ole välttämättä ihmisille selviä. Merkitysten tulkinnassa onkin kyse laajempien merkitysten välisten yhteyksien hahmottamisesta. Tiedostetut merkityksenannot rakentuvat lisäksi usein jonkin piiloisen varaan, rutinoituminen kun on arkielämän kannalta välttämätöntä. (Moilanen & Räihä 2007, 46–49.) Etsiessäni aineistosta merkityksiä tarkastelen siis sitä miten jokin asia suhteutuu muihin asioihin. Esimerkiksi monikulttuurisuuslakia analysoidessani kysyn miten ”kulttuuri” siinä ymmärretään. Etsin tällöin ”kulttuurille” tekstissä annettuja merkityksiä, eli sitä miten kulttuuri suhteutuu muihin oleellisiin asioihin.

3.2. Etnografia ja aineistojen ristiin lukeminen

Tutkimustani suuntaava erityinen ohjenuora on etnografinen lähestymisote tutkittavaan ilmiöön. Pyrin työssäni hahmottamaan suurten maailmankuvallisten tulkintamallien, poliittisten periaatteiden ja ihmisten elämien sekä heidän elämän joihinkin osa-alueisiin liittämiensä merkitysten välisiä suhteita. Etnografinen tutkimusote katsotaan perustelluksi kun tarkoituksena on saada mahdollisimman laaja ja monipuolinen kuva tutkimuskohteesta ja kun pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevien ihmisten tapoja hahmottaa asioita (Rastas 2010, 65).

Etnografiaa voi pitää antropologian keskeisimpänä tutkimusmenetelmänä. Joillekin se merkitsee nimenomaan aineistonkeruutapaa, jossa aineistoa tuotetaan havainnoinnin avulla. Etnografia ymmärretään kuitenkin myös laajemmin tietynlaisena kokonaisvaltaisuuteen pyrkivänä otteena, jonka avulla voidaan käsitellä erilaisia aineistoja. Aineistonkeruun ytimessä on kenttätyö, joka perustuu osallistuvaan havainnointiin. ”Kenttä” on mielletty perinteisesti nimenomaan paikaksi, mutta se voi yhtä hyvin määrittyä myös jonkin ilmiön tai vaikkapa ammattiryhmän perusteella. Tällöin kenttä määrittyy sosiaalisista suhteista muodostuvaksi tilaksi, eikä se välttämättä kiinnity vain yhteen paikkaan. Tutkimuksen materiaali on aina sidoksissa kulloiseenkin kenttään. Aineiston osia tulee siis tulkita suhteessa koko kenttään eli siihen aineistokokonaisuuteen, josta kulloinenkin kenttä muodostuu. (Huttunen 2010, 39–40.) Oma kenttäni muodostuu konkreettisista paikoista (Toronto, Sudbury, ihmisten kodit, julkiset tai puolijulkiset tilat), sosiaalisista suhteista ja niiden merkityksistä (lähinnä ihmisten kertomana) ja edellisiin liittyvistä kulttuurisista ja poliittisista ilmiöistä (esimerkiksi lakitekstissä ja kanadansuomalaisten sosiaaliseen toimintaan liittyvissä teksteissä). Nämä aineiston eri osat valottavat eri suunnista suomalaisten maahanmuuttajien elämää kanadalaisessa kontekstissa.

Etnografista aineistoa ei voikaan rakentaa pelkästään haastatteluiden varaan, vaan ne muodostavat vain osan suurempaa aineistokokonaisuutta. Tarkoituksena on tarkastella tutkittavaa ilmiötä monipuolisesti yhdistelemällä erilaisia aineistoja. Erilaista aineistoa luetaan rinnakkain ja ristiin, toisiaan täydentävästi, mutta myös kyseenalaistavasti ja selittävästi, jotta tutkimuskysymykseen löydetäisiin vastaus. Haastatteluaineiston, kuten muunkin aineiston, etnografinen analyysi tarkoittaa sen huolellista kontekstoimista, eli sitomista muuhun aineistoon. Aineistoa analysoitaessa on tärkeää pohtia sitä, missä suhteessa eri aineistot ovat toisiinsa. Esimerkiksi hallinnollisilla

diskursseilla on erilaisia konkreettisia seurauksia kuin vaikkapa maahanmuuttajien omalla puheella. (Emt., 42–43, 45.)

Vaikka haastatteluaineisto voikin olla vain osa koko tutkimusaineistoa, niin usein se kuitenkin muodostaa siitä varsin merkittävän osan. Varsinaisissa haastattelutilanteissa tuotettujen haastatteluiden lisäksi tutkija kirjaa kenttäpäiväkirjaansa havaintoaineistoa. Havaintoaineiston ohella kenttäpäiväkirjaan voi tallentua myös kentällä käytyjä keskusteluita, jotka voivat olla aivan relevantteja rakennettaessa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Epämuodolliset keskustelut, järjestetyt haastattelutilaisuudet ja erilaiset kohtaamistilanteet tuottavat kaikki tietoa, joka kuitenkin on suhteutettava siihen tilanteeseen, jossa se on kerrottu. Haastattelun tai muunlaisen kerronnan muoto ja tilanne asettavat siis reunaehdoja aineiston tulkinnalle. Tässäkin asiassa kenttäpäiväkirja on hyödyllinen apuväline. Siihen tulee kirjoittaa havaintoja myös itse haastattelutilanteista. Esimerkiksi voi olla syytä pohtia miten ympäristö, jossa haastattelu on tehty, suhteutuu haastattelupuheeseen. (Rastas 2010, 67–68; Huttunen 2010, 41, 44.)

Edellä, esitellessäni haastatteluaineistoani, esitin haastattelujen keräämiseen ja tulkintaan liittyviä ongelmakohtia. Tietyntyyppiset kertomukset ja näkökulmat ovat voineet korostua haastatteluissa haastateltavien valikoitumisen ja haastattelujen toteuttamisen perusteella. Pitkäaikaisempi tutustuminen ihmisiin ja aineiston säilyttäminen vain omassa käytössäni olisivat varmasti tuoneet mukaan toisenlaisiakin äänenpainoja kuin mitä nyt kuulin. Olin Kanadassa riittävän pitkään ymmärtääkseni että kanadansuomalaisten elämän tarkastelemiseen tarvitaan monenlaisia näkökulmia, mutta en tarpeeksi pitkään, että olisin voinut luoda ihmisiin luottamuksellisia suhteita. Myös se rooli, jossa haastatteluja tein sekä minun ja haastateltavien välinen suuri ikäero saattoivat vaikuttaa haastattelujen sisältöön ja mahdollisesti myös tulkintaan. Näiden kaikkien asioiden huomioimista ja pohtimista auttoi se, että matkani aikana kirjoitin ylös paitsi havaintoja, myös ajatuksia, tunteita, kysymyksiä ja orastavia tulkintoja.

4. Teoreettinen viitekehys

Teoreettinen viitekehykseni nojaa pitkälti etnisyyden, nationalismien ja asioiden kansallisen järjestyksen sekä kulttuurin käsitteisiin. Nämä käsitteet antavat mahdollisuuden avata sitä kenttää, jolla usein puhutaan ihmisten liikkumisesta maasta toiseen, ihmisten keskinäisistä suhteista sekä

ihmisten ja paikkojen välisistä suhteista. Puhe maasta- ja maahanmuutosta, ja myös syystä tai toisesta liikkeelle lähteneiden ihmisten ja muiden välisistä suhteista ja kohtaamisista, on usein puhetta kulttuurisista eroista, monikulttuurisuudesta, etnisyydestä, kansallisuuksista ja kansalaisuuksista, muualta tulleiden ihmisten integroitumisesta ja poliittisista toimista kulttuuristen erojen käsittelemiseksi (Huttunen 2005, 119; Lehtonen 2009, 113; Huttunen ym. 2005, 19–20; Ruuska 2005, 191).

Etnisyyttä, nationalismia ja kulttuuria yhdistää se, että ne kaikki ovat paitsi teoreettisia, myös arkipuheen käsitteitä. Tästä syystä on tärkeää avata myös sitä, miten niitä arkisessa keskustelussa ja esimerkiksi poliittisissa ohjelmissa käytetään. Tutkimukseni ensimmäinen aineistokokonaisuus, Kanadan monikulttuurisuuslaki, tarjoaa yhden näkökulman kansaan kuulumisen, kulttuurin ja etnisyyden välisille suhteille. Samalla se rakentaa kontekstia muulle aineistolle. Aineiston katsominen tässä luvussa esiteltyjen tutkimuskäsitteiden kautta mahdollistaa sekä monikulttuurisuuslakiin sisältyvien oletusten, että erilaisten aineistojen välisten suhteiden tarkastelun sellaisista näkökulmista, jotka ovat hyödyllisiä tarkasteltaessa ihmisten liikkumiseen ja monikulttuurisuuteen liittyviä ilmiöitä yleisemminkin.

4.1. Etnisyys

Etnisyyden käsitteellä viitataan yleensä kulttuuriin perustuvaan erontekojen systeemiin. Kulttuurisin välinein ihmiset sekä itse erottautuvat muista että tekevät eroa muiden välille. Tämän lisäksi ryhmän määrittämiseen etniseksi liittyy yleensä oletus yhteisestä alkuperästä. Ryhmät pitävät itseään ja muut pitävät niitä kulttuurisesti erityisinä. Etnisyys on sana, joka on laajentunut tutkijoiden käsitteestä osaksi arkipuhetta. Siitä, kuten siihen usein läheisesti liitetystä kulttuurin käsitteestäkin, on tullut myös politiikan tekemisen välineitä. Esimerkiksi vähemmistöjen oikeuksista puhutaan usein etnisyyden käsitteen kautta, ja etnisyydellä katsotaan voitavan perustella vaatimuksia kulttuurisista ja poliittisista oikeuksista. Arkikielessä etnisyyttä käytetään joskus viittaamaan nimenomaan maahanmuuttajiin tai muutoin ”eksoottisina” pidettyihin ihmisiin. Kuitenkin, jotta etnisyyden käsitettä olisi analyttisesti mielekästä käyttää, on sillä voitava viitata yhtä lailla enemmistö- kuin vähemmistöryhmiinkin. (Huttunen 2005, 117–119; Eriksen 1993, 4.)

Arkipuheessa etnisyys ymmärretään usein luonnolliseksi ilmiöksi, jolla voidaan selittää muita ilmiöitä. Näin on esimerkiksi silloin, kun konfliktia uutisoitaessa määritetään se nimenomaan etnisten ryhmien väliseksi kriisiksi siten, että pelkkä etnisiksi nimettyjen ryhmien rinnakkaiselo ymmärretään konfliktin syyksi. Pikemminkin voi olla syytä pohtia, miksi toisinaan etnisyys esiintyy merkittävänä suhteita organisoivana käsitteenä ja toisinaan taas ei. Tutkimuksiin ja arkikieleen etnisyyden käsite on tullut korvaamaan sellaisia aiempia käsitteitä, jotka on alettu kokea hankaliksi. Uusiin käsitteisiin jää usein jälkiä vanhoista samalla kun ne merkitsevät todellisia muutoksia maailman käsitteellistämisen tavoissa. Etnisyys tuli tutkimuskirjallisuuteen ja myöhemmin myös arkipuheeseen korvaamaan ennen kaikkea ”rotua”, joka nopeasti osoittautui varsin ongelmalliseksi käsitteeksi. Kun ulkonäköön tai kulttuuriin liittyvistä eroista puhutaan etnisyyden kautta, on kuitenkin edelleen vaarana että rodullistavat ja poissulkevat merkitykset ujuttautuvat mukaan kulttuurieroja koskevaan puheeseen. (Huttunen 2005, 120–123.)

Antropologiassa etnistä ryhmää käytettiin korvaamaan aiempaa heimon käsitettä. 1900-luvun alun antropologit keskittyivät ”valtiottomien”, ”esimodernien” tai ”primitiivisten” yhteiskuntien tutkimiseen ja tutkimuksen perusyksikkönä oli heimo, joka samalla oli siirtomaavallan epäsuoran hallinnon perusyksikkö. Käsitteeseen sisältyi oletus primitiivisyydestä ja selvärajaisuudesta. Siirtomaavallan purkauduttua ja entisten siirtomaiden itsenäistyttyä ei enää voinut puhua modernista ja esimodernista, valtiollisesti järjestäytyneestä ja valtiottomasta osasta maailmaa. Etnisen ryhmän käsitettä alettiin käyttää antropologiassa heimon sijaan, vanha käsite kun oli kestävästi latautunut kolonialismin aikaisella maailmankuvalla. Heimon käsitteestä jäi kuitenkin jotain myös etnisen ryhmän käsitteeseen, joka myös usein mielletään selvärajaiseksi ja itsensä uusintavaksi kulttuuriseksi ryhmäksi. (Emt., 123–124.) Siirtyminen heimon käsitteestä etnisen ryhmän käsitteeseen joka tapauksessa auttoi lieventämään näkökulman vääristymää, joka piirsi selvän laadullisen rajan tutkijan oman yhteiskunnan ja tutkittavien välille. Lisäksi etnisyyden käsitteellä päästään paremmin käsiksi dynamiikkaan kuin staattisuutta painottaneella heimon käsitteellä. (Eriksen 1993, 10.)

Etnisyys rakennetaan sosiaalisessa kanssakäymisessä, koska se liittyy rajan vetämiseen ”meidän” ja ”heidän” välille. Se edellyttää siis jonkinlaista kontaktia sellaisten ryhmien välillä, jotka pitävät itseään kulttuurisesti toisistaan erillisinä. Tästä seuraa, että lisääntyvän kanssakäymisen kautta ryhmistä voi tulla kulttuurisesti yhtenäisempiä samalla kun ne yhä enemmän painottavat kulttuurista erityisyyttään. Enää ei ole mahdollista samaistaa etnistä ryhmää ja kulttuuriryhmää; toisaalta etnisen

ryhmän jäsenet voivat jakaa samoja kulttuurisia piirteitä yli etnisten rajojen, toisaalta samankaan etnisen ryhmän jäsenet eivät aina jaa keskenään samoja kulttuurisia piirteitä. Etnisyydessä on siis kyse suhteesta, pikemmin kuin kulttuurisesta sisällöstä. Oleellista on, että etnisyyks on joustava ja moniselitteinen osa sosiaalista elämää, ja ihmiset voivat itse vaikuttaa siihen huomattavissa määrin. Kun etnisyyttä ei ajatella itsestään selväksi osaksi sosiaalista organisoitumista, voi tarkastella esimerkiksi sitä, missä määrin etnisyydellä on merkitystä sellaisissa konteksteissa, joissa sillä on jotain merkitystä. Se voi liittyä lähinnä ihmisten kategoriseen nimeämiseen, tai sitten se voi liittyä oleellisella tavalla ihmisten eri elämäalueisiin ja sosiaalisen elämän organisoitumiseen yhteiskunnan tasolla. (Eriksen 1993, 18, 31, 33–34, 41.)

Kiinnitettäessä huomio etnisyyteen on tärkeää tehdä ero sen perusteella, käytetäänkö etnisyyden käsitettä puhuttaessa itsestä tai omasta ryhmästä vai muista. Huttunen puhuu etnisestä kategoriasta ja etnisestä ryhmästä, jolloin edellinen viittaa ulkoapäin tehtyyn luokitteluun ja jälkimmäinen itsemäärittelyyn ja aktiiviseen identifikaatioon. Julkinen valta määrittelee etnisyyttä nimeämällä ryhmiä ja määrittelemällä niiden rajoja. Näillä luokitteluilla on myös konkreettisia seurauksia, koska etnis-kansallisiin määritelmiin kytkeytyy oikeuksia ja velvollisuuksia. Julkisen vallan luokittelut eivät kuitenkaan välttämättä ole yhteneväisiä niiden luokittelujen kanssa, joita ihmiset itse arjessaan tekevät ja jotka organisoivat erilaisia arjen käytäntöjä, kuten avioliittoja ja ihmissuhteita. Luokitteluiden lisäksi etnisyydessä on kyse myös arjessa eletyistä kulttuurisista merkityksistä ja yhteisöllisyyden erilaisista muodoista. Luokittelut ja eletty yhteisöllisyys on ymmärrettävä erillisiksi asioiksi. (Huttunen 2005, 133, 138–140.)

Brubaker kiinnittää huomiota ryhmän käsitteen ja esimerkiksi etnisyyden käsitteen väliseen suhteeseen. Vaikka etnisyyttä on käsitelty sosiaalitieteellisessä kirjallisuudessa runsaasti, on siihen usein liitetty ajatus toisistaan erillisistä ryhmistä jätetty huomattavasti vähemmälle huomiolle. Brubaker käyttää termiä *groupism* kuvaamaan yleistä tapaa hahmottaa sosiaalinen elämä erillisistä ja rajatuista ryhmistä koostuvaksi. Etnisiä ryhmiä pidetään perustavanlaatuisina kokonaisuuksina, ja tällaisten rajattujen kokonaisuuksien ajatellaan sisältävän intressejä ja niiden ajatellaan toimivan ikään kuin yksiköinä. Tällöin esimerkiksi serbejä, kroaatteja, muslimeja ja albaaneja entisessä Jugoslaviassa tai juutalaisia ja palestiinalaisia Israelissa käsitellään sisäisesti homogeenisina ja ulkoisesti rajattuina ryhminä, joiden voidaan ajatella olevan yhtenäisiä kollektiivisia toimijoita, joilla on yhdenmukaisia päämääriä. (Brubaker 2004, 7–8.) Arki ajattelu nojaa usein tämänkaltaiseen käsitykseen ryhmistä. Arki ajatteluun ei voi kuitenkaan tukeutua analyysissa. Esimerkiksi etnisiin

ryhmiin liittyvä arki ajattelu on empiiristä aineistoa, jota tulee pyrkiä selittämään. Sen avulla ei voi analyttisesti selittää asioita. (Emt., 9; vrt. Malkki 1992, 37.)

Brubaker ehdottaa toisenlaista lähestymistapaa etnisyyteen ja muihin vastaaviin maailman käsitteellistämisen tapoihin. Sen sijaan, että etnisyyttä ajateltaisiin konkreettisten ryhmien ominaisuudeksi, sitä tulisi ajatella tapahtumana. Hän käyttää tästä tapahtumasta nimitystä *groupness*, jonka tässä käänän vapaasti ryhmän muodostumiseksi. Ryhmän muodostuminen on siis jotain, joka tapahtuu. Toisaalta se joidenkin tahojen ponnisteluista huolimatta voi jäädä myös tapahtumatta. Myös Brubaker tähdentää, että on erotettava toisistaan ryhmä ja kategoria, jotka usein sekoitetaan keskenään. Jos ryhmä ymmärretään joksikin, johon liittyy sellaisia asioita kuin keskinäinen vuorovaikutus, yhteisiä tavoitteita, yhteinen identiteetti, kollektiivisuus ja solidaarisuuden tunne, niin kategoria taas voi olla korkeintaan mahdollinen perusta ryhmän muodostumiselle. Tämän analyttisen erottelun kautta on mahdollista kysyä mitä ihmiset tai organisaatiot tekevät kategorioilla. Ryhmän tekeminen on sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen projekti, joka pyrkii muuttamaan kategoriat ryhmiksi. Toinen asia on tapahtumien tai käyttäytymisen tulkitseminen etniseksi. Tällöin kyse on etnisten kehysten käyttämisestä (*framing*). Esimerkiksi silloin, kun jonkin konfliktin eri osapuolet, poliitikot, journalistit, tutkijat ja muut tulkitsevat konfliktin nimenomaan etniseksi konfliktiksi, he itse asiassa tekevät siitä etnisen. Tärkeää onkin pohtia sitä, minkälaisien tulkinnallisten kehysten kautta asioista puhutaan. (Brubaker 2004, 12–13, 16.)

Analyttisenä käsitteenä etnisyyttä ei ole perustavanlaatuisesti siitä, miksi se usein arkipuheessa ja esimerkiksi poliittisissa ohjelmissa ymmärretään. Sosiaalinen elämä saatetaan nähdä muodostuvan oleellisilta osin toisistaan erillisistä, ikään kuin luonnollisista ryhmistä, joita kulttuuri ja alkuperä sisäisesti yhdistävät ja ulkoisesti erottavat muista ryhmistä. Omassa aineistossani tämänkaltaiseen sosiaalisen elämän muodostumiseen viitataan paikoin hyvinkin selvästi. Aineistosta löytyy siis etnistä kategorisointia ja etnisten kehysten hyödyntämistä. Ne liittyvät yleisesti ottaen siihen, kuinka maailmaa hahmotetaan, kuinka ihmisten oletetaan elävän siinä ja kuinka yksilöiden ja yhteiskunnan välisistä suhteista puhutaan. Aineistosta löytyy tällaisen kategorisen puhutavan ja maailmanhahmottamisen tavan lisäksi myös etnisen ryhmän rakentamisen prosesseja ja etnistä identifioitumista. Tutkimuksessani etnisyyden käsite ohjaa suuntaamaan katseen ihmisten tuottamiin ja ylläpitämiin rajoihin sellaisten ryhmien tai kategorioiden välille,

joiden ajatellaan jakavan yhteisen kulttuurin ja alkuperän sekä niihin prosesseihin, joissa tällaisten kategorioiden pohjalta rakennetaan yhteenkuuluvuutta.

4.2. Nationalismi ja asioiden kansallinen järjestys

Nationalismin käsitettä käytetään karkeasti ottaen kahdella toisistaan poikkeavalla tavalla. Alasuutari nimittää näitä erilaisia näkökulmia poliittiseksi ja kulttuuriseksi näkökulmaksi nationalismiin. Poliittisen näkökulman mukaan nationalismilla viitataan poliittisiin liikkeisiin, jotka esittävät vaatimuksia jonkin kansakunnan tai etnisen ryhmän nimissä. Kulttuurisen määritelmän mukaan nationalismi viittaa lisäksi arjen käytäntöihin ja ajatusmalleihin, jotka olettavat kansakunnan itsestään selväksi kokonaisuudeksi. Tästä näkökulmasta nationalismi viittaa siihen, että ihmiset puhuvat rutiininomaisesti kansallisuuksista ja kansakunnista, ja kansakunnan ideasta on tullut itsestään selvä ajatusmuoto. (Alasuutari 1999, 33, 37.) Nationalismissa ja etnisyydessä voi olla kyse pitkälti samanlaisista asioista. Merkittävä ero on se, että toisin kuin etnisyyden, nationalismi liittyy aina valtioon, joko valmiiksi olemassa olevaan tai tavoiteltuun (Eriksen 1993, 6). Omassa tutkimuksessani nationalismin ja etnisyyden käsitteitä voi hyödyntää usein päällekkäin. Esimerkiksi kanadansuomalaiset on etninen kategoria Kanadassa, mutta Suomi ja Kanada ovat olemassa olevia valtioita, joihin viitataan erilaisin tavoin.

Billig viittaa samaan kaksijakoisuuteen kuin Alasuutari huomauttaessaan, että vakiintuneista kansallisvaltioista puhuttaessa nationalismin käsitettä käytetään yleensä viittaamaan erityistilanteisiin tai kriiseihin. Tällöin nationalismi ymmärretään kiihkoksi, poikkeamaksi normaalista elämästä. Kriisit kuitenkin (tai ainakin niihin liitetty retoriikka) ovat riippuvaisia olemassa olevista ideologisista perusteista. Kansoja rakennetaan ja niiden olemassaolosta muistutetaan jatkuvasti ja ne tuotetaan toistuvasti osana laajempaa kansojen maailmaa. Tähän liittyy toistuva tapojen, olettamusten, uskomusten, kuvausten ja käytäntöjen tuottaminen. Tämä moninainen vyyhti tuotetaan hyvin arkisesti, sillä kansojen maailma on jokapäiväinen maailma. Se on itsestäänselvyys, jota ylläpidettäessä ei tarvitse pitää erityistä meteliä. Ajatus nationalismista kiihkona, joka vielä usein ymmärretään ”periferioihin” kuuluvaksi, jättää oleellisen piiloon. Huomio tulisi kiinnittää jokapäiväiseen kansojen tuottamiseen. Billig ehdottaa käsitettä arkipäiväinen nationalismi (*banal nationalism*) välineeksi tarttua niihin ideologisiin tapoihin, jotka mahdollistavat vakiintuneiden kansakuntien toistuvan tuottamisen. (Billig 1995, 5–6.)

Omassa tutkimuksessani ajatus arkipäiväisestä nationalismista auttaa kiinnittämään huomion erilaisiin symbolisiin välineisiin, joiden avulla kansojen olemassaolosta muistutetaan hyvin arkisesti. Esimerkiksi valtioiden liput ja kartat ovat tällaisia arkisen nationalismin välineitä. Keskittyminen ainoastaan poliittiseen nationalismiin on näkökulmana kovin kapea, ja se antaa välineitä vain hyvin erityislaatuisten tilanteiden tarkasteluun. Huomion kiinnittäminen nationalismiin rutiininomaisena puheena ja ymmärryksenä kansoista ja niiden muodostamasta maailmasta antaa parempia eväitä ilmiön hahmottamiseen niin alleviivattuine kuin itsestäänselvyydessään arkisine muotoineenkin.

Käytännöllisen lähtökohdan kansapuheen analysoimiselle tarjoaa Andersonin ahkerasti viitattu määritelmä kansoista kuviteltuina yhteisöinä. Tarkemmin ottaen Anderson määrittelee kansakunnat kuvitelluiksi poliittisiksi yhteisöiksi, jotka on kuviteltu sekä sisäisesti rajallisiksi että täysivaltaisiksi. Kuviteltuja ne ovat siksi, että minkään kansakunnan jäsenet eivät voi ikinä tuntea tai tavata useimpia kanssakansalaisiaan tai edes kuulla heistä, vaikka kaikkien mielissä elää kuva heidän jakamastaan yhteydestä. Sama pätee kaikkiin yhteisöihin, jotka eivät perustu ihmisten välisiin suoriin kontakteihin. Yhteisön kuvittelemisen ei siis tee siitä valheellista. Kansakunnat on kuviteltu rajallisiksi, koska niillä kaikilla on rajansa, jonka takana on toisia kansakuntia. Ne on kuviteltu täysivaltaisiksi ja ne unelmoivat olevansa vapaita. Vakuutena ja merkkinä tästä on täysivaltainen valtio. Edelleen ne on kuviteltu yhteisöiksi, koska kansakunnat käsitetään syväksi toveruudeksi huolimatta siitä, että todellisuudessa niissä saattaa vallita räikeääkin epätasa-arvoisuutta. Lisäksi Anderson esittää, että nationalismia ei tulisi rinnastaa niinkään tietoisesti toteutettuihin poliittisiin ideologioihin, vaan sitä edeltäneisiin suuriin kulttuurisiin järjestelmiin. Näillä kulttuurisilla järjestelmillä hän viittaa uskonnolliseen yhteisöön ja dynastiseen valtakuntaan, jotka molemmat aikoinaan ymmärrettiin itsestään selviksi ennakko-oletuksiksi, samoin kuin sittemmin nationalismi. (Anderson 2007, 39–41, 47.)

Nationalismin teorit voidaan jakaa kolmeen luokkaan: primordialistisiin, modernistisiin ja etnosymbolistisiin sen perusteella, miten ja milloin ne ymmärtävät kansojen olevan olemassa. Primordialististen teorioiden mukaan kansat ovat olleet olemassa aina tai ainakin hyvin pitkään, ja ne kytkeytyvät tiiviisti syntymän kautta periytyvään etnisyyteen. Malli perustuu biologiseen polveutumiseen, jossa kansaan kuulumisen ajatellaan periytyväksi ja kansan ajatus ongelmattomaksi. Modernististen teorioiden mukaan kansat taas ovat nuoria, aikaisintaan 1500–

1700-luvuilla syntyneitä. Ne eivät ole millään lailla luonnollisia, vaan ne tulee näiden teorioiden mukaan nähdä nimenomaan tehdyiksi. Ruuska painottaakin, että modernistien anti nationalismin teoretisoinnille on ollut valtava, eikä enää ole mahdollista ajatella kansoja primordialistien tapaan. Etnosymbolistiset ajattelutavat puolestaan korostavat kansakuntien sidosta etnisten ryhmien ja symbolien pitkäikäisyyteen. Kansojen olemassaolon kannalta ovat oleellisia etnisyys ja symbolit, joiden elämä alkaa jo ennen modernia. Nykyään tieteellistä keskustelua kansoista käydään nimenomaan modernistien ja etnosymbolistien välillä. (Ruuska 2005, 212–213.)

Kun nationalismi ymmärretään laajemmaksi kansoja koskevaksi puheeksi (vrt. Ruuska 2005, 191) eikä pelkästään poliittiseksi liikkeeksi, ja kun kiinnitetään huomio kansan rakentamisen prosessiin (vrt. emt., 213) eikä kansaan kuulumisen periytyvyyteen, on mahdollista tarkastella sitä laajempaa maailmankuvaa, johon ajatus kansoista perustuu. Malkki kutsuu tuota maailmankuvaa asioiden kansalliseksi järjestykseksi. Tämän nimityksen etuna on se, että se ei kannu mukanaan samanlaista sivumerkitysten taakkaa kuin nationalismi. Se pyrkii kuvaamaan ilmiöiden joukkoa, joka Malkin mukaan on syvästi kulttuurinen mutta merkitykseltään maailmanlaajuinen. Kansa assosioituu voimakkaasti tiettyihin paikkoihin ja alueisiin, mutta on samanaikaisesti paljon yksittäisiä paikkoja laajempi ja yksittäisten valtioiden rajat ylittävä kulttuurinen muoto. (Malkki 1992, 37.)

Jotta voi kuvitella yksittäisen kansan, on kuviteltava laajempi kansojen maailma. Kuten Billig asian ilmaisee, kansa on aina kansa kansojen maailmassa (Billig 1995, 61). Kirjoittaessaan ”kuvitellusta kansainvälisestä yhteisöstä” Malkki painottaa, että ajatus kansainvälisyydestä ei ole sama asia kuin ylikansallinen (*supranational*) tai kosmopoliittinen. Eivätkä kansainvälinen ja kansallinen ole toistensa vastakohtia, vaan molemmat ovat saman kulttuurisen muodon, asioiden kansallisen järjestyksen, aspekteja. Tämä järjestys edellyttää, että maailman ymmärretään muodostuvan toisistaan erillisistä kansoista. (Malkki 1994, 41–42.)

Asioiden kansallisessa järjestyksessä maailman ajatellaan jakautuneen toisistaan maantieteellisesti erillisiin alueisiin, joita eri kansat asuttavat. Siinä oletetaan, että ihmisten identiteettien ja konkreettisten paikkojen välillä vallitsee erityinen suhde. Tätä kautta maailman jakaminen valtiollisiin, toisistaan selvästi erilleen rajattuihin palasiin nähdään usein asioiden normaalina tai luonnollisena järjestyksenä. Ihmisten ajatellaan olevan, ja he usein itse ajattelevat olevansa, varsin konkreettisesti ”juurtuneita” tiettyihin paikkoihin ja saavansa identiteettinsä noista paikoista. Eräs tämän maailmankuvan käänköpuoli on, että ihmisten voidaan myös ajatella olevan väärässä paikassa

tai tähän järjestykseen hankalasti sovitettavien ihmisten voidaan ajatella jo pelkällä olemassaolollaan muodostavan jonkinlaisen uhan. Esimerkkinä tällaisesta uhkaavasta, asioiden kansallisen järjestyksen kannalta hankalasta kategoriasta Malkki tarkastelee pakolaisia, jotka muodostavat kansainväliselle järjestykselle ongelman. Kuvaavaa on, että hätkähdyttävän usein ongelman nähdään olevan pakolaisissa itsessään, eikä niinkään niissä sosiaalisissa ja poliittisissa olosuhteissa ja prosesseissa, jotka tuottavat pakolaisuutta. (Malkki 1992, 26–27, 32–34.)

Nationalismin ja asioiden kansallisen järjestyksen käsitteet auttavat hahmottamaan sitä kenttää, jossa puhutaan toisistaan erillisistä kansoista sekä yksilöiden ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Aineistossa viitataan monessa kohdin asioiden kansalliseen järjestykseen. Usein viittaukset esiintyvät yhdessä etnisyyteen viittaavan puheen kanssa, mikä taas liittyy osaltaan kanadalaiseen kontekstiin. On kuitenkin tärkeää huomata, että nationalismi ja etnisyys eivät edellytä toisiaan, vaan kansoja voi rakentaa ja niistä voi puhua muutenkin kuin etnisyyden kautta. Ikään kuin luonnolliseksi ajateltu asioiden kansallinen järjestys, primordiaalistinen ymmärrys kansoista ja etnisyys asettuvatkin tutkimuksessani mielenkiintoiseen suhteeseen yhteiskunnan ja yksilön suhteen ymmärtämisen ja kanadalaisen kansakunnan rakentamisen kanssa. Sekä ajatus toisistaan erillisistä etnisistä ryhmistä että toisistaan erillisistä kansoista viittaavat tällaisten kategorioiden välisten rajojen kulttuuriseen merkityksellisyyteen.

4.3. Kulttuuri ja monikulttuurisuus

Kulttuuri on vielä etnisyyttä ja nationalismiakin moniulotteisempi käsite. Etnisyyden käsitteen käyttöä voi rajata koskemaan puhetta ja käytäntöjä sellaisten ryhmien tai kategorioiden välillä ja sisällä, joiden ajatellaan eroavan kulttuurisesti toisistaan ja joiden ajatellaan usein jakavan yhteisen alkuperän. Nationalismin käsitteen taas voi rajata tiettyyn historialliseen ajanjaksoon, joka jatkuu edelleen, liittyvään kulttuuriseen ymmärrykseen. Kulttuurin käsitteelle on vaikeampi löytää tällaisia rajoja. Antropologiassa sitä on käytetty eri aikoina ja eri yhteyksissä toisistaan poikkeavin tavoin. Tylorin urauurtavan määritelmän mukaan kulttuuri on se kokonaisuus, joka sisältää tiedon, uskomukset, taiteen, moraalin, lain, tavat ja kaikki muut kyvyt ja tavat, jotka ihminen omaksuu yhteiskunnan jäsenenä (Tylor 1920, 1). Kulttuurin käsitteellä on viitattu myös esimerkiksi ihmisen muokkaamaan ympäristöön, sekä symbolien kautta hankittuihin ja siirrettyihin käyttäytymisen kaavoihin (Keesing & Strathern 1998, 15).

Peacock toteaa Tylorin määritelmän edellyttävän kahta asiaa, jotka useimpien antropologien on helppo hyväksyä. Ensinnäkin kulttuuri on opittua, pikemmin kuin biologisesti perittyä. Toiseksi se on sosiaalista, eli se on jaettava. Nämä edellytykset eivät kuitenkaan kerro vielä mitään siitä mitä kulttuuri on, ne vasta määrittävät vähimmäisehdot sille minkälaisesta asiasta on kyse. Tylorin listaus kulttuurin osa-alueista on pitkä, se näyttää Peacockin sanoin pitävän sisällään jokseenkin kaiken, jonka ihminen voi oppia ja jakaa. Antropologit ovatkin kaventaneet kulttuurin määritelmää eri tavoin. Jotkut ovat painottaneet kulttuurin mentaalaisia, toiset käyttäytymiseen liittyviä puolia. (Peacock 2001, 3–4.)

Weberiin viitaten Geertz kirjoittaa, että ihminen elää itse kutomissaan merkitysten verkoissa, ja että kulttuurin tutkimisessa on kyse nimenomaan merkitysten etsimisestä ja tulkitsemisesta. Kulttuuri ei hänen mukaansa ole mitään sellaista, johon sosiaaliset tapahtumat, käyttäytyminen, instituutiot tai prosessit olisivat kausaalisesti kiinnitettävissä kulttuurin ominaisuuksina, vaan kulttuuri on pikemminkin konteksti, jossa ne on mahdollista kuvata ymmärrettävästi. (Geertz 1973, 5, 14.) Geertz tekee analyyttisen eron ihmiselämän kulttuurisen ja sosiaalisen puolen välillä. Toisaalta on olemassa uskomuksia, symboleita ja arvoja, joiden kautta yksilöt määrittelevät maailmaansa, ilmaisevat tunteitaan, tulkitsevat kokemuksiaan ja tekevät päätöksiä. Toisaalta ihmiset ottavat osaa vuorovaikutuksellisen käyttäytymisen prosessiin. Sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu kulttuurisen aspektin kautta, mutta nämä elämän eri osa-alueet eivät vastaa toisiaan suoraan. Ne ovat toisistaan riippuvaisia, mutta niiden välillä vallitsee epäsuhtaisuus ja jännite. (Eml., 144–145.)

Eriksen tulkitsee kulttuurin olevan se asia, joka mahdollistaa sen, että ihmiset voivat ymmärtää toisiaan (Eriksen 2001, 75). Samansuuntaisesti Fornäs käsittelee kulttuuria ihmisten välisenä kommunikaationa. Ihmiset ymmärtävät ja tulkitsevat havaitsemaansa, jolloin he tuottavat symboleja, joissa jokin edustaa jotain muuta. Symbolien avulla on mahdollista myös puhua siitä mikä ei ole läsnä, pohtia mennyttä, tulevaa ja muuta maailmaa. Muovaamalla yhdessä symbolisia malleja ihmiset rakentavat maailmaa ja omaa paikkaansa siinä. Kulttuuri ei ole jähmeä rakenne, vaan jatkuvasti toisiaan risteävien prosessien verkko, jossa kulttuuriset prosessit ovat kommunikatiivisia käytänteitä. Ihminen ei passiivisesti sopeudu ulkoapäin annettuihin kehyksiin, sääntöihin ja koodeihin, vaan hän muovaa ja luo uudelleen itseään, toisia, maailmaansa ja symbolisia muotoja. Kuvatessaan kulttuuria Fornäs maalaa mielikuvan virroista ja pyörteistä. ”Jotkut kulttuurin eri alueita toisiinsa liittävät pyörteet”, hän kirjoittaa, ”ovat selvästi näkyvissä

pinnalla, kun taas toiset kulkevat syvällä pohjassa. Eräät virroista ovat vahvoja ja vastustamattomia, toiset taas pisteittäisiä ja tilapäisiä.” (Fornäs 1998, 11.) Fornäs siis painottaa kulttuurin prosessuaalisuutta, ihmisten toimijuutta, kommunikointia symbolien välityksellä, ja sitä että kulttuuriset prosessit saavat erilaisia painoarvoja joidenkin ollessa nopeammin muuttuvia kuin toiset. Vaikka merkityksen käsite on keskeinen sekä Fornäsin että Geertzin tavassa hahmottaa kulttuuri, niin Fornäs painottaa voimakkaammin aktiivista tekemistä ja kulttuurin muuttuvaisuutta.

Fornäs haluaa erottaa lähestymistapansa sekä sellaisista kulttuurin käsitteistä, jotka ovat kiinnostuneet lähinnä taiteesta, että sellaisista, jotka pyrkivät sulkemaan sisäänsä sosiaalisen elämän kokonaisuudessaan (emt., 168). Kuitenkin monikulttuurisuudesta puhuttaessa kulttuurin käsitteellä viitataan usein kokonaiseen elämäntapoihin. Tässä yhteydessä saatetaan puhua myös niin sanotusta antropologisesta kulttuurikäsitteestä. (Emt.; Huttunen ym. 2005, 26.) Kulttuurin käsitteellä pyritään tällöin saamaan otetta hyvin monenlaisista ilmiöistä; yhtäältä arkisista käytännöistä, toisaalta koko maailmankatsomuksen läpäisevistä arvokysymyksistä. Moniulotteisuudessaan kulttuurin käsite onkin vaikea niin tutkimuksen käsitteenä kuin poliittisissa päätöksissä huomioon otettavana inhimillisen elämän ulottuvuutena. Vaikka mitään yhtä antropologista kulttuurikäsitteistä ei olekaan olemassa, on monikulttuurisuuspuheessa kuitenkin usein läsnä eräänlainen ”populaari versio” antropologisesta kulttuurikäsitteestä. Tämän populaarin version mukaan ”maailma jakaantuu selvärajaisiin kulttuurisiin yksiköihin, ja kukin yksilö sosiaalistuu oman kulttuurinsa jäseneksi niin, että tuo erityinen kulttuuri ohjaa hänen tapaansa elää ja tehdä valintoja”. (Huttunen ym. 2005, 26–27.) Symboleihin ja merkityksiin keskittyvää kulttuurikäsitteistä laaja-alaisempi perspektiivi auttaa huomioimaan myös arkiset käytännöt, vaikka se samalla hämärtääkin kulttuurin käsitteen analyttistä tarkkuutta (vrt. Fornäs 1998, 168).

Antropologisen kulttuurikäsitteksen ”populaari versio” sopii ainakin jossain määrin yksiin sellaisen kulttuurikäsitteksen kanssa, jota on kutsuttu kulttuuriseksi fundamentalismiksi. Tämän käsitteksen mukaan ihmiset ovat luonnostaan jonkin kulttuurin kantajia, kulttuurit eroavat toisistaan ja ovat yhteismitattomia ja erilaisten kulttuurien kantajien väliset suhteet ovat jo oletusarvoisesti ristiriitaisia ja toisiaan torjuvia. Tällainen käsitys kulttuurista ei välttämättä sisällä mitään kulttuureja koskevia hierarkkisia käsityksiä. Siihen liittyy kuitenkin ajatus, että koska kulttuurit ovat yhteismitattomia, on ne syytä pitää erillään. (Hannerz 2003, 216.)

Hannertz kuvaa ”monikulttuurisuutta” yhdeksi 1900-luvun lopun huomiota herättävimmistä kulttuuripuheen muodoista. Erilaisia monikulttuurisuuteen liittyviä näkemyksiä näyttäisi hänen mukaansa yhdistävän se, että kulttuurin ymmärretään olevan yhteydessä valtaan. Jonkinlainen kollektiivisuus, joka usein määritellään etnisesti tai rodullisesti, tekee kunkin yhteisön kulttuurista sisäisen solidaarisuuden ja toiminnan lähteen, jonka pohjalta yhteisö voi esittää autonomiaansa tai vaatimuksiaan. Monikulttuurisuuspuheessa on monesti yhtäläisyyksiä fundamentalistisen kulttuurikäsitteen kanssa, mutta eroaa siitä siten, että kulttuureja ei pyritä eristämään toisistaan, vaan eri kulttuurien oikeudet pyritään määrittelemään yhteisen tilan ja yhteiskunnallisen järjestyksen puitteissa. (Emt., 218.) Monikulttuurisuuden käsitettä käytetään ainakin kahdessa mielessä. Ensinnäkin se on asiantilaa kuvaava termi, joka väittää että yhteiskunnassa elää rinnakkain monia, kulttuuriltaan toisistaan poikkeavia ryhmiä. Toisaalta se on tuon asiantilan seurauksia määrittelevä termi. Tällöin voidaan puhua normatiivisesta monikulttuurisuudesta, poliittisesta käsitteestä, jonka avulla osallistutaan keskusteluun siitä, minkälainen olisi hyvä tai tavoiteltava yhteiskunta. (Huttunen ym. 2005, 20–21.)

Kulttuuri on kaikkea muuta kuin selvä käsite. Olen tässä yrittänyt esitellä joitain sen esiintymismuotoja tutkimuskirjallisuudessa ja muissa yhteyksissä. Esiteltyt lähestymistavat katsovat kulttuuria eri suunnista ja erilaisin painotuksin. Ne kuitenkin antavat minulle välineitä tarttua omaan aineistooni. Etnisyyden, nationalismin (kansoista puhuminen ja niiden tekeminen) ja kulttuurin käsitteet liukuvat joskus helposti toisiinsa. Kuitenkin, jotta näillä käsitteillä olisi analyyttistä selitysvoimaa, on ne voitava erottaa sekä toisistaan että kansan, etnisyyden ja kulttuurin arkisista käytöistä. Olen painottanut tässä sellaisia näkökulmia kulttuuriin, joissa kulttuuri ymmärretään pikemmin merkityksellisiksi prosesseiksi ja tekemiseksi kuin jähmeäksi rakenteeksi. Samalla olen painottanut kontekstuaalisuutta kulttuurisia prosesseja tarkasteltaessa: asiat saavat merkityksensä vain suhteessa toisiin asioihin.

Kulttuuri, kansa ja etnisyys eivät siis ole samoja asioita: kulttuuria voi hyvin olla olemassa ilman etnisyyksiä ja kansaakin, mutta etnisyyden ja kansan rakentaminen on aina kulttuurista toimintaa. Kulttuurin käsite ei siis vielä itsessään rajaa tarkastelun kohdettaan kansaan, maahanmuuttoon tai etnisyyteen. Monikulttuurisuuspuheessa tällaiset rajaukset ovat kuitenkin usein läsnä. Vaikka etnisyys, kansapuhe ja kulttuuri viittaavat eri asioihin, on niillä yksi merkittävä yhteinen piirre. Ne ovat kaikki myös arkipuheen resursseja ja ne kaikki ovat taipuvaisia esiintymään arkipuheessa jonkinlaisen luonnollisen kollektiivin muodossa, jossa vielä kyseiset käsitteet usein sulautuvat

yhteen. Tässä luvussa olen kaikkien näiden käsitteiden kohdalla painottanut sellaista näkökulmaa, jonka mukaan voi olla hyödyllisempää kysyä mitä ihmiset tekevät kuin mitä he ovat. Näillä käsitteillä olen yrittänyt kerätä välineitä tarttuakseni aineistokokonaisuuteen, jossa on edustettuna sekä kanadalaista monikulttuurisuutta ja ihmisten paikkaa siinä käsitteleviä tai sivuavia aineistoja että maahanmuuttajien omaa elämäänsä koskevaa kerrontaa.

5. Kanadan monikulttuurisuuspolitiikka

[T]he Government of Canada recognizes the diversity of Canadians as regards race, national or ethnic origin, colour and religion as a fundamental characteristic of Canadian society and is committed to a policy of multiculturalism designed to preserve and enhance the multicultural heritage of Canadians while working to achieve the equality of all Canadians in the economic, social, cultural and political life of Canada
– *Canadian Multiculturalism Act*, 2.

Kanadan valtio on rakentanut viimevuosikymmenet identiteettiään tietynlaisen monikulttuurisuusideologian avulla. Monikulttuurisuuspolitiikasta tuli valtion politiikka vuonna 1971, monikulttuurisuuslaki muotoiltiin vuoteen 1985 mennessä ja vuonna 1988 siitä tehtiin virallinen laki (Cameron 2004, xvii–xviii; Henriksson 2006, 250). Työni keskeinen aineistokokonaisuus onkin tämä monikulttuurisuuslaki (*Canadian Multiculturalism Act*). Siinä esitellään monikulttuurisuuspolitiikan yhteiskunnallisia ja juridisia taustoja, sekä politiikan päämääriä ja keinoja niiden saavuttamiseksi. Lakitekstissä yhteiskuntaa kuvaavat piirteet, päämäärät ja päämäärien saavuttamiseksi valitut keinot liittyvät laajempaan maailmankuvalliseen taustaan, jota vasten maahanmuuttajat(kin) asettuvat.

Tarkastellessani maahanmuuttajia Kanadassa olisi tämän maailmankuvallisen ja ideologisen taustan sivuuttaminen hankalaa. Olen erityisesti kiinnostunut siitä maailman hahmottamisen tavasta, johon lakiteksti nojaa. Kyseinen tapa hahmottaa maailmaa hyödyntää kulttuurin ja monikulttuurisuuden käsitteitä tietyllä tavalla. Erottamalla lakitekstissä esiintyvät ”kulttuurin” ja ”monikulttuurisuuden” käsitteet tutkimuskirjallisuudessa käytetystä kulttuurin käsitteestä teen niistä tarkasteluni kohteen. Tässä luvussa kysyn miten ”kulttuuri” lakitekstissä ymmärretään. Etsin siis ”kulttuurille” tekstissä annettuja merkityksiä, eli sitä miten kulttuurin ajatellaan suhteutuvan muihin asioihin.

5.1. Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan taustoja: kehitys rasistisesta maahanmuuttopolitiikasta monikulttuurisuusideologian rakentamiseen

Kanada on suhtautunut maahanmuuttoon jo pitkään taloudellisen hyvinvoinnin kannalta suotuisana tekijänä. Kanadan maahanmuuttopolitiikka oli 1930-luvulle asti osa politiikkaa, jonka tarkoituksena oli maanlaajuisen rautatieverkon rakentaminen ja maahanmuuttajien asuttaminen maan länsiosiin raaka-aineita tuottamaan. 1800- ja 1900-luvun taitteessa maahan muutti paljon ihmisiä, kun Kanada pyrki asuttamaan maan länsiosan valkoisilla maanviljelijöillä mieluiten Yhdysvalloista tai Englannista. Nykyisen maahanmuuttopolitiikan juuret ovat vuoden 1910 maahanmuuttolaissa, josta lähtien on painotettu taloudellisin syin muuttavien henkilöiden valikointia. Vuoden 1910 laissa maahanmuuttajien lähtömaat oli asetettu paremmuusjärjestykseen. (Tanner 2003, 77, 107.)

Sosiaalidarvinismin hengessä tiettyjen ”rotujen” katsottiin sopivan parhaiten tietynlaisiin ympäristöihin. Kanadassa tuo ympäristö miellettiin pohjoiseksi, ja niinpä yleisesti ajateltiin, että pohjoinen ympäristö sopi vain sellaisessa syntyneille ihmisille – vielä tarkemmin rajaten valkoisille pohjoisten alueiden ”roduille”. Tällaisiin sopiviin kategorioihin lukeutuivat muun muassa britit, saksalaiset ja skandinaavit. Ympäristöön sopeutumisen lisäksi rotuajattelu oletti ihmisen alkuperän määrittävän hänen kykyjään ja taipumuksiaan. Näin esimerkiksi demokraattisen yhteiskuntamuodon oletettiin liittyvän valkoisten ja pohjoisten ”rotujen” perittyihin ominaisuuksiin. (Cameron 2004, xvi.)

Vuonna 1953 säädettiin laki, jonka mukaan maahanmuuttajien tuli kyetä välittömästi osallistumaan sodanjälkeisille elpyneille työmarkkinoille. Tähän tarkoitukseen katsottiin soveltuviksi erityisesti maahanmuuttajat Iso-Britanniasta, Länsi-Euroopasta ja Yhdysvalloista. Assimilaatiokyvyttömiksi nähtiin ennen kaikkea ihmiset Aasiasta, mutta myös Afrikasta, Keski- ja Etelä-Amerikasta, Oseaniasta ja Australiasta. Poliitiikan valossa Kanada oli valtio, jonka tapoihin muualta tulleiden tuli sopeutua, ja parhaiten sopivien oletettiin tulevan samankaltaisista maista. (Tanner 2003, 78–79.)

Vuonna 1962 maahanmuutosta saatu hyöty määriteltiin tarkemmin siten, että painotettiin työvoiman laadun parantamista ja työvoiman hankkimista niistä maista, joista sopivaa työvoimaa oli tarjolla, kun aiemmin oli painotettu autioiden alueiden asuttamista kenellä tahansa sopivista maista tulleilla. Tähän loppui siis lähtömaiden arvottaminen maahanmuuttopolitiikassa. Vuoden 1967

maahanmuuttopolitiikassa siirryttiin pistelaskujärjestelmään, jossa muun muassa koulutuksesta, englannin tai ranskan kielen taidosta ja valmiista työpaikasta sai pisteitä, joiden perusteella maahan pääsijät valikoitiin. Tämän lisäksi assimilaatiovaatimuksesta siirryttiin kohti integraatiota. (Emt., 79–81.) Tanner muotoilee asian näin: ”Kansallisvaltioajattelusta, jossa maahanmuuttajan tuli mahdollisimman hyvin assimiloitua kanadalaiseen kulttuuriin, siirryttiin painottamaan maahanmuuttajan erityistaitoja sekä sitä, kuinka hyvin hän kykenisi tukemaan maan talouselämää” (emt., 107).

Kanadan ranskankielisen väestön statuksen kohentamiseksi vuonna 1963 asetettiin kaksikielisuuden ja -kulttuurisuuden komissio (*Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism*) varmistamaan englannin- ja ranskankielisten tasaveroinen asema yhteiskunnassa. Monet ihmiset, jotka eivät kuuluneet kumpaankaan kategoriaan, vastustivat kuitenkin näkemystä Kanadan kaksikulttuurisuudesta. Vuonna 1961 ainakin neljännes asukkaista jäi etnisiin perustein määriteltynä näiden kategorioiden ulkopuolelle. Kaksikulttuurisuuden nähtiin asettavan muihin etnisiin kategorioihin lukeutuvat ihmiset toisen luokan kansalaisen asemaan. (Palmer 2004, 68–69.) Virallisen kaksikulttuurisuuden herättämän vastustuksen seurauksena politiikassa siirryttiin painottamaan monikulttuurisuutta (Henriksson 2006, 250).

Pääministeri Pierre Elliot Trudeau teki ensimmäisen selkeän esityksen virallisesta monikulttuurisuudesta 1971 ja Kanadasta tuli maailman ensimmäinen valtio, joka omaksui monikulttuurisuuden viralliseksi politiikaksi. Vuoden 1982 uudessa perustuslaissa Kanada määriteltiin monikulttuuriseksi kaksikielisten yksilöiden kokonaisuudeksi. Itse monikulttuurisuuden ajatus ei kuitenkaan ollut mitenkään uusi. 1985 mennessä muotoiltiin monikulttuurisuuslaki, josta tuli virallinen vuonna 1988. Uusi politiikka ei syntynyt kitkattomasti. Erityisesti ranskankieliset intellektuellit vastustivat monikulttuurista politiikkaa. Se uhkasi heidän vaatimuksiaan ranskankielisten kanadalaisten erityisasemasta englanninkielisten rinnalla. 1969 oli säädetty laki virallisista kielistä, joka takasi englannin ja ranskan virallisen aseman valtion tasolla. Vaikka ranskan kielen virallinen asema säilyikin, niin quebecilaiset nationalistit katsoivat uutta politiikkaa yrityksenä määrittää quebecilaiset yhdeksi etniseksi ryhmäksi muiden joukossa. (Cameron 2004, xvii–xviii; Henriksson 2006, 258; Lundberg 1995, 60–61; Palmer 2004, 70.)

5.2. Kanadan monikulttuurisuuslaki: yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta

Seuraavaksi tarkastelen ”monikulttuurisuuden” ja ”kulttuurin” merkityksiä monikulttuurisuuslaissa (*Canadian Multiculturalism Act*, jatkossa CMA), johon Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan periaatteet on kiteytetty. Tarkastelen ensiksi lain sisältöä itsessään, irrallaan sen soveltamisesta politiikaksi ja politiikan ympärillä käydystä keskustelusta. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti politiikasta ja sen periaatteista käytyä yhteiskunnallista keskustelua. Aloitin aineiston käsittelyn jakamalla sen palasiin seuraavanlaisten sarakkeiden alle: asiantila (millainen yhteiskunta on), tavoitteet (mihin pyritään, normit) ja keinot (miten tavoitteet saavutetaan). Hyödynsin tämän aineiston käsittelyssä argumenttianalyysia. Asiantilan, tavoitteiden ja keinojen yhdistelmä muodostaa argumentin, jossa valittuja keinoja perustellaan asiantiloilla ja tavoitteilla. Lisäksi, kun näiden argumentin osien keskinäiset suhteet on avattu, on mahdollista kysyä, minkälaisia taustaoletuksia on oltava, jotta argumentti olisi vakuuttava. (Kakkuri-Knuutila & Halonen 2007, 63, 69.) Asiantilojen, tavoitteiden ja keinojen suhteuttaminen toisiinsa luo tietynlaista kuvaa yksilön, kulttuurin ja yhteiskunnan suhteesta. Pyrin tässä kappaleessa selittämään miten kulttuuri suhteutuu yksilöön ja yhteiskuntaan. Sen jälkeen pohdin tutkimuskirjallisuuden perusteella, miksi kulttuuri saa sellaisen merkityksen kuin se tekstissä saa.

Monikulttuurisuuslaissa todetaan Kanadan perustuslain ja muiden lakien ja sopimusten takaavan yksilöiden tasa-arvon lain edessä, oikeuden syrjimättömyyteen, sekä omantunnon, uskonnon, ajattelun, mielipiteen, ilmaisun ja rauhanomaisen kokoontumisen vapaudet (CMA, 1). Kanada on myös mukana kansainvälisissä sopimuksissa, jotka pyrkivät poistamaan muun muassa rodun perusteella tapahtuvan syrjinnän ja takaamaan etnisille, uskonnollisille ja kielivähemmistöille oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan, harjoittaa omaa uskontoaan ja käyttää omaa kieltään (CMA, 2). Omina erityistapauksinaan mainitaan englannin ja ranskan kielten viralliset asemat, sekä alkuperäiskansojen perustuslaissa taatut oikeudet (CMA, 1). Näiden edeltäviin lakeihin ja sopimuksiin viittaavien tekstinkohtien lisäksi varsinaista monikulttuurisuuspolitiikkaa pohjustetaan vielä toteamalla, että Kanadan hallitus huomioi kanadalaisten moninaisuuden rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin ja uskonnon suhteen ja että tuo erilaisuus on kanadalaisen yhteiskunnan perustavanlaatuinen ominaisuus (CMA, 2).

Näiden perustusten varaan monikulttuurisuuspolitiikka rakentuu. Monikulttuurisuuspolitiikka (*multiculturalism policy*) pyrkii säilyttämään ja edistämään (*preserve and enhance*) kanadalaisten monikulttuurista perintöä ja samalla saavuttamaan kaikkien kanadalaisten yhdenvertaisuuden taloudellisessa, sosiaalisessa, kulttuurisessa ja poliittisessa elämässä. (CMA, 2.) Monikulttuurisuuspolitiikka heijastaa kanadalaisen yhteiskunnan kulttuurista ja rodullista moninaisuutta, sekä tunnustaa kaikkien Kanadan yhteiskunnan jäsenten vapauden säilyttää, edistää ja jakaa kulttuuriperintöään. Siinä huomioidaan, että monikulttuurisuus on kanadalaisen (kulttuuri)perinnön ja identiteetin perustavanlaatuisen ominaisuus, joka myös tarjoaa yhteiskunnalle korvaamattoman tulevaisuuden rakentamisen resurssin. (CMA, 3.)

Politiikka tunnustaa sellaisten yhteisöjen, joiden jäsenet jakavat yhteisen alkuperän, olemassaolon ja niiden antaman panoksen kanadalaiselle yhteiskunnalle, ja niiden kehitystä pyritään edistämään (CMA, 3). Se tukee ymmärrystä ja luovuutta, joka nousee tällaisten yhteisöjen ja alkuperältään erilaisten yksilöiden välisestä vuorovaikutuksesta. Yksilöiden tasavertaisuus lain edessä taataan samalla kun heidän erilaisuuttaan kunnioitetaan ja arvostetaan. Kanadan sosiaalisia, kulttuurisia, taloudellisia ja poliittisia instituutioita rohkaistaan ja avustetaan sekä kunnioittamaan että ottamaan toiminnassaan huomioon Kanadan monikulttuurinen luonne. Erilaisten kulttuurien huomioimista ja arvostusta Kanadassa pyritään tukemaan sekä edistämään niiden esillä olemista sopusoinnussa virallisiin kieliin sitoutumisen kanssa. (CMA, 4.)

Lain keskeinen asetelma muodostuu yhteiskunnassa vallitsevan monimuotoisuuden, yksilön oikeuksien ja kansallisen identiteetin yhdistämisestä, ja kulttuurissa näyttäisi olevan kyse pitkälti etnisyydestä. Kanadalaista yhteiskuntaa kuvataan monikulttuuriseksi, ja sillä viitataan ihmisten moninaisuuteen ”rodun”, alkuperän, ihonvärin ja uskonnon suhteen. Lisäksi painotetaan erityisesti sellaisten yhteisöjen, joiden jäsenet jakavat yhteisen alkuperän, huomioimista. Tavoitteena on, että yksilöt olisivat tasavertaisia lain edessä, vapaita syrjinnästä, ja että samalla heidän kulttuurista erilaisuuttaan kunnioitettaisiin. Sen lisäksi, että kaikilla yhteiskunnan jäsenillä on oikeus kulttuuriinsa, on monikulttuurisuus valtiolle korvaamaton resurssi. Keinoina asiantilojen ja tavoitteiden yhdistämiseen tarjotaan alkuperältään erilaisten yhteisöjen ja kulttuurien säilyttämistä ja esillä olemisen edistämistä, sekä niiden välisen vuorovaikutuksen tukemista. Valtion instituutioiden tulee myös ottaa toiminnassaan huomioon tällä tavoin määritelty moninaisuus, joka nähdään kanadalaisen kulttuuriperinnön ja identiteetin perustavanlaatuisiksi ominaisuuksiksi.

Laissa on nähtävissä kaikki ne monikulttuurisuuden käsitteen esiintymismuodot, joita Kallenin mukaan käytetään kanadalaisessa kontekstissa. Hänen mukaansa käsitteellä viitataan sekä etnisen moninaisuuden määrittämään ”sosiaaliseen todellisuuteen”, kansallista yhtenäisyyttä etnisestä moninaisuudesta luomaan pyrkivään valtion politiikkaan että politiikan taustalla olevaan kulttuurisen pluralismin ideologiaan. (Kallen 2004, 75.) Tähän tapaan käsitellä yhteiskunnassa vallitsevaa monimuotoisuutta viitataan Kanadassa mosaiikkivertauksella. Stoffmanin mukaan mosaiikkivertauksella tehdään eroa sulatusuunivertaukseen (*melting pot*), jota käytetään varsinkin Yhdysvalloissa. Hän kirjoittaa, että mosaiikki koostuu toisistaan erillisistä paloista, jotka yhdessä muodostavat kuvion. Jokainen etninen ryhmä Kanadassa on pala tuota mosaiikkia. (Stoffman 2004, 217.) Kanadasta on puhuttu mosaiikkivertauksen kautta jo ainakin 1920–1930-luvuilta alkaen. Tuolloin mosaiikilla viitattiin kuitenkin vain Kanadan eurooppalaisen valtaviirran kulttuuriin saavutuksiin ja perinteisiin. (Henriksson 2006, 276.)

Kulttuuri näyttäytyy tekstissä tietynlaisena sosiaalisia suhteita ja ihmisten identiteettejä järjestävänä asiana, jossa yhteisellä alkuperällä on keskeinen rooli. Tulkinta siis lähestyy ajatusta etnisyydestä. Etnisyydellä viitataan yleensä kulttuuriin perustuvaan erontekojen systeemiin, ja ryhmän määrittämiseen etniseksi liittyä yleensä oletus yhteisestä alkuperästä (Huttunen 2005, 117). Eri kulttuurit myös näyttäytyvät toisistaan erillisinä. Tällä tavoin määritettyjen kulttuurien tukemisen ja säilyttämisen katsotaan paitsi tarjoavan yhteiskunnalle arvokkaan resurssin, myös olevan oleellinen tekijä yksilön oikeuksien ja tasa-arvon toteutumiseksi. Asetelma edellyttää kahden esioletuksen toteutumista. Ensinnäkin kulttuuriperinnön ja alkuperän tulisi olla tärkeitä ihmisille. Toiseksi niiden tulisi olla merkittävä yhdistävä tekijä tietyn ryhmän ihmisten välillä. Muuten yksilöiden ja kollektiivien oikeuksien voisi ajatella ajautuvan helposti ristiriitaan. Tästä ristiriidasta on kummunnut sittemmin yhteiskunnallista väittelyä.

Laissa keskustellaan myös Kanadan kansalaisuuden, eli yhteiskunnan täysivaltaisen jäsenyyden, määrittämisestä. Tärkein viesti on, että kansalaisuus ei määrity minkään yhden alkuperän tai etnisyyden perusteella. Kyseisessä laissa on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi tukea yhdenvertaista yhteiskuntaan osallistumista nimenomaan rajatun, yksilöitä toisiinsa yhdistäviin alkuperiin ja yhteiseen perinteeseen nojaavan kulttuurin käsitteen kautta. Siinä rakennetaan kansaa tietynlaisen monikulttuurisuuden käsityksen pohjalta. Kallen muotoilee asian seuraavalla tavalla. Ideologian, jossa kulttuurit muodostavat toisistaan erillisten kulttuurien mosaiikin, tavoitteena on kansa (*nation*), joka rakentuu useista kansoista (*peoples*) ja kulttuureista. Oletuksena on, että kansan

rakennuspalikoina olevien etnokulttuuristen kollektiivien jäsenet ovat sekä kykeneviä että halukkaita ylläpitämään etnokulttuurista erityisyyttään. Tämä edellyttää, että kaikkia etnisiä kollektiiveja luonnehtii korkea etnosentrisyys, mutta että ne samalla ovat halukkaita omaksumaan ”elä ja anna elää” -asenteen muita etnokulttuurisia kollektiiveja kohtaan. (Kallen 2004, 77.)

Ymmärrys monikulttuurisuuspolitiikan yhteiskunnallisesta merkityksestä kuitenkin vääristyy, jos kiinnitetään huomio yksinomaan tämän yksittäisen lakitekstin argumenttirakenteeseen. Ensinnäkin laissa viitataan muihin lakeihin ja sopimuksiin, joiden rinnalla sitä tulee soveltaa. Toiseksi on kysyttävä, minkälaista keskustelua sen ympärillä on käyty. Kymlicka kirjoittaa, että monikulttuurisuuspolitiikka on jatkoa aiemmalle liberaalille ja yksilön oikeuksia korostavalle suuntaukselle. Vuodesta 1960 lähtien monet perinteiset hierarkiat ja sosiaalisen kontrollin muodot Kanadassa kyseenalaistettiin yksilönvapauden ja tasa-arvon nimissä. Tällaisia asioita olivat muun muassa aborttiin liittyvät rajoitukset, homoseksuaalisuuden kriminalisointi, sekä naisten, mustien, alkuperäisasukkaiden ja uskonnollisten vähemmistöjen kokema syrjintä. Monikulttuurisuuspolitiikka jatkoi tätä liberaalia yksilön oikeuksien, valinnan vapauden ja syrjimättömyyden logiikkaa. (Kymlicka 2006, 2.)

Pierre Trudeau (Kanadan pääministerinä 1968–1979 ja 1980–1984), jolla oli keskeinen rooli monikulttuurisuuspolitiikan kehittämisessä, painotti yksilön kulttuurista vapautta, ”kulttuuristen esteiden” ylittämistä kohti täysivaltaista yhteiskuntaan osallistumista, sekä kulttuuristen ryhmien vuorovaikutusta kansallisen yhtenäisyyden saavuttamiseksi. Hän painotti voimakkaasti yksilön vapautta valita, ja myös siksi piti tärkeänä englannin ja ranskan kielten virallista asemaa. Näiden virallisten kielten kautta ihminen saattoi osallistua yhteiseen liike-elämään ja politiikkaan, eikä ihmisten sulkeminen omiin kulttuuriin yksiköihinsä ollut tavoitteena. Ainakin toisen virallisen kielen oppiminen oli Trudeaun mukaan välttämätöntä, jotta henkilö voisi täysin osallistua kanadalaiseen yhteiskuntaan, ja tätä tavoitetta hallituksenkin tuli tukea. (Tierney 2007, 4; Trudeau 2004, 402.)

Lakiteksti kuitenkin antaa aineksia toisenlaisellekin tulkinnalle. Kymlicka kutsuu tätä toista logiikkaa ”traditionalistiseksi” tai ”kollektivistiseksi” (*communitarian*) monikulttuurisuudeksi. Tämän logiikan mukaan kollektiivit voisivat monikulttuurisuuspolitiikan perusteella sivuuttaa toiminnassaan yksilön oikeudet. Tällöin ryhmää voitaisiin voimistaa pakottamalla sen jäsenet noudattamaan ryhmäspesifejä käytäntöjä vasten joidenkin jäsenten tahtoa. Monikulttuurisuuden

liberaali tulkinta painottaa, että jokaisen yksilön tulisi olla vapaa tekemään omat valintansa etnisen tai uskonnollisen identiteettinsä ja sen ilmaisemisen suhteen, ja että kaikkien ryhmien tulisi kunnioittaa ihmisoikeuksia ja demokratiaa. ”Traditionalistinen” tulkinta taas painottaa, että jokaisella ryhmällä olisi oikeus harjoittaa omia tapojaan, vaikka ne olisivat ristiriidassa yksilön vapauksien, ihmisoikeuksien ja demokratian kanssa. Tämän tulkinnan luomaan uhkakuvaan vedoten jotkut ovat kyseenalaistaneet koko politiikan järjellisyuden. Kymlickan mukaan liberaalin ja ”traditionalistisen” tulkinnan välinen väittely käynnistyi vasta 1990-luvulla, kaksi vuosikymmentä monikulttuurisuuspolitiikan omaksumisen jälkeen. Hän kirjoittaa, että sitä ennen monikulttuurisuutta tulkittiin itsestään selvästi yksilönvapauden ja tasa-arvon pohjalta. (Kymlicka 2006, 3–4.)

Tulkinnasta riippumatta lakiteksti asettaa tietyt reunaehdot kulttuurin ymmärtämiselle. Se liittyy oleellisesti etnisyyteen, alkuperään ja kulttuuriperintöön. Se näyttää menneisyydestä tuodulta asialta, jolla joko on ihmisille merkitystä tai ei ole, jota ihmiset haluavat ylläpitää tai sitten eivät. Lisäksi kulttuurit näyttäytyvät toisistaan erillisinä. Analyttisesti tällaisen kulttuurin käsitteen käyttö saattaisi rajautua hyvinkin kapealle elämänalueelle. Tuolloin olisi myös mahdollista kuvitella tilanne, jossa olisi olemassa jotenkin kulttuuriton julkinen tila ja jossa joillakin voisi olla enemmän kulttuuria kuin toisilla (Huttunen ym. 2005, 28). Asiasta tekee mielenkiintoisen se, että tämänkaltainen lähestymistapa kulttuuriin on muuallakin yleinen kun puhutaan monikulttuurisuudesta, joskaan se ei ole ainoa tapa (Hannerz 2003, 216–217).

Kuten teorialuvussa esitin, kulttuurin käsitettä on tutkimuskirjallisuudessa käytetty monin tavoin. Käsitteen käyttöä on mahdollista jaotella esimerkiksi merkitysjärjestelmiin ja tulkintaan huomionsa kiinnittävän tutkimusotteen sekä sosiaalisista suhteista ja käyttäytymisestä kiinnostuneen tutkimusotteen perusteella (Keesing & Strathern 1998, 16). Toisaalta kulttuurin käsite antropologisessa mielessä on levinnyt myös laajempaan käyttöön. Tällöin yhtä mieltä ollaan siitä, että käsite ei viittaa vain esimerkiksi taiteeseen, vaan johonkin paljon kokonaisvaltaisempaan ihmisten elämässä. Vaikka tutkimuskirjallisuudessa ei edelleenkään ole mitään yhtä oikeaa tapaa käyttää käsitettä, niin monissa muissa yhteyksissä on vallalla eräänlainen ”populaari versio” antropologisesta kulttuurin käsitteestä. Tämän version mukaan maailma jakaantuu selvärajaisiin kulttuurisiin yksiköihin, joihin kunkin kulttuurin jäsenet tiiviisti sosiaalistuvat. Ongelmana on tällöin kulttuurin jähmettyminen esineen kaltaiseksi. Nykyään tutkimuskirjallisuudessa painotetaan kuitenkin kulttuurin prosessiluonnetta. Tyypillistä kulttuurille on muutos ja uusia vaikutteita

omaksutaan jatkuvasti osaksi vanhaa. Ihmisen ja kulttuurin suhde ei ole suoraviivainen, vaan ihmiset ratkovat jatkuvasti erilaisia ristiriitatilanteita, tulkitsevat erilaisia kulttuurisia malleja ja saattavat identifioitua samanaikaisesti useisiin kulttuuriin ryhmiin. (Huttunen ym. 2005, 26–29.)

Tavalla tai toisella monikulttuurisuuden käsite viittaa yhteiskunnassa vallitsevaan erilaisuuteen. Yhteiskunta ei ole koskaan tiukassa mielessä yhteisö vaan sen olennainen piirre on sisäinen erilaisuus, on tuo erilaisuus sitten tulkittavissa taloudelliseksi, poliittiseksi, kielelliseksi, uskonnolliseksi tai vaikkapa elämäntavalliseksi. Eräs politiikan tehtävä taas on tulla toimeen erilaisuuden ja eriarvoisuuden kanssa. Tästä näkökulmasta politiikka voidaankin ymmärtää erilaisuuden organisoimiseksi. Se pyrkii luomaan pohjan yhteiskunnan toiminnalle ja vakaudelle vaikkei täydellistä yhtenäisyyttä tai yhteisöllisyyttä ole olemassa. (Saukkonen 2007, 28.) Lakitekstin monikulttuurisuus, jossa alkuperiin kiinnittyvät kulttuurit ymmärretään toisistaan erillisiksi, viittaa tietynlaiseen maailmankuvalliseen järjestykseen, johon on syytä kiinnittää huomiota. Tämä maailmankuvallinen järjestys on sama, johon Malkki viittaa puhuessaan asioiden kansallisesta järjestyksestä, jossa kansojen erillisyys toisistaan on asioiden normaali tila (Malkki 1992, 26).

Puhe toisistaan erillisistä kansoista ja kulttuureista luo merkitysten järjestelmän. Se on itsessään kulttuurinen tai symbolinen malli, jota käytetään johonkin (vrt. Hannerz 2003, 217; Malkki 1992, 37). Aineistossa ”kulttuuria” ja ”monikulttuurisuutta” on tästä näkökulmasta katsottava viittauksina tuohon symboliseen malliin, joka auttaa ihmisiä kommunikoimaan ja luomaan ymmärrystä maailmasta (vrt. Fornäs 1998, 11; Eriksen 2001, 75). Toinen asia on kuinka tähän malliin kytkeytyvät oletukset alkuperästä, sosiaalisista suhteista ja niihin liittyvistä merkityksistä vastaavat todellisuutta.

Tutkimukseni kohteena ovat Suomesta Kanadaan muuttaneet ihmiset kanadalaisessa yhteiskunnassa. Mosaiikkimaisen kulttuurikäsitteen näkökulmasta he asemoituvat suomalaisen kulttuurin edustajiksi. Samalla he ovat maahanmuuttajia kansainvälisessä järjestelmässä. He ovat siis muuttaneet yhden valtion alueelta toiselle. Seuraavissa luvuissa tarkastelen erilaisia aineistoja, jotka liittyvät Suomesta Kanadaan muuttaneisiin ihmisiin. Tässä luvussa esitely monikulttuurisuuslaki muodostaa taustan, jota vasten katson seuraavia aineistokokonaisuuksia. Laissa kiteytetty monikulttuurisuuspolitiikka rakentaa osan siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, jossa tarkastelemani ihmiset elävät. Se myös tukeutuu laajempaan kulttuuriseen malliin, laajalti

jaettuun tapaan puhua kansoista, kulttuureista ja maasta toiseen liikkuvista ihmisistä. Aineiston ja teorian vuoropuhelun kautta tarkastelen ongelmakohtia, jotka liittyvät tämän kulttuurisen mallin sisältämiin oletuksiin.

6. Suomalaisuus kulttuurien mosaiikissa

Kanadan monikulttuurisuuslaissa kulttuuri ymmärretään oleellisesti etnisyyden ja perinteen kautta. Yhteisellä alkuperällä nähdään olevan kulttuurissa perustavanlaatuisen rooli ja sen ajatellaan olevan merkittävä yhdistävä tekijä saman alkuperän jakavien ihmisten välillä. Tässä luvussa näytän, että samankaltainen puhe alkuperään kytkeytyvästä kulttuurista on Kanadassa läsnä myös tietyissä suomalaisuudesta puhumisen konteksteissa. Analysoin kahta tekstiaineistoa, jotka on koottu ainakin osittain kanadansuomalaisuuden idean ympärille. Ensimmäinen näistä on kanadansuomalaisten vuosittaisten juhlien, vuoden 2009 ”Kanadansuomalaisten Suurjuhlien” käsiohjelma. Sen jälkeen käyn läpi ”Suomalais-kanadalaisen Taideliiton” syntymisestä ja sitä edeltävistä taidenäyttelyistä kertovaa koostetta nimeltä ”Alkujuuret”. Se on kokoelma vuosina 1966–1968 ilmestyneitä lehtileikkeitä ja sidostekstiä, jotka muodostavat Taideliiton perustamiseen johtavan kertomuksen.

Nämä aineistot osin korostavat yhtäläisyyksiä edellisessä luvussa esitellyn mosaiikkimaisen monikulttuurisuuden kanssa, mutta myös monipuolistavat mosaiikkimaisen kulttuurikäsitteen merkityksiä. Tässä luvussa kysyn, *miten kulttuuri ymmärretään suomalaisuuteen liittyvässä puheessa ja käytännöissä*. Mosaiikkimaisen kulttuurikäsitteen mukaisesti suomalaisuus on tässä tapauksessa avain kulttuurin ymmärtämiseen. Käydessäni läpi Suurjuhlien käsiohjelmaa käytän apunani kahta apukysymystä. Ensiksi kysyn miten käsiohjelmassa viitataan suomalaisuuteen. Toiseksi kysyn minkälaisiin kehyksiin Suomesta Kanadaan muuttaneet ihmiset jälkeläisineen ja itse juhla siinä asettuvat. Seuraan tässä Brubakerin ohjetta kiinnittää huomio etnisten kehysten käyttämiseen (Brubaker 2004, 16–17). ”Alkujuuret” tarjoaa osin samoja tulkinnallisia kehyksiä kuin käsiohjelmakin, mutta tuo niiden rinnalle myös toisenlaisia tulkintoja. Tämä lehtileikkeistä ja sidostekstistä muodostettu kokonaisuus on mahdollista lukea ainakin kahdella eri tavalla. Nämä kaksi luentaa muodostavat lähtökohdan analyysille, joka rakentuu niiden erittelemiselle ja niiden yhtymäkohtien tarkastelemiselle.

6.1. ”70. Kanadan Suomalaisten Suurjuhlien” käsiohjelma

Seuraavaksi tarkastelen vuoden 2009 Kanadansuomalaisten Suurjuhlien käsiohjelmaa. Kyseessä on kanadansuomalaisten vuosittainen juhla. Saarisen mukaan Suurjuhlien sisällössä on tapahtunut 1980-luvulta alkaen kiinnostava muutos. Sitä ennen juhlat olivat nimenomaan kanadansuomalaisten keskinäisiä juhlia, joihin Suomesta tuli vain vähän antia. Sittemmin osallistujia on alkanut tulla enemmän myös Suomesta ja ohjelman painopiste on muuttunut urheilusta koulutuksellisempiin ja kulttuurisempiin teemoihin. (Saarinen 2002, 208.) Kaksikielinen (suurin osa tekstistä englanniksi) käsiohjelma koostuu erilaisista sisällöistä: itse ohjelmasta, tervehdys- ja muista teksteistä sekä ilmoituksista ja mainoksista.

Kansikuva tuo kehysten tulkintaan oman visuaalisen ja havainnollisen lisänsä. Kansikuvaksi on valittu otos siltaa nimeltä ”Bridge of Nations” koristavasta lippurivistöstä. Kyseessä on Sudburyssa sijaitseva silta, joka on kummaltakin laidaltaan reunustettu eri valtioiden ja muilla lipuilla. Liput juhlistavat Greater Sudburyn väestön monia eri kansallisuuksia ja kulttuuriryhmiä. ”Kansojen silta” ”kirjaimellisesti auttaa ylittämään (*bridges*) kansalaisten monien kansallisuuksien ja kulttuurien väliset kuilut”¹. Kuvassa rivin ensimmäisenä, mutta yhtenä muiden joukossa, on Suomen lippu. Monikulttuurisuuden idea on visualisoitu näyttävästi kansallissymboliikan kautta.

Nelipäiväinen ohjelma sisältää monenlaista tarjontaa: muun muassa musiikkiesityksiä, näytelmiä, kilpailuja, suomalaista ruokaa, seminaareja, luentoja, työryhmiä, elokuvia, hengellistä ohjelmaa, kulkueen, voimistelunäytöksen, urheilua, juhannustanssit ja kokon. Jotkut sanat englanninkielisessä ohjelmassa (löytyy myös suppeammin esitetty, kokonaan suomenkielinen ohjelma) on kirjoitettu suomeksi, näin esimerkiksi sanaa ”coffee” seuraa ”pulla”. Muita suomenkielisiä (tai sinne päin) sanoja englanninkielisessä ohjelmassa ovat (järjestöjen, näytelmien ym. nimet olen jättänyt pois) ”tori/ marketplace”, ”lattut (Finnish crepes)”, ”piirakas” ja ”kokko/ bonfire”. Jotkut ohjelmanumerot viittaavat muutoin Suomeen, kuten ”pesäpallo (*Finnish Baseball – National Sport of Finland*)”, tai vitsikkäästi esimerkiksi ”Wife Carrying Championship” tai ”Rubber Boot Toss” ja edelleen kehitelty ”Canadian Championship Cell Phone Toss”.

¹ The Paris Street Bridge is a busy thoroughfare leading into the downtown core and has been turned into a permanent celebration of Greater Sudbury's diverse multinational and multicultural diversity with 82 colourful sovereign nations and cultural group flags. Two majestic Canadian flags proudly fly in the middle of the Paris Street Bridge and form the centre-piece of The Bridge of Nations. The Bridge of Nations literally bridges the gap of the diverse multinational and multicultural heritage of our citizens.

Ohjelmassa on mainittu monenlaista aktiviteettia ja esitystä, joiden muodosta ja sisällöstä on niitä näkemättä mahdotonta sanoa paljoakaan. Itse ohjelmassa on kuitenkin siellä täällä hyödynnetty suomalaisuuteen viittaavaa symboliikkaa. Sana ”suomalainen” on ilmeisin. Esimerkiksi pesäpallo, ”suomalainen baseball”, ei ole vain peli, vaan se on kansallinen urheilulaji. Myös suomen kielellä itsellään näyttäisi olevan käsiohjelmassa symbolista arvoa. Näin jotkut suomenkieliset sanat muutoin englanninkielisen tekstin keskellä nousevat esille nimenomaan viittauksina suomalaisuuteen. Näistä ”pulla” ei ainakaan näytä tarvitsevan selitystä, joten sen voisi tulkita olevan yleisesti tunnettu symboli suomea puhumattomien, mutta suomalaisuussymboliikan kanssa ainakin jossain tekemisissä olevien ihmisten keskuudessa. Eukonkanto, saappaanheitto ja kännykänheitto viittanevat vitsikkäästi Suomeen. Huomionarvoista on, että käsiohjelmalla on selvästi pyritty tavoittamaan ja puhuttelemaan myös ihmisiä, jotka eivät puhu suomea, mutta jotka ovat mahdollisesti kiinnostuneita osallistumaan suomalaisuussymboliikalla merkittyyn tilaisuuteen.

Käsiohjelman alkuun on sijoitettu tervehdyksiä, lyhyehköjä tekstikappaleita, jotka muodostavat kukin oman itsenäisen kokonaisuutensa. Nämä tekstit rakentavat juhlille eräänlaisen tulkintakehikon, jossa kirjoittajat tuovat esille erilaisia näkökulmia juhlaan ja ihmisiin, joille se on suunnattu. Tekstien kirjoittajien joukossa on myös muita kuin kanadansuomalaisia. Vaikka yritänkin päästä käsiksi kanadansuomalaisten itsensä suomalaisuuteen liittämiin merkityksiin, ei tämä ole ongelma. Oleellista tässä yhteydessä on se, että ne muodostavat juhlalle hyväksyttävät kehykset. Esittelen tervehdysteksteistä katkelmia, jotka kutsuvat katsomaan Suomesta Kanadaan muuttaneita ihmisiä, heidän jälkeläisiään ja itse juhlaa jostain tietystä näkökulmasta. Ensimmäisenä vuorossa on Kanadan pääministerin tervehdys, jossa hän kertoo muun muassa seuraavaa:

Those [suomalaiset maahanmuuttajat] who arrived in our shores seeking a better life brought with them proud traditions marked by a strong commitment to family values and hard work. Suurjuhlal offers a wonderful opportunity to celebrate the significant contributions these settlers and their descendants have made to the social, cultural and economic growth of the country.

I would like to commend the event organizers for putting together this wonderful celebration of Finnish heritage and culture in Canada.

Tässä tekstikatkelmassa näkökulma on tietysti ihmisen, jonka yhteiskunnallinen tehtävä on edustaa Kanadan valtiota. Näkökulma onkin mielenkiintoinen juuri siksi, että siinä tulee hyvin esille monikulttuurisuuspolitiikan kanssa linjassa oleva valtion edustajan suhtautuminen

maahanmuuttajiin. ”Me” on luontevasti tulkittavissa kanadalaisen yhteiskunnan jäseniksi, joille maahanmuuttajat eivät määrity ”toisiksi”. Eli maahanmuuttajat eivät ole lähtökohtaisesti muita yhteiskunnan jäseniä vähempiarvoisia. (Vrt. Löytty 2005, 162.) Päinvastoin, paremman elämän perässä Suomesta Kanadaan muuttaneet ihmiset jälkeläisineen ovat kantaneet kortensa kekoon kanadalaisen yhteiskunnan rakentamisessa. Juhla tarjoaa ensinnäkin oivan tilaisuuden juhlia tätä Kanadan puolesta annettua panosta. Toiseksi se on maahanmuuttajien mukana kulkeutuneen suomalaisen perinteen ja kulttuurin juhla Kanadassa. Maahanmuuttajien Suomesta ”mukanaan tuomat ylväät perinteet, joille on ominaista voimakas sitoutuminen perhearvoihin ja kovaan työhön” vaikuttavat olevan jotain hyvin konkreettista, joka on kirjaimellisesti siirretty maasta toiseen. Pääministerin jälkeen tervehdyksensä antaa Suomen suurlähettiläs:

Kanadansuomalaisten järjestö- ja muulla yhteistoiminnalla on pitkät perinteet. (...) Tapahtuma [Suurjuhlat] on edelleen elinvoimainen ja se pitää yllä esimerkillisellä tavalla suomalaista kulttuuriperintöä Kanadassa. On ilo huomata, että juhla on kyennyt kehittymään ja uusiutumaan ajan myötä, mutta silti siinä on vahvasti mukana suomalainen talkoohenki ja ylpeys suomalaisista sukujuurista.

Siltä Suomen ja Kanadan välille on rakennettu aktiivisesti vuosien ajan. Te siirtolaiset olette olleet keskeinen tekijä tässä sillanrakennuksessa (...).

Sudburyn suomalaisilla on pitkä ja vaikuttava historia Kanadassa. Mikään ei tuo tätä historiaa paremmin esille kuin kesän Suurjuhlat. Ne ovat samalla osoitus tämän päivän yhteistoiminnan voimasta (...).

Juhla tarjoaa vanhemmille osallistujille tilaisuuden tavata ystäviä vuosien takaa. Se antaa myös upean mahdollisuuden kanadansuomalaisille nuorille tutustua kulttuuriperintöönsä erilaisten tapahtumien, musiikin ja muun kulttuurin, ruoan sekä yhdessäolon merkeissä.

Suomen suurlähettiläs edustaa Suomen valtiota ja edistää Suomen intressejä Kanadassa, ja tämä rooli näkyy siinä että valtiollinen näkökulma suuntautuu toisin kuin Kanadan pääministerin tervehdyksessä: suomalaiset maahanmuuttajat ovat tärkeältä osaltaan edesauttaneet Suomen ja Kanadan välisten yhteyksien muotoutumista. Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten ja heidän jälkeläistensä kytkös Suomeen onkin tekstin kantava teema. Tämä kytkös esiintyy sellaisissa ilmauksissa kuin ”suomalainen kulttuuriperintö Kanadassa” ja ”suomalaiset sukujuuret”. Kanadassa asuvien ihmisten kytkös Suomeen liittyy tekstissä ajallisen jatkuvuuden painottamiseen. Itse juhlien luonnehdinta yhdistyykin nimenomaan ajalliseen jatkuvuuteen. Ensinnäkin juhla asettuu kanadansuomalaisten järjestö- ja muun yhteistoiminnan jatkumolle. Toiseksi juhla on kiinni nykyajassa, mutta se on onnistunut säilyttämään ”suomalaisen talkoohengen” ja ”ylpeyden

suomalaisista sukujuurista”. Lisäksi juhla tarjoaa vanhemmille osallistujille mahdollisuuden tavata tuttuja ihmisiä ja nuorille se taas tarjoaa mahdollisuuden tutustua kulttuuriperintöönsä. Tässä kulttuuriperinnön voi nähdä lankana, joka yhdistää jopa Kanadassa syntyneet ihmiset Suomen maaperästä kasvaviin juuriin. Malkki esittääkin, että juuri- ja muut kasvimetaforat ovat tyypillisiä kuvattaessa oletettua kytköstä ihmisten ja paikan välillä ikään kuin luonnollisena (Malkki 1992, 27–28). Suurlähettilään tervehdystä seuraa lyhyempi Suomen kunniakonsulin tervehdys, jossa seuraava katkelma näyttää suomalaisten juurten ja Kanadassa asuvien ihmisten välisen suhteen hieman uudessa valossa.

We are all looking forward to what amounts to a Finnish community reunion this weekend. It's a chance to meet old friends and make new ones. It is a chance to connect once again with our Finnish roots. So let's all go out and enjoy concerts, theatre, dances, fun and games.

Kirjoittaja maalaa kuvan suomalaisesta yhteisöstä ja sen jälleenyhdistymisestä suomalaisten juurtensa äärellä. Näkökulmassa korostuu juuriin kiinnittymisen hetkittäisyys. Juuret näyttäytyvät tässä puheenvuorossa kanadansuomalaisia yhdistävänä piirteenä, joihin kukin voi esimerkiksi Suurjuhlien kaltaisten tapahtumien kautta itse jälleen kerran kiinnittyä. Juhlaa itsessään kuvataan nautintona ja hauskanpitona. Seuraava katkelma on Greater Sudbryn pormestarin tervehdyksestä.

Special thanks to all those who have worked so hard over many months to bring the Festival to our community.

Greater Sudbury has been proud to host this dynamic gathering of Finnish cultural, spiritual and sporting events on a number of occasions over the past decades. We are very proud that Finns were some of our early community settlers and they have always been valued as part of our multicultural mosaic. This festival gives us a further opportunity to strengthen our ties with Finland and with people of Finnish background living in Greater Sudbury and beyond our borders.

“Meidän yhteisömme” määrittäyty tällä kertaa kaupungiksi. Pormestari tuo mukaan kielikuvan monikulttuurisesta mosaiikista, jossa suomalaisilla on oma arvostettu sijansa. Juhla määrittäyty suomalaiseksi kulttuuriseksi, uskonnolliseksi ja urheilutapahtumaksi, joka myös antaa mahdollisuuden kaupungille vahvistaa siteitään Suomeen ja ihmisiin, joilla on suomalaiset taustat. Vielä puheenvuoro juhlan järjestäjien puolelta tuo uutta ilmettä tulkintaan.

[T]his celebration has intentionally expanded the children's and youth's programs and fun family events to encourage our children and grand children to come out to the Festival to experience their heritage, and to begin the journey that will develop their own unique Finnish values (...). [M]any our Clubs have an aging complement of members that needs to be bolstered and reinvigorated by youth (...) [in order to] Finnish history and its unique culture survive and thrive in the years ahead.

Katkelmasta huokuu pelko suomalaisen kulttuurin ja yhteistoiminnan hiipumisesta Kanadassa. Seuratoiminnan jäsenistö ikääntyy ja toimintaan pitäisi saada mukaan uutta verta. Kulttuuriperintö on siis tästä näkökulmasta jotain, joka tulee säilyttää, mutta joka tämänhetkisessä tilanteessa uhkaa kadota ilman tietoisia pyrintöjä. Mielenkiintoinen vertauskuva Kanadassa syntyneiden ihmisten (toivottuun) suhteeseen suomalaiseen kulttuuriperintöön on puhua siitä matkana. Kulttuuriperintö on valmiiksi olemassa oleva matkan pää, johon uusia ihmisiä tulee johdattaa. Kulttuuriperintö, kuin kohtalo, voi siis kuulua ihmiselle jo ennen kuin hän itse sitä tuntee. Sen olemassaolo voi myös hiipua, jos sitä ei varta vasten pidetä yllä.

Tervehdysteksteistä voi nyt kutoa jonkinlaisen koosteen siitä, kuinka niissä puhutaan Suomesta Kanadaan muuttaneista ihmisistä jälkeläisineen ja kyseisestä juhlasta. Erilaisiin näkökulmiin on myös mahdollista kiinnittää erilaisia intressejä. Ensimmäisessä näkökulmassa painottuu Kanadan yhteiskunnallisessa kontekstissa vallitseva virallinen ideologia. Suomesta Kanadaan muuttaneet ihmiset, heidän mukanaan tuomansa perinteet ja heidän jälkeläisensä saavat osakseen arvostusta Kanadassa. Maahanmuuttajana oleminen ei, monikulttuurisuusideologian mukaisesti, tee ihmisestä ulkopuolista yhteiskunnassa. He ovat osa ”meitä”, osa yhteiskuntaa. Tämä näkökulma tarjoaa suomalaisuuteen identifioituville ihmisille positiivisen kiinnittymispinnan, jonka erityisyys tunnustetaan samalla kun tunnustetaan myös heidän osallisuutensa yhteiskunnassa ja panoksensa sen rakentamisessa. Suomalaisuus on tasavertainen pala kanadalaisista kulttuurien mosaiikkia. Samalla siihen viitataan varsin konkreettisesti paikasta toiseen siirrettävänä asiana. Juhla määrittyy mahdollisuudeksi juhlistaa sekä suomalaisten maahanmuuttajien antamaa panosta Kanadan kehitykselle että suomalaista kulttuuriperintöä Kanadassa.

Toinen näkökulma on myös valtiollinen, mutta se katsoo suomalaisia maahanmuuttajia Suomen valtion suunnasta. Suomen suurlähettiläs kirjoittaa siitä, kuinka Suomesta pois muuttaneet ihmiset ovat arvokkaalla tavalla edesauttaneet valtioiden välisten suhteiden kehittymistä. Kanadassa asuvien ihmisten kytkös Suomessa sijaitseviin juuriin ja tuon kytköksen ajallinen säilyminen kulttuuriperinnön muodossa on tekstin punainen lanka. Suomalaisuus on myös tästä näkökulmasta jotain, jonka maasta pois muuttaneet ihmiset kuljettivat mukanaan uuteen maahan ja jota he siellä ylläpitävät. Samalla suomalainen kulttuuriperintö kytkee ihmiset kaukaiseen paikkaan, jossa moni heistä ei ole vuosikymmeniin asunut ja jotkut eivät koskaan. Juhla määrittyy Suomeen kulttuuriperinnön muodossa vievän jatkuvuuden ylläpitämiseksi Kanadassa.

Kolmannessa näkökulmassa tulee esille suomalaisten juurien ja suomalaisen kulttuurin irrallisuus ihmisistä. Niihin voi halutessaan kiinnittyä ja ne voivat olla matkan pää ihmisille, jotka haluavat matkaan lähteä. Tästä näkökulmassa suomalaisuus ei näyttäydy kiinteänä osana ihmisen identiteettiä, vaan pikemminkin hetkittäisenä ja mahdollisena. Se on olemassa yksittäisistä ihmisistä riippumatta, mutta voi elää vain yhteisten pyrintöjen kautta. Suomalaisen kulttuuriperinnön säilyttäminen Kanadassa on tästäkin näkökulmasta katsoen arvokas päämäärä. Juhla määrittyy nautinnoksi ja hauskanpidoksi, mutta myös mahdollisuudeksi esittää kulttuuriperintöä niille, jotka eivät vielä sitä tunne, mutta joille se siitä huolimatta kuuluu.

Käsiohjelmissa yhdistyy näppärästi kaksi merkillepantavaa seikkaa. Näistä ensimmäinen on symboliikka, joka sitoo koko ohjelman yhteisen nimittäjän eli suomalaisuuden alle, ja jonka ilmeisenä tarkoituksena on saada kerättyä tuon nimittäjän omakseen kokevia ihmisiä yhteiseen juhlaan. Toinen on ajatus Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten, kuin myös heidän jälkeläistensä, *yhteisistä* juurista ja *yhteisestä* kulttuuriperinnöstä, ja niiden oikeuttamasta etniskulttuurisesta tai kansallisesta kehyksestä, joka edelleen sopii saumattomasti mosaiikkimaisen monikulttuurisuuden kontekstiin. Tuota kehystä ja sen rajaamia asioita voidaan kuitenkin katsoa erilaisista näkökulmista ja sitä voidaan hyödyntää erilaisiin tarpeisiin. Maailmankuva, yhteiskunnallinen konteksti ja tiettyyn etniseen kategoriaan viittaava symboliikka yhdistyvät eheäksi kokonaisuudeksi. Tällä merkityksenannon tasolla suomalainen yhteisö näyttäisi todellakin toteutuvan: se on idea, joka on mahdollista ottaa käyttöön, ja jonka perusteella ihmiset todella voivat kerääntyä viettämään aikaa yhdessä. Tällä tasolla tuotettuja merkityksiä kutsun jatkossa symboliseksi tasoksi, johon palaan tarkemmin seuraavan aineistoesimerkin jälkeen.

6.2. ”Alkujuuret”: kooste tapahtumista ja vaiheista, jotka johtivat Suomalais-kanadalaisen Taideliiton perustamiseen

”Suomalais-Kanadalaisen Taideliiton tarkoituksena on kannustaa suomalaisten taiteenharrastajien kehitystä Kanadassa, erityisesti järjestämällä julkisia esitystilaisuuksia heidän töilleen.”

– *Alkujuuret: lehti-ilmoitus liiton perustavasta kokouksesta 14.5.1968*

Suomalais-kanadalainen Taideliitto oli vuonna 1968 perustettu yhdistys, joka toimi Torontossa vuoteen 2003 saakka. Sen jäljiltä on vielä jonkinlaisessa toiminnassa Kirjallisuuskerho, jossa luetaan suomenkielistä kirjallisuutta. Tapasin Taideliiton viimeisen puheenjohtajan ja sihteerin.

Heidät tavatessani sain valokuvata myös joitain Taideliittoon liittyviä tekstejä ja kuvia. Laajin näistä on ”Alkujuuret”, jonka on koonnut yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja. Se kertoo niistä ensivaiheista ja ensimmäisistä harrastustöiden näyttelyistä, jotka myöhemmin johtivat Taideliiton perustamiseen vuonna 1968. ”Alkujuuret” on kirjoitettu kymmenen vuotta perustamisen jälkeen. Kyseessä ei ole varsinainen historiikki, vaan pikemminkin kooste Taideliiton perustamiseen johtaneista vaiheista, ensimmäisen puheenjohtajan henkilökohtaisista ajatuksista ja muistoista sekä lehtileikkeistä. Lehtileikkeet muodostavat tärkeän osan kokonaisuutta, ja niistä saa käsityksen siitä, minkälaista julkista keskustelua ennen Taideliiton perustamista käytiin kanadansuomalaisessa mediassa. Oleellista työni kannalta on, että ne on valittu ja koottu yhdeksi, Taideliiton syntyä edeltävistä ja siihen johtaneista tapahtumista kertovaksi kokoelmaksi. ”Alkujuuret” on havainnollinen esimerkki järjestäytyneen toiminnan kehittymisestä aktiivisten ihmisten aloitteesta ja ajatuksen saadessa laajempaa kannatusta.

Lehtileikkeiden ja sidostekstin muodostama kokonaisuus luo eräänlaisen kertomuksen, joka saa alkunsa kirjoittajan saamasta ajatuksesta perustaa harrastustöiden näyttely, johon koottaisiin kanadansuomalaisten tekemiä harrastustöitä, kuten maalauksia, veistoksia, valokuvia, käsitöitä, runoja ja sävellyksiä, ja kulkee näyttelyiden ja niihin liittyvän lehtikirjoittelun kautta varsinaisen Taideliiton perustamiseen. Kävin tekstikokonaisuutta läpi sellaisen yksinkertaisen mallin avulla, jossa teksti jaetaan toiminnan päämääriin, toiminnan keinoihin, esteisiin tai vastustajiin ja vastustuksen keinoihin ja muotoihin (Alasuutari 1994, 118). Pian kävi ilmeiseksi, ettei tekstiä voinut lukea vain yhdellä tasolla, vaan läsnä on ainakin kaksi toisiinsa kytkeytyvää tasoa. Tämän seurauksena toiminnan päämäärät, keinot ja jopa esteet sulautuvat toisiinsa ja ketjuuntuvat tavalla, joka estää esitellynkaltaisen mallin tiukan soveltamisen.

Aineiston jakaminen mallin mukaisesti oli kuitenkin hyödyllistä, koska se kiinnitti huomion juuri näihin moniselitteisiin kohtiin. Tekstistä on mahdollista koostaa ainakin kaksi erilaista, mutta toisiinsa kytkeytyvää luentaa. Toimintaan, josta teksti kertoo, liittyy kaksi päämäärää. Ensimmäinen on käytännöllisempi, toinen nojaa voimakkaammin suomalaisuussymboliikkaan, ja molemmat rajaavat mahdollisen lukijakuntansa hieman eri tavalla. Käytännöllisten merkitysten ja suomalaisuussymboliikan kosketuspinta on erityisen kiinnostava: ”Alkujuurten” lukijat, alkuperäisten lehtijuttujen lukijat ja toimintaan osallistujat voivat painottaa näitä kahta puolta toisin kuin joku toinen, ja siitä huolimatta he kaikki voivat tuntea asian omakseen. Tarkastelen aineistoa ensin käytännöllisempien merkitysten tasolla ja sitten symbolisella tasolla. Kummassakin on

väistämättä viitteitä toiseen, mutta eri painoituksin. Kaikki suorat lainaukset ovat peräisin lehtileikkeistä. Kirjoitukset ovat ilmestyneet vuosina 1966–1968, mutta vain osaan leikkeistä on merkitty tarkka päivämäärä. Jos lehtikirjoituksen on kirjoittanut joku muu kuin ”Alkujuurten” kirjoittaja, mainitsen sen lainauksen perässä.

6.2.1. Käytännöllisiä tavoitteita: kirjoittaja huomaa puutteen, jonka pyrkii korjaamaan

Kirjoittaja kertoo, että jo saavuttuaan Kanadaan hän alkoi aprikoida kysymystä suomalaisten mahdollisista harrastuksista raskaan ansiotyön ohella. Hän oli tavannut monia, joilla ei ollut minkäänlaisia harrastuksia. ”Mieltäni kiusasi kauan aikaa muutamien kansalaistemme ’ei ole aikaa’ sanonta. Ei ollut aikaa lukemiseen, ei käsitöihin, ei minkäänlaisen taiteen harrastukseen, ei yksinkertaisesti muuhun kuin naapurin asiain vatvomiseen. Siitä kehittyi ajatus etsiä suomalaisten joukosta ne, joilla vielä on hyviäkin harrastuksia.” Ensimmäisten harrastustöiden näyttelyiden yhtenä tarkoituksena oli siis koota yhteen kanadansuomalaisten (tai ainakin Toronton suomalaisten) tekemiä harrastustöitä, joita ihmiset arkityön vastapainoksi tekevät. Suomalaisuus rajaa osallistujakuntaa, mutta paino on niiden henkilöiden tavoittamisessa, joilla ”vielä on hyviäkin harrastuksia”. Kirjoittajan näkökulmasta monien vapaa-aika kului kuitenkin turhanpäiväisemmissä merkeissä. Hän tarttui puhelimeen ja soitti ihmisille, joiden arveli olevan kiinnostuneita ajatuksesta järjestää näyttely suomalaisten tekemistä harrastustöistä. Ensimmäinen kokous pidettiin, mutta näyttely antoi odottaa itseään. Viimein Vapaa Sanassa, kanadansuomalaisessa sanomalehdessä, julkaistiin ilmoitus:

Kukapa sen kissan hännän nostaa ellei kissa itse. Pian on vuosi vierähtänyt siitä, kun heräsi ajatus järjestää tilaisuus, jossa kansalaisemme voisivat tuoda esille elikkä näytteille harrastustöitään. Ylikuormitettu aika on ollut kuitenkin syynä, että tilaisuus on pitkistymistään pitkistynyt. Meillähän on ollut omien seurojen ja seurakuntien toiminnan lisäksi useita vierailuja aina vanhasta maasta saakka. Olemme luonnollisesti ne kiinnostuksella ja kiitollisuudella vastaanottaneet ja nauttineet täysipainoisesta taiteesta, kun se vielä on kotoisin meidän kaikkien rakkaasta Suomesta. Yksi huono puoli asiassa kuitenkin on, jos nuo vierailevat tilaisuudet tulevat liian monilukuisiksi, ne tyrehdyttävät omien seurojen toiminnan. Siihen ei meillä todella olisi varaa, sillä kiireisen työntahdin vastapainona meillä tulee olla harrastuksia, jotka pitävät meitä tasapainossa, niin ettemme vain kehity tänä koneaikakautena itsekkin koneihmisiksi.

Harrastustöiden näyttelyt tähtäsivät töiden esittämisen lisäksi arjen parantamiseen ja vapaa-ajan harrastusten tukemiseen työnteon vastapainona. Niissä painottuisi nimenomaan paikallisten ihmisten toiminta ja heidän vapaa-ajan harrastustensa tuotoksien esitleminen näyttelyissä. Tätä

toimintaa eivät voineet korvata Suomesta tuodut taide-esitykset. Se, mitä tässä halutaan edistää, on nimenomaan aktiivinen tekeminen, jonka lopputuotosten esittely on vain osa prosessia. Vierailut ja muualta tuodut esitykset, vaikka ne ovatkin ”kotoisin meidän kaikkien rakkaasta Suomesta”, jättävät paikalliset ihmiset yleisön rooliin. Pahimmillaan ne voivat myös estää paikallisen toiminnan toteutumisen. Pian lähetettiin seuraavakin ilmoitus Vapaa Sanaan:

Satuitko lukemaan Vapaa Sanan lauantain numerosta tuota hassun nimistä kirjoitusta: 'Kukapa se kissan hännän...jne'. –'Kaikkea sitä vielä kirjoitetaan ja touhutaan. No, ihmiset, joilla ei ole mitään muuta tekemistä, kyllä joutavat ja jaksavat, mutta minä, joka käyn joka päivä raskaassa työssä, en kykene edes ajattelemaan mitään sivuharrastuksia.' – Kukapa ei tuntisi näin, ajattelisi ja jopa sanoiksikin lausuisi. Mutta mehän suomalaisina omistamme tuon tunnetun SISUN, joka ei niin vaan helposti murru ankarassa olemassaolon taistelussa. Vastapainoksi juuri raskaalle ansiotyölle haluaisimme nostaa kunniaan sekä entiset että nykyiset harrastustyöt.

Suomesta tuodun taidetarjonnan lisäksi taideharrastuksen ja näyttelytoiminnan kehittämistä vastaan harasi ihmisten ansiotyö ja ”ei ole aikaa” -asenne. Lehti-ilmoituksessa tätä ansiotyön ja harrastustoiminnan vastakkainasettelua pyritään purkamaan: nimenomaan raskaan työn vastapainona harrastustoiminta olisi arvokasta. Lukijoita houkutellaan mukaan vetoamalla sisukkuuteen, suomalaiseen mentaliteettiin usein liitettyyn määreeseen (ks. esim. Dutton 2009, 138; Eskola 1996, 213). Suomalaisuussymboliikka rajaa ja tukee toimintaa, sekä antaa keinon vedota mahdollisiin osallistujiin. Se kutsuu osallistumaan, imartele, johdattelee ja luo yhteishenkeä. Ilmaisut ”meidän kaikkien rakas Suomi”, ”sisu” ja ”me suomalaiset” ovat esimerkkejä tällaisesta symboliikan välineellisestä käytöstä. Se kutsuu ihmisiä yhteen ja motivoi tekemään jotain, tässä tapauksessa harrastustöitä ja näyttelyitä. Ensimmäinen harrastustöiden näyttely pidettiin ja kahden vuoden päästä järjestettiin toinenkin näyttely. Vapaa Sanassa julkaistiin näyttelyn jälkeen jälleen kirjoituksia.

Mikä oli merkityksellistä tässä näyttelyssä (...) oli ennen kaikkea huomio, minkä se herätti erikoisesti suomalaispiirin ulkopuolella. Herra Fred W. Brown, joka on CNE Arts & Crafts -osaston johtaja, esitti innokasta kiinnostusta vieraillessaan näyttelyssämme. Kun jälkeinpäin Toronto Ethnic Society järjesti kaupungintalolla taidenäyttelyn, suomalaisten poissaolo herätti hänessä ihmetystä. Vähän pitkäkasvoisena minun oli selitettävä, ettei meillä ole mitään liittoa, mikä huolehtisi näistä näyttelyistä. (...) [R]yhmä asiasta kiinnostuneita henkilöitä kokoontui keskustelemaan olisiko tarpeen perustaa liitto, joka pyrki kannustamaan suomalaisten taiteilijoiden yhteisiä näyttelytilaisuuksia Kanadassa.

– *Toisen näyttelyaktiivin lehtikirjoitus.*

Yhteiskunnallinen konteksti tulee esille CNE Arts & Crafts -osaston johtajan hämmästyessä suomalaisen liiton puuttuessa Toronto Ethnic Societyn järjestämästä taidenäyttelystä. Tässä oli uusi

puute, joka olisi korjattava. Kanadansuomalaisen taideliiton perustaminen näyttäisi siis myös sikäli tarpeelliselta, että laajemmassa yhteiskunnallisessa yhteydessä se vastaisi oletusarvoiseen tapaan olla julkisesti esillä ja osallistua yhteiseen elämään. Lehti-ilmoituksen kirjoittamisen aikaan Kanada ei vielä harjoittanut virallisesti monikulttuurisuuspolitiikkaa, mutta ajatus ja kielikuva kanadalaisesta kulttuurien mosaiikista oli jo pitkään ollut olemassa (Kallen 2004, 75). Vuonna 1968, kun Taideliiton perustamista suunniteltiin, *Vapaa Sanassa* kirjoitettiin aiheesta artikkeli, joka oli otsikoitu: ”Suomalainen kulttuurilisa kanadalaiseen mosaiikkiin” (*Vapaan Sanan toimitus*). Suomalaisuus etnisen mosaiikin palana oli vielä ainakin taiteen osalta institutionalisoimatta. Tämä huomio johdatteleekin lukijan toisenlaisen luennan pariin, jossa suomalaisuus korostuu toiminnan päämääränä.

6.2.2. Symbolinen taso: Taideliitto vie suomalaisuutta Kanadan kartalle

Jo ensimmäistä harrastustöiden näyttelyä järjestettäessä haluttiin harrastustöiden tekemisen ja esittelemisen lisäksi tukea myös suomen kielen ylläpitoa Kanadassa. Ensimmäisestä harrastustöiden näyttelystä ilmoitettiin lehdessä muun muassa seuraavaa:

Asialla on toinenkin tarkoitus, hyvin tärkeä. Jokainenhan kai tietää, että meillä täällä Torontossa on jo muutaman vuoden ollut toiminnassa Suomen kielen koulu. Koulu on toiminut hyvin tuloksin ja aina enentyvällä oppilasmäärällä. Mutta mitään toimintaa ei voi ylläpitää ilman sitä mahtia, jolla on nimenä RAHA. Harrastustöiden näyttelyn jälkeen on meillä tilaisuus antaa ropomme yhteisen hyvän työn hyväksi, vastineeksi saamme hyvät pullakahvit. (...) Kahviaisten tulot luovutetaan Toronton Suomenkielenkoululle.

Kaksi vuotta myöhemmin, uutta näyttelyä järjestettäessä, mainittiin lehti-ilmoituksessa jälleen suomen kielen opetuksen tukeminen: ”Vapaaehtoinen ovi- ja kahviraha menee Suomenkielen koulun hyväksi. Meille suomalaisillehan on tärkeää, että kaunis äidinkielemme säilyisi tuleville sukupolville arvokkaana omaisuutena. Emmekö jokainen haluaisi osaltamme auttaa asiaa.” Suomen kielen ylläpitäminen Kanadassa näyttäytyy arvokkaana tavoitteena, jota harrastustöiden näyttelyssä käymisen ohessa kävijöiden on mahdollista tukea avustamalla rahallisesti Toronton suomen kielen koulua. Lahjoitusten katsotaan koituvan ”yhteisen hyvän työn hyväksi”. Suomalaisuus ja suomen kieli liitetään yhteen tavalla, joka mahdollistaa ”me”-henkeen vetoamisen kielen säilyttämisessä myös tuleville sukupolville, eli heille, joille se ei enää luultavasti olisi ensisijainen kanssakäymisen väline. Suomen kielen säilyminen korostuu tunneperäisenä, arvokkaana asiana. Suomalaisten ja suomen kielen tunneperäinen kytkös, sekä kielen säilyttäminen tulevien sukupolvien arvokkaana

omaisuutena käytännön tarpeesta riippumatta rajaavat itsensä kokonaisuudeksi, joka tulee kunnolla ymmärrettäväksi vasta kun se asetetaan muiden vastaavien kokonaisuuksien rinnalle. Suhde muihin kokonaisuuksiin korostuu paremmin seuraavassa katkelmassa. Ensimmäisen näyttelyn jälkeen lehdessä julkaistiin kirjoitus, jossa kehiteltiin ajatusta vastaavanlaisten näyttelyiden järjestämisestä toistekin:

Onhan meillä nyt pohja, mihin helpommin voimme mahdolliset tulevat näyttelyt rakentaa. Meillä on jonkunlainen käsitys suomalaisten taiteilijoiden ja harrastelijataiteilijoiden tasosta. Tässä näyttelyssä oli vain pieni osa suomalaisista taiteilijoista sekä harrastelijoista esillä. Toivomme tämän ensimmäisen yrityksen kuitenkin antavan intoa niillekin, jotka nyt pois jäivät. Emmekö voisi ottaa tämän asian yhteiseksi asiaksemme? Ei niin että vain yksilö tulisi esille, vaan että suomalaisuus ja suomalaisten taito nousisi täällä monikymmenlukuisten eri kansallisuuksien täyttämässä maassa näkyviin, ei kerskuen taidoistamme, vaan isänmaan rakkauden pakottamana voisimme täällä uudessa kotimaassamme mainostaa rakasta Suomen maata. Emmekö jo ole oppineet k[a]ristamaan itsestämme tuota turhaa kainoutta itsemme mainostamisessa.

Suomalaisuuden esillä pitäminen näyttää nyt pikemminkin päämäärältä kuin apuvälineeltä. Näyttelyt voivat edesauttaa suomalaisuuden ja Suomen esilläoloa ja mainostamista Kanadassa. Tässä auttaa isänmaan rakkaus, mutta tavoitetta haittaa turha kainous. Kirjoittaja hahmottelee unelmaa ”yhteisestä asiasta”, joka ei enää viittaa ainoastaan taiteen ja harrastustöiden tekemiseen ja esittämiseen, vaan suomalaisiin kokonaisuutena. Tuota kokonaisuutta voisi sitten mainostaa muille vastaaville kokonaisuuksille. Se voisi olla esillä yhteisen nimikkeen, suomalaisuuden, alla muiden kansalaisuuksien rinnalla. Viittaus aiemmin käsiteltyyn mielikuvaan toisistaan erillisistä kulttuureista ja kansoista on selvä. Olla esillä suomalaisina Kanadassa muiden kansallisuuksien joukossa on itsessään arvokas päämäärä. Kuitenkin suomalaisuus, etnisesti rajattuna kategoriana ja suomalaisena kulttuurina, voi toteutua ja pysyä yllä vain aktiivisen tekemisen kautta. Suomalaisuus, päämääränä tai toiminnan tukena, tuo joka tapauksessa toimintaan jonkinlaista kontekstissaan mielekästä lisäarvoa.

6.3. Suomalaisuuden monet merkitykset

Avaan seuraavaksi niitä merkityksiä, joita tässä luvussa tarkastelluissa aineistoissa liitetään suomalaisuuteen Kanadassa. Käsiohjelmassa suomalaisuussymboliikka tarjoaa lukijalle samaistumispiintoja. Se kutsuu osallistumaan juhlaan ja viittaa rajattuun, tiettyjä ihmisiä yhdistävään ja toisista erottavaan mielteeseen: suomalaisuuteen. Jos ihminen ottaa tämän tarjotun symboliikan

omakseen, niin hän ainakin jossain määrin identifioituu suomalaisuuden ideaan (vrt. Brubaker 2004, 41). Suomalaisuuden tai suomalaisen kulttuurin idea on siis identifioitumisen resurssi. Tervehdysteksteissä suomalaisen kulttuurin merkityksiä voi tarkastella ainakin kahdesta suunnasta. Toisaalta se asettuu osaksi maailmaa kuvaavaa ja selittävää järjestystä, toisaalta siihen kytkeytyy intressejä ja sitä voidaan käyttää johonkin tarkoitukseen. Erilaiset näkökulmat ja intressit mahtuvat samoihin etnisiin kehyksiin. Yhdestä näkökulmasta kanadansuomalaisia katsotaan kanadalaisen yhteiskunnan jäseninä, jotka ovat edesauttaneet yhteiskunnan kehitystä ja jotka ovat siirtäneet kulttuurinsa mukanaan muuttaessaan alueelle. Toisesta näkökulmasta he näyttävät edelleen kiinnittyvän lähtömaahan ja kulttuuri näyttäisi olevan nimenomaan tuo side tai ”juuret” ihmisten ja kaukaisen paikan välillä. Kolmannesta näkökulmasta juuret ja ihmiset näyttävät toisistaan irrallisilta, vaikkakin toisilleen kuuluvilta asioilta. Kaikista näistä näkökulmista kulttuuri ymmärretään yhteisen perinteen muodossa tiettyä ihmisryhmää yhdistäväksi siteeksi.

”Alkujuurissa” on läsnä sekä suomalaisuussymboliikkaan nojaava taso että käytännöllisempiä tarpeita korostava taso: suomalaisuus Kanadassa näyttäytyy sekä päämääränä että välineenä. Molemmista näkökulmista painottuu kuitenkin kulttuurin tekeminen, ei sen passiivinen siirtyminen paikasta toiseen. Suomalaisuudesta puhuttaessa viitataan kollektiivisiin mentaliteetteihin, yhdistäviin piirteisiin ja toisista vastaavista kokonaisuuksista erilleen rajattuun kokonaisuuteen. Kuitenkin kulttuuri ymmärretään nyt ennen kaikkea aktiiviseksi ja paikalliseksi tekemiseksi, ei Suomesta siirretyiksi esityksiksi tai muiksi tuotoksiksi. Elettävää, muuttuvaa ja ihmisten yhdessä tekemisestä muotoutuvaa kulttuuria tuetaan viittauksilla kategoriseen ymmärrykseen kulttuurista, joka on myös yhteiskunnallisessa kontekstissa ja tietyssä maailmankuvallisessa mallissa tavanomainen tapa puhua ihmisistä ja alkuperistä.

Ajatusta toisistaan erillisistä, alkuperiin palautuvista kansoista tai kulttuureista voi käsitellä itsessään laajalle levinneenä kulttuurisena mallina (vrt. Malkki 1992, 37), joka auttaa meitä ymmärtämään ja tulkitsemaan maailmaa (vrt. Fornäs 1998, 11), kuten edellisessä luvussa esitin. Tätä kulttuurista mallia hyödynnetään myös tämän luvun aineistoissa. Geertzin mukaan ihminen elää itse kutomissaan merkitysten verkoissa ja kulttuurin tutkimisessa on kyse nimenomaan merkitysten etsimisestä ja tulkitsemisesta (Geertz 1973, 5). Fornäs käsittelee kulttuuria ihmisten välisenä kommunikaationa, jossa ihmiset tuottavat symboleja ymmärtäessään ja tulkitessaan havaitsemaansa. Muovaamalla yhdessä symbolisia malleja ihmiset rakentavat maailmaa ja omaa

paikkaansa siinä. (Fornäs 1998, 11, 167.) Jotta kyseisestä kulttuurisesta tai symbolisesta mallista saisi otteen, on siis kiinnitettävä huomio symboleihin, joiden avulla ihmiset kommunikoivat.

Käytännöllinen apuväline suomalaisuuden monitulkintaisuuden ja ristiriitaisuudenkin käsittelemiseen on moniäänisen symbolin käsite. Turner käyttää moniäänisen symbolin käsitettä viittamaan siihen, kuinka sama symboli voi eri tilanteissa merkitä eri asiaa (Turner 2001, 58). Cohen taas painottaa sitä, että vaikka ihmiset jakaisivat saman symbolin ja tuntisivat yhteenkuuluvuutta sen perusteella, he eivät välttämättä jaa sen merkityksiä. Tarkastelen nyt suomalaisuutta symbolina, vähän samaan tapaan kuin Cohen käsittelee yhteisöä. Yhteisö on jotain, jonka jäsenet jakavat jotain yhteistä, joka erottaa heidät merkittävällä tavalla muiden ryhmien jäsenistä. Yhteisöissä onkin oleellista niiden rajat, jotka erottavat ne muista. Raja sulkee sisäänsä yhteisön identiteetin ja se nostetaan esille sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Rajoja merkitään, koska yhteisöt ovat vuorovaikutuksessa muiden kanssa, joista ne eroavat tai haluaisivat erota. Yhteisöä voi ajatella symboliksi, joka ilmaisee rajaa. Ihmiset, jotka kokevat tietyn symbolin omakseen, voivat kiinnittää siihen erilaisia merkityksiä. Se siis voi merkitä ihmisille varsin erilaisia asioita. (Cohen 1985, 12–15.)

Symbolit eivät anna meille merkityksiä vaan mahdollisuuden tuottaa merkityksiä. Jotta ihmiset voivat kokea yhteisön olevan olemassa, heidän täytyy sitoutua joihinkin yhteisiin symboleihin. Se, mikä näissä symboleissa on jaettava, on pikemminkin muoto kuin sisältö. Merkitykset, joita tuohon muotoon liittyy, voivat puolestaan vaihdella suuresti ihmisten kesken. Symbolit ovat epämääräisiä, ja juuri siinä piilee niiden tehokkuus. Yhteisöä merkkäävät symbolit kaikessa epämääräisyydessään antavat jäsenille mahdollisuuden samaistua johonkin, samalla kuitenkin mahdollistaen yksilölliset merkityksenannot. (Emt., 16, 20–21.) Suomalaisuuden idean voi itsessään mieltää joitakin ihmisiä yhdistäväksi ja toisista erottavaksi symboliksi, johon toiset, näkyvämmän hahmon saavat symbolit viittaavat.

Vaikka ajatus moniäänisestä, rajaa ilmaisevasta symbolista sopii hyvin myös suomalaisuuden idean tarkastelemiseen, ei suomalaisuutta ja yhteisöä pidä kuitenkaan samaistaa. Cohen käsittää yhteisön kokonaisuudeksi, jossa ihminen oppii olemaan sosiaalinen, ja joka on sukulaisuutta suurempi, mutta abstraktia yhteiskuntaa pienempi (emt., 15). Suomalaisuus puolestaan on kategoria, joka parhaimmillaankin on mahdollinen perusta sellaisen ryhmän muodostumiselle, johon liittyy

sellaisia asioita kuin keskinäinen vuorovaikutus, yhteisiä tavoitteita, yhteinen identiteetti, kollektiivisuus ja solidaarisuuden tunne (vrt. Brubaker 2004, 12).

Tässä luvussa käsitellyissä aineistoissa suomalaisuuden idea, joka on osa toisistaan erillisten kansojen ja kulttuurien kulttuurista järjestystä, on tärkeällä sijalla. Siihen viitataan erilaisin tavoin: lipuin, englanninkieliseen tekstiin upotetuin suomenkielisin sanoin, viittauksin suomalaiseen luonteeseen (sisukkuus, kainous), sekä puheella meidän kaikkien rakkaasta Suomesta ja suomen kielestä, yhteisistä juurista ja kulttuuriperinnöstä. Nämä symbolit kutsuvat samaistumaan, ne tarjoavat välineitä identifioitumiselle. Suomalaisuuden ideaa tarkastellaan erilaisista näkökulmista ja erilaisista intresseistä käsin ja siihen liitetään erilaisia merkityksiä. Välillä se näyttäytyy itsessään päämääränä, välillä voimakkaammin nimenomaan yhteiskunnalliseen kontekstiin liittyvänä tapana olla esillä ja kommunikoida muiden kanssa, välillä taas välineenä houkuteltaessa ihmisiä mukaan johonkin käytännöllisempiä merkityksiä (harrastustöiden tekeminen ja esittäminen arjen vastapainona, hauskanpito) saavaan toimintaan ja osallistujien rajaamiseen. Symbolisella tasolla puhe suomalaisista Kanadassa, suomalaisesta yhteisöstä ja kulttuurista sekä yhteisistä suomalaisista juurista näyttäytyy ongelmattomana. Samalla se tarjoaa ihmisille kiinnittymispintaa erilaisissa tilanteissa ja tapahtumissa. Symbolinen taso liukuu osaksi käytännöllisempiä tarpeita, tuo mukaan arvokkuutta ja houkuttelevuutta.

Suomalaisuuden idean olemassaolo ja siihen viittaavan symboliikan toimivuus on siis riippuvainen tietynlaisen maailmankuvan omaksumisesta. Jotta voi kuvitella kansan, on kuviteltava laajempi kansojen maailma (Billig 1995, 61; Malkki 1994, 41–42). Tämä laajempi kansojen maailma voidaan esittää esimerkiksi lippujen kautta visuaalisessa asussa samaan tapaan kuin Sudburyn ”Kansojen sillalla” (*Bridge of Nations*), josta on otettu otos Suurjuhlien käsiohjelman kanteen, kuten edellä kuvasin. Sellaiset kategoriat kuin ”kansa” ja ”etninen ryhmä” ovat samanaikaisesti sekä sosiaalisissa ja poliittisissa käytännöissä esiintyviä kategorioita että analyyseissakin käytettyjä kategorioita. Tällaiset *kategoriat* analyysin välineinä ovat kuitenkin ongelmallisia. (Brubaker 2004, 31–32.)

Ongelmallisia ne ovat monesta syystä, joista kahta on syytä painottaa tässä. Ensinnäkin, kuviteltaessa kansainvälinen ja sitä kautta kansallinen järjestys jäljelle jää väkisininkin ihmisiä, jotka syystä tai toisesta, omasta halustaan tai muiden ulos sulkemina, jäävät jonnekin kategorioiden välimaastoon (Malkki 1994, 56–57). Toiseksi, se hämärtää tiettyyn kategoriaan sisällytettyjen

ihmisten ja yhteiskunnallisten ryhmien välisiä eroja samalla liioitellen eri kategorioiden välisiä eroja. Tätä kautta ”kansat”, ”etnisyydet”, ”kulttuuriset ryhmät” tai muut vastaavat kategoriat muuttuvat helposti olemuksellisiksi, eli jollain kategoriaan liitettyllä olemuksella, vaikkapa ”kansanluonteella”, aletaan selittää asioita. Parempi selitys saattaa kuitenkin löytyä esimerkiksi tilanteesta ja itse toiminnan logiikasta. (Eskola 1996, 213; Lehtonen 2004, 19; Huttunen 2005, 149.) Sama ongelmallisuus, joka sisältyy kansalliseen ja kansainväliseen järjestykseen, on mukana myös monikulttuurisuudesta puhuttaessa, jos kulttuurit mielletään toisistaan erillisiksi kategorioiksi (Malkki 1994, 60). Tällaiset kategoriat ovat kuitenkin laajalti käytössä niin poliittisia päämääriä ajettaessa kuin ihmisten arkipäiväisessä puheessa kanssakäymisen resursseina (Brubaker 2004, 32; Ruuska 2005, 217), ja siksi niihin on tärkeää kiinnittää huomiota. Hyödyllisempää kuin katsoa maailmaa tällaisten kategorioiden kautta, voi kuitenkin olla sen tarkasteleminen, mitä ihmiset niillä tekevät (Brubaker 2004, 12–13).

7. Suomalaisuus ja arki: elettyä ja kerrottua elämää

Jos katsoisin yksin suomalaisuussymboliikan varaan rakentuneen tulkintakehikon läpi niitä kertomuksia, joita Suomesta Kanadaan aikoinaan muuttaneet ihmiset minulle kertoivat, jäisi käsiteltävä materiaali varsin vähäiseksi. Symbolinen taso on toki läsnä paikoitellen ihmisten puheissa, kuten silloin kun he sanovat jotain ”suomalaisuudesta”. Näissä kohdissa vilahtelee ihanteita ja arvoja ja siitä näkökulmasta ne ovat toki mielenkiintoisia. Ne eivät kuitenkaan kerro juurikaan ihmisten arkielämästä. Siksi minun on pilkottava varsin abstrakti ajatus ”suomalaisuudesta” helpommin käsiteltävissä oleviin ja konkreettisempiin palasiin. Mosaiikkimaisen kulttuurikäsitteen oletukset alkuperän tärkeydestä ja yhdistävyydestä tarjoavat hyvän lähtökohdan. Otan siis lähempään tarkasteluun Suomeen ja muihin kanadansuomalaisiin liittyvät merkitykset. Tässä luvussa kysyn, *miten Suomi ja suhteet muihin kanadansuomalaisiin ovat merkityksellisiä Suomesta Kanadaan muuttaneille ihmisille*. Tämän varsinaisen tutkimuskysymyksen apuna käytän seuraavia apukysymyksiä: mistä asioista haastateltavat puhuvat, kun he viittaavat Suomeen ja muihin Suomesta Kanadaan muuttaneisiin ihmisiin, ja miten he näistä asioista puhuvat?

Edellisessä luvussa erittelin kahdenlaiseen kanadansuomalaisten yhteistoimintaan liittyviä tekstejä, jotka ovat olleet olemassa jo ennen kuin itse aloin aiheeseen tutustua. Ne ovat niin sanotusti

luonnollista materiaalia, jota ei ole tuotettu tutkimustarkoitusta varten (ks. esim. Aaltonen & Leimumäki 2011, 119). Tässä luvussa käyn läpi haastatteluita, jotka taltioin kesällä 2009 Kanadassa. Nämä haastattelut ovat jo lähtökohtaisesti hyvin toisenlaista materiaalia, jonka erityisluonne on huomioitava. Edellä olen jo pohtinut sitä, minkälainen vaikutus itse haastattelutilanteella laajempine asiayhteyksineen on voinut olla haastattelujen sisällölle.

On tietysti eri asia tehdä havaintoja ihmisten elämästä ja toimista kuin kysyä niistä jälkeinpäin haastattelutilanteessa. Jos esimerkiksi maastamuuton aikaan olisi tarkkaillut lähtöä suunnittelevan ihmisen elämää, olisivat hyvinkin toisenlaiset merkitykset ja vaikutteet voineet olla läsnä kuin ne, joista haastateltava kertoo vuosikymmeniä myöhemmin. Samoin sosiaalisista suhteista kerrottaessa voi kerronta näyttäytyä toisenlaisena kuin eletty elämä. Siksi en kysykään haastatteluaineistoa tulkitessani miten ihmiset elävät tai ovat eläneet, vaan miten he tietyistä asioista puhuvat. Siten pääsen käsiksi sellaisiin näkökulmiin ja tulkintoihin, joista käsin ihmiset kokevat voivansa tuoda esille omaa perspektiiviään maailmaan, omaan paikkaansa siinä ja muihin ihmisiin.

7.1. Tie vei Kanadaan

Ihmiset, joiden kerrontaa omasta elämästään tarkastelen, ovat muuttaneet Kanadaan (ensimmäisen kerran) 1950- ja 1960 -luvulla. Kanadaan ja Yhdysvaltoihin oli kuitenkin lähtenyt Suomesta huomattavia määriä ihmisiä jo aiemmin. Pohjois-Amerikkaan muutti ihmisiä nykyisen Suomen alueelta erityisen paljon vuosina 1899–1913, jolloin muuttajia oli enimmillään yli kaksikymmentätuhatta vuodessa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja Suomen valtion ilmestyttyä maailmankartalle muutto alueelta jälleen kiihtyi. Vuoden 1923 jälkeen Yhdysvallat alkoi rajoittaa maahanmuuttoa, minkä jälkeen muutto suuntautui Pohjois-Amerikan osalta lähinnä Kanadaan. Vuonna 1929 alkaneen laman vuoksi Kanadaan pääsykin vaikeutui huomattavasti. (Korkiasaari 1989, 24–25.) Muuttoliike Suomesta Kanadaan oli suurta jälleen 1950-luvulla. Myöhemmin, ja varsinkin 1960-luvun jälkeen muuttoliike Suomesta Kanadaan ja ylipäätään Pohjois-Amerikkaan on ollut vähäisempää. (Emt., 110–111.) Tämän vuoksi huomattava osa Suomessa syntyneistä kanadalaisista on jo iäkkäitä. Tilastotiedot Suomesta Kanadaan muuttaneista ihmisistä toisesta maailmansodasta 1980-luvun lopulle liikkuvat 19 000 ja 27 000 välillä (emt., 110).

Ennen ensimmäistä maailmansotaa monet muuttivat taloudellisista syistä; resursseista oli pulaa väestön kasvaessa ja Kanadaan rekrytoitiin aktiivisesti työntekijöitä esimerkiksi rautateitä rakentamaan. Sisällissodan jälkimainingeissa jotkut muuttivat pois maasta myös poliittisista syistä. Suurin osa muuttajista oli taustaltaan työväenluokkaista ja he päätyivät työskentelemään esimerkiksi metsäoissa, kaivoksissa, rakennustyömailla ja palvelutöissä, kuten siivoojina ja ruoanlaittajina. (Lindström 1999, 514–516.) Monet olivat vähän koulutettuja ja kielitaidottomia, ja 1960- ja 1970-luvun muutokset Kanadan maahanmuuttopolitiikassa, jotka painottivat muun muassa juuri koulutusta ja kielitaitoa, osaltaan tyrehdyttivät myöhempää muuttoa (emt., 514–515; Tanner 2003, 79–80). Toisen maailmansodan jälkeen nopea kaupungistuminen, asuntopula ja paremman toimeentulon tavoittelu olivat keskeinen syy laajaan maastamuuttoon. (Lindström 1999, 514–515.) Aineistossani on nähtävillä myös toisenlaisia muuton motiiveja.

Kaikki haastateltavat ovat eläneet ainakin lapsuutensa tai osan siitä Suomessa, ja heillä on muistoja elämästä ennen muuttoa. Koska minua kiinnostavat Suomeen liittyvät merkitykset nimenomaan maastamuuttajan näkökulmasta, aloitan tarkastelun ajallisesti niistä asioista, joiden haastateltavat kertoivat liittyneen muuttopäätöksen syntymiseen. Jotkin asiat saivat haluamaan pois Suomesta ja toiset veivät heidät juuri Kanadaan. Riippumatta siitä miten hyvin nyt kerrotut motiivit vastaavat muuton aikaan tosiasiallisesti vaikuttaneita syitä, voin tällä tavoin päästä käsiksi haastateltaville itselleen relevantteihin tapoihin puhua omasta suhteestaan Suomeen. Tavalla tai toisella he asemoivat itseään suhteessa Suomeen, ja muuttoon liittyneistä asioista kertominen antaa siihen oman osansa. Muuton syyt kietoutuvat tosiasiasa usein toisiinsa, mutta havainnollisuuden vuoksi olen jakanut erilaiset muuttoon vaikuttaneet seikat omiksi teemoikseen.

7.1.1. Muutto muiden perässä

Suurimmalla osalla haastateltavista oli jo ennen muuttoa joku tuttu ihminen Kanadassa. Tämä vaikutti osaltaan muuttopäätöksen syntyyn, joko muiden syiden ohella tai suorastaan olennaisimpana asiana. Ylipäätään samoihin aikoihin ihmisiä lähti paljon Suomesta Kanadaan. Kanadaan muuttamisesta oli siis jo rakentunut yleisemminkin tunnettu keino vaikuttaa omaan tulevaisuuteen ja monilla ihmisillä oli jo olemassa kontaktiverkostoja Suomen ja Kanadan välillä. Jotkut huomauttivatkin, että maasta muuttaminen, joko Kanadaan tai muualle, oli siihen aikaan

yleinen ratkaisu. ”Sieltä lähti paljon, toiset meni Australiaan ja toiset tuli Kanadaan” (*nainen, syntynyt 1916, muutto 1950*), kertoi eräs haastateltava.

Monille Kanadassa asuva sukulainen oli tärkeä, joillekin jopa painavin syy lähtöön. Esimerkiksi saattoi olla niin, että aviomies oli lähtenyt jo aiemmin työn perässä ja vaimo seurasi sitten vähän myöhemmin. ”No mä tulin tietysti mieheni työ tänne ja oli vaan aikomus olla täällä vuoden, niinku hän kirjoitti (...) tuu nyt vaan vuadeksi ja kahdeksi ja sitten mennään takasi. No se on venyny näin pitkäks aikaa.” (*Nainen, syntynyt 1932, muutto 1951.*) Erään miehen isä oli kuollut hänen ollessaan nuori poika, ja äiti oli sittemmin muuttanut veljensä luo Kanadaan. Hieman myöhemmin hän muutti äitinsä perässä, ja kuten katkelmasta näkyy, herättivät enon kokemuksetkin mielenkiintoa uutta maata kohtaan.

Kun olin armeijassa niin enoni rupesi kirjoittamaan Kanadasta äidilleni kirjeitä, että tulisimme Kanadaan. Enoni oli nimittäin mennyt siirtolaisena Kanadaan vuonna kaksikentviis (...) Enoni kertoi hyvin mielenkiintosisia juttuja Kanadasta, koska hän oli farmari ammatiltaan ja talvella hän oli turkismetsästäjä. (...) Ja päästyäni armeijasta vuanna viiskymmentäkolme enoni oli tullut Suomeen nuarimman tyttärensä kanssa olumpialaisiin ja oli koko vuaden Suamessa. Hän oli vuakrannut huaneuston Lahdesta ja sitten ku pääsin armeijasta tulimme yhtä aikaa Kanadaan.

– *Mies, syntynyt 1932, muutto 1953.*

Seuraava lainaus liittyy myös ihmissuhteisiin, tällä kertaa meren takana jo käyneiden ja sieltä takaisin muuttaneiden ihmisten kertomiin kuvauksiin. ”Mun isä ja äiti ne avioitu Amerikan puolella, Duluthin alueella, ja ne kerto meille lapsille ko me oltiin pieniä kuinka ihmeellinen maa se Kanada on, ja Amerikka. Ja ni se iskostu jollain tapaa meirän mukuloitten päähän sikäli, että niin tuli semmonen mieli että tuo pitäs nährä tuo ihannemaa.” (*Mies, syntynyt 1925, muutto 1950-luvulla.*) Ihmissuhteet saattoivat siis olla merkittävässä roolissa myös niiden kokemusten kautta, joita Kanadassa aiemmin asuneet ihmiset olivat kertoneet.

Ainakin osasyynä monen ihmisen muuttoon oli siis se, että muita ihmisiä oli muuttanut jo aiemmin. Moni tunsu jonkun Kanadaan muuttaneen henkilökohtaisesti. Jotkut taas painottivat, että Kanadaan lähteminen oli Suomessa yleinen ilmiö. Joku korosti Kanadassa käyneiden ihmisten kertomuksista heränneiden mielikuvien merkitystä. Nämä muuttamiseen vaikuttaneet tekijät edellyttivät jonkinlaista päätöstä maasta muuttavalta ihmiseltä. Vielä erilainen reitti uuteen maahan toisten ihmisten perässä oli muuttaa lapsena tai nuorena perheensä kanssa. Tuolloin omalla mielipiteellä ei ollut välttämättä merkitystä. ”He [tädin perhe] päättivät että nyt lähdetään Kanadaan ja minä tulin

sitte mukana, koska mä olin heidän kanssa, etten mä sen enempää sitä ajatellu. (...) Että minulla ei ollu paljon ajatuksia siitä, miksi tulin Kanadaan. Tulin heidän kanssaan.” (*Nainen, syntynyt 1933, muutto 1951.*) Näin kertoi tätinsä perheessä kasvanut nainen, joka muutti nuorena kasvattiperheensä mukana.

Ihmiset Suomessa ja Kanadassa kirjoittelivat toisilleen, sukulaiset tulivat käymään vanhassa kotimaassaan, jotkut olivat jo muuttaneet takaisin Suomeen monen ulkomailla vietetyn vuoden jälkeen ja ylipäättään monet ihmiset lähtivät pois maasta ja usein juuri Kanadaan. Haastatteluissa maasta muuttaminen ei näyttäydä pelkästään yksilöllisenä ratkaisuna, vaan se kytkeytyy sosiaalisiin suhteisiin. Monen ihmisen elämä oli jo tuolloin osa enemmän tai vähemmän aktiivisia transnationaaleja verkostoja. Tutkimuskirjallisuudessa transnationaaleilla suhteilla viitataan monenlaisiin valtioiden rajat ylittäviin suhteisiin. Käsitteellä ei viitata niinkään suhteisiin, joissa pääasiallisina toimijoina ovat valtiot (valtioiden väliset sopimukset, konfliktit, diplomaattisuhteet). Tällaisia suhteita käsiteltäessä on parempi käyttää termiä ”kansainvälinen”. Transnationaaleista suhteista on kyse silloin kun käsitellään sellaisia valtioiden rajat ylittäviä yhteyksiä ja vaihtosuhteita, joissa toimijoina ovat muut kuin valtiolliset tahot (liike-elämä, kansalaisjärjestöt, yksilöt). Siirtolaisuuden tutkimuksessa on jo pitkään kiinnitetty huomiota siihen, että monet maahanmuuttajat, joskaan eivät kaikki, pitävät yhteyttä lähtömaahan jääneisiin sukulaisiin ja muihin ihmisiin. Samalla toisistaan kaukanakin sijaitsevia paikkoja yhdistävät verkostot helpottavat ”ketjumuuttoa”, ihmisten muuttamista toisten perässä. (Vertovec 2009, 3, 13–14.)

Henkilökohtaisten sosiaalisten suhteiden lisäksi muuttamisessa oli kyse laajemmastakin sosiaalisesta ja kulttuurisesta ilmiöstä. Muuttoon rohkaisivat toisenlaisesta elämästä kertoneet tiedot ja aiemmin muuttaneiden ihmisten omalla esimerkillään tarjoama malli. Se oli yleisempää toimintaa, johon kytkeytyi erilaisia merkityksiä, jotka tässä haavekuvineen esiintyvät hyvin myönteisessä asussa. Muut tahot esimerkiksi Suomessa ovat kuitenkin voineet liittää maasta muuttamiseen hyvin toisenlaisia merkityksiä kuin pois muuttaneet ihmiset itse; siihen on saattanut liittyä myös negatiivisia mielikuvia (Kero 1976, 48; Lindström 1999, 514–515).

Kanadaan jo muuttanut läheinen ihminen saattoi olla tärkein syy muuttoon. Usein muut ihmiset Kanadassa tai heidän kokemuksensa sieltä esiintyvät kuitenkin siinä roolissa, että ne tukevat jotain muuta motiivia. Tällöin valtioiden rajat ylittävät sosiaaliset suhteet ja muuttaminen yleisempänä sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä antoivat välineitä omaan elämään vaikuttamiseen. Jos joissain

haastatteluissa ihmisten perässä muuttaminen tai muiden esimerkin seuraaminen näyttäytyvätkin oleellisimpana teimana muutosta puhuttaessa, ovat ne kuitenkin usein vain osa sitä mahdollisuuksien kokonaisuutta, jossa ajatus muutosta haastattelujen valossa näyttää kehkeytyneen. Taloudelliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet muodostavat toisen tärkeän asiakokonaisuuden.

7.1.2. Taloudelliset vaikeudet ja yhteiskunnalliset olot liikkeelle sysääjinä

Erilaiset elämän hankaluudet avaavat yhden näkökulman niihin muistoihin, joita Suomesta Kanadaan muuttaneilla ihmisillä on elämästä ennen muuttoa, ja nämä hankaluuden kokemukset lähtömaassa pohjustavat tietä maastamuutosta kertomiselle. Eräs selkeä elämän hankaluuteen liittyvä teema on taloudellinen tilanne. Tämä teema heijastuu monissa muistoissa. Suomi kuului toisen maailmansodan häviöpuoleen, asetettiin liittoutuneiden valvontakomission alaiseksi ja määrättiin maksamaan sotakorvauksia Neuvostoliitolle (Meinander 2006, 189). Sodan jälkeinen aika oli ylipäättään niukkaa 1960-luvulle saakka, vaikka ihmisten perusturva erilaisine eläkkeineen ja avustuksineen alkoikin vähitellen parantua 1940-luvun lopulta alkaen (Rahikainen 1992, 72). Taloudellisten vaikeuksien kokemus on ymmärrettävä, vaikka teema ei noussutkaan esille kaikissa haastatteluissa.

Suomes oli sodan jälkeen, se oli aika vaikeaa. Meillä oli mun miehen kans pieni maatila, se työllisti, mutta siitä ei ollut vastaavasti tuloja. Ja (...) tuli yhtäkkiä sellainen ajatus, että minä kirjoitin tänne meidän tuttavalle, että minkälaista täällä Kanadas on. Niin hän vastas ja sano että tääl on hyvä aika että tervetuloa. Hän oli niin mielissään että jos me tullaan Kanadaan.

– *Nainen, syntynyt 1921, muutto 1951.*

Katkelmassa näkyy, kuinka muun muassa heikko toimeentulo, Kanadassa asuva tuttava ja paremmat mahdollisuudet yhdessä luovat tilanteen, jossa muuttaminen on mielekäs ratkaisu elämänlaadun parantamiseksi. Toinen, hieman erilaisesta näkökulmasta kerrottu kokemus välittyy seuraavasta esimerkistä. Tässä katkelmassa taloudellisen toimeentulon ongelmat sivuavat myös toisenlaisia kysymyksiä.

Mää myin, ensin mää myin noita taloja, kiinteistöjä ((epäselvä sana)). Ja sen jälkeen mä sitte, niin tän kauppaopiston jälkeen mä aloitin tän konekaupan ku se mua kiinnosti, ja se meni alkuun, you know, so so. Mutta sitten niin tuli semmonen pikkunen pulan poikanen kun tuo presidentti Kekkonen valittiin, ja tuota heti ku se valittiin siel julistettiin yleislakko ja tota kaikki meni sitte, meni sitte alespäin ja ku ne meni alespäin ni munki hommani meni sitte vähän (...). Ja sitten niin, sen päälle sitten niin Tampereen taksotuslautakunta päätti että mä oon liian paljon porvari ja tota ne sitten verotti mua niin paljon että

mulle jäi niinkun semmonen parin leivän raha päivässä. Ja tota no, mää kattelin sitte, eihä sitä ollu mitään muuta mahdollisuutta ku lähtee pois maasta.

– *Mies, syntynyt 1928, muutto 1957.*

Taloudellisen toimeentulon lisäksi toinen yleisluontoisempi asia, jonka jotkut kokivat sodanjälkeisessä Suomessa hankalaksi ja jota he painottivat tärkeänä syynä maasta muuttamiseen, olivat yhteiskunnalliset olosuhteet ja yleinen ilmapiiri. Ne saattoivat liittyä esimerkiksi tiettyihin tilanteisiin ja verotukseen, kuten edellisessä haastattelussa. Kyseessä saattoivat kuitenkin olla myös laajemmat yhteiskunnalliset asiat. Tärkeän osan ahdistavaksi koettua yhteiskunnallista ilmapiiriä muodostaa kylmänsodan aikainen maailmanpoliittinen tilanne ja se, että sodan jälkeen Neuvostoliiton painoarvo kasvoi merkittävästi Suomessa. Eurooppa oli jälleen jakautumassa kahteen sotilaalliseen leiriin, ja vaikka Suomi lukeutuikin nimellisesti puolueettomien valtioiden joukkoon, oli se käytännössä riippuvainen hyvistä suhteista Neuvostoliittoon (Meinander 2006, 189–192).

”Ku se Suomen olo oli ja sitte oli se Venäjä, kun se oli soan jälkeen niin ne kommunistit olivat siellä vähän niinko niitä paashia, ne määräili kaikenlaista ja minä en oo koskaan oikeen ollu sitä kommunistimieltä” (*mies, syntynyt 1929, muutto 1951*), sanoi haastateltava, joka viittasi yhteiskunnallisen ilmapiirin ahdistavuuteen. Toinen haastateltava toi mukaan pelon maailmanpoliittisen tilanteen kärjistyisestä uudeksi laajaksi sotatilaksi:

Olin jo kauvan kuunnellut sitä Korean sotaa ja sen kehittymistä! Siellä kansainväliset joukot koittivat taistella kommunismia vastaan ja Amerikkalaiset olivat lujilla! Silloin ajattelin, että tuosta sodasta voi hyvinkin kehittyä koko maailmaa käsittävä kolmas maailmansota? Kuvittelin Suomenkin joutuvan siihen mukaan ja silloin taasen kuvittelin Suomen joutuvan taistelemaan mielestäni väärällä puolella! Nyt oli minun tehtävä jotakin joka koskisi minua ainakin! Maasta pois maksoi mitä hyvänsä!

– *Mies, syntynyt 1930, muutto 1951. Sähköpostiviesti.*

Samantapaiseen pelkoon viittasi haastateltava, joka muutti Kanadaan reilut kymmenen vuotta myöhemmin. ”Venäjä lähetti semmosen nootin siinä yhdessä vaiheessa ja mä ajattelin, että mitä tapahtu Unkarissa ni vois tapahtuu Suomessa. Mä en ollenkaan uskonu että jos Venäjä alkais rykimään ja noin, että jos ne ottais Suomen ylitse, että kukaan maa meitä auttais.” (*Nainen, syntynyt 1942, muutto 1962.*) Nämä viimeisimmät esimerkit eivät viittaa enää yksinomaan yhteiskunnallisen ilmapiirin ahdistavuuteen, vaan suoranaiseen pelkoon oman turvallisuuden puolesta.

Taloudelliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet rakentavat sitä kontekstia, jossa ihmiset saattoivat tuntea olevansa hankalassa asemassa. Näiden haastateltavien näkökulmasta Suomesta puuttui muuton aikaan taloudellisia mahdollisuuksia tai yhteiskunnallinen turvallisuudentunne tai ajattelemisen ja olemisen vapaus olivat puutteellisia. Maasta muuttaminen näyttäytyy strategiana, jolla saattoi vaikuttaa oman elämänlaadun parantamiseen, niin taloudellisen toimeentulon kuin yhteiskunnallisen ilmapiirinkin kannalta. Samoin se saattoi liittyä pelkoon ja tarpeeseen päästä mahdollisen katastrofin alta pois. Tavalla tai toisella tällaiset näkökulmat korostavat elämän epämiellyttävyyttä tai hankaluutta. Seuraavaksi tarkastelen näkökulmia, joissa ei välttämättä korostu lainkaan elämän hankaluus, vaan niissä painottuvat toisenlaiset halut ja tarpeet.

7.1.3. Kielen oppimista ja halua nähdä maailmaa

Edellä esitellyt näkökulmat ehdottavat tarkastelemaan haastateltavien muuttoa maasta toiseen ensinnäkin ihmissuhdeverkostoihin ja yleisempiin merkityksiin liittyvänä asiana, ja toiseksi keinona, jolla pyritään vaikuttamaan omaan elämään tulevaisuudessa. Se saattaa saada alkusysäyksensä erilaisista elämän hankaluuksista, kuten taloudellisista vaikeuksista tai yhteiskunnallisen ilmapiirin ahdistavuudesta. Toisaalta muuttamisessa ei välttämättä ollut kyse mistään pakonomaisista tai ahdistavista olosuhteista, joiden vallitessa haastateltava koki parhaaksi vaihtoehdoksi poistua maasta. Se saattoi liittyä muunkinlaisiin tarpeisiin ja haluihin, jotka laitoivat ihmisen liikkeelle. Tällaiset toisenlaisetkin tarpeet ja halut muodostavat yhtäläillä merkittävän teeman kuin edellä esitellyt olosuhteet.

Ja sitten rupes tuota noin jalkoja polttamaan, nyt pitää jotain tapahtua, vähän erikoisempaa. Ympyrät alko niinku pienenee. (...) Hänelle ((serkku Torontossa)) sitten vähän niinku ehdotin ja rupesin kyselemään että jos olis mahdollisuus lähteä tätä englannin kieltä niinko jatko-opiskelemaan Kanadaan ja Torontoon. Meillä oli siis oppikoulu, tultiin tuota toisen vieraan kielen valintavaiheeseen ni oli mahdollisuus valita joko saksa taikka englanti. Englanti oli minun valintani ja se oli siihen aikaan hyvin suosittu jo kielenä ja tuota sitten kauppaopistossa jatkettiin, et puhuin sitte jonku verran sitä pohjaa. Nyt oli kiinnostus sitte jatkaa käytännön tasolla sitä, (ja siin mieles) sitten siirtyä tänne englanninkieliseen maailmaan oli niinko mielekäs ajatus.

– *Mies, syntynyt 1933, muutto 1958.*

Jo hankitun kielitaidon parantaminen tai halu oppia kieltä on huomion arvoinen seikka. Tilanne kieltä oppimaan tulleen ja elämän hankaluuksien pois ajaman ihmisen välillä on lähtökohtaisesti hyvin erilainen. Edellisessä esimerkissä näkyy myös viittaus seuraavaan asiakokonaisuuteen, joka

pitää sisällään vaihtelun kaipuun, mielenkiinnon ja seikkailunhalun. ”Mul oli aivan lapsest asti semmonen mieli että pitää lähtiä ulkomaille” (*nainen, syntynyt 1928, muutto 1967*), sanoi haastateltava, joka muutti miehensä kanssa ensin Australiaan. He asuivat siellä seitsemän vuotta, muuttivat pariaksi vuodeksi takaisin Suomeen ja lähtivät sitten Kanadaan. Samantapaisesta motiivista kertoo seuraava lainaus. ”Mun mieheni seisoj aina satamassa ku hän oli niin kaukokaipuumielinen ja katteli ku laivat lähti. Ja mul oli täti sitten täällä ja serkku, ja tietysti heidän perhe, niin me kirjotettiin sit tädille ja hän lupautu ottamaan meidät vastaan ja niin me tultiin tänne.” (*Nainen, syntynyt 1927, muutto 1958*). Vielä vähän erilaisen, mutta edellisten kanssa samansuuntaisen näkökulman avaa seuraava katkelma.

Olin töissä kemikaaliliikkeessä, yhdessä Helsingin hienoimmista liikkeistä vielä (...) ja tota sitten niin mulla oli siinä muutama ystävä, tietyst meil oli lystiä ja oli tietyst poikakavereitaki oli siinä ja sen semmosta ja, mut en tiedä, sit meille tuli semmonen joku kausi pari kolme kuukautta ku minust kaikki oli kauheen tylsää. Todella mä nyt vasta muistan et mä noin kevyellä syyllä lähdin Suomesta oikeestaan että oli tylsää, ei ollu vissiin kivoja treffejä vähään aikaan. Ja tota mul oli täti täällä Kanadassa, täs Toronton lähellä, ni mä soitin mun ystävättärelle ja mä sanoin et hei me lähdetään Kanadaan. (...) Oikeestaan tarkoitus oli vaan olla vuoden päivät täällä. Et sen verran että me niinku parannettaisiin meidän englannin kieltä ja olisi sitten ehkä mahdollisuuksii Suomessa saada parempaa työtä.

– *Nainen, syntynyt 1945, muutto noin 1965.*

Tässä katkelmassa näkyy nuoren ihmisen halu kokea uutta ja ehkä vähän hyötyajatteluakin. Asetelma on liukunut nyt jo kauas sellaisista kertomuksista, joissa korostuvat muuttoa edeltävän elämän vaikeudet ja joissa maasta muuttaminen näyttäytyy ensisijaisesti keinona tehdä elämästä siedettävämpää. Muuttoajankohdalla on epäilemättä vaikutusta. Maasta pois muuttaneet ihmiset saattoivat lähteä hakemaan muualta kulttuurisia resursseja, kuten kielitaitoa. He saattoivat myös lähteä etsimään kokemuksia tai vaihtelua ”tylsään” elämänmenoon. Nämäkin tarpeet näyttävät yhdistyneet sekä ihmissuhdeverkostojen tarjoamaan mahdollisuuteen että ulkomaille lähtemiseen liitettyihin myönteisiin ja houkutteleviin mielikuviin. Kaiken kaikkiaan erilaisissa muuton syistä kertovissa kohdissa Suomesta puhutaan melko realistiseen sävyyn: köyhänä, kylmän sodan kourissa olevana ja ”tylsänä”. Se ei näyttäydy minään ihannemaana. Kanadassa siihen kuitenkin saatetaan liittää myös ihanteellisempia merkityksiä, kuten edellisessä luvussa käsitellyissä teksteissä. Suomi saattaakin muuttua ihanteelliseksi vasta Kanadassa.

7.2. Miten Suomi on merkityksellinen?

Maasta pois muuttaneille ihmisille, joilla on olemassa muistoja tuosta maasta, on lähtömaa luultavasti jollain tavoin merkityksellinen. Haastattelujen valossa voisikin sanoa, että Suomeen liittyy monenlaisia merkityksiä sieltä pois muuttaneille ihmisille. Ne kuitenkin liittyvät eri asioihin ja elämäntilanteisiin. Edellä kävin läpi muuttoon liittyneitä asioita. Kertoessaan muuttoon johtaneista tekijöistä haastateltavat samalla kertoivat jonkin asian puuttuneen heidän elämästään (läheinen ihminen, toimeentulo, kulttuuriset resurssit, vaihtelu) tai olleen yleisemmin Suomessa pielessä (taloudelliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet, yleinen ilmapiiri). Samalla he kuvasivat joitain aspekteja omasta suhteestaan (ainakin menneeseen) Suomeen. Tässä alaluvussa tarkastelen sitä mistä ihmiset puhuvat viitattaessaan Suomeen ja miten he niistä asioista puhuvat kun he kertovat muuton jälkeisestä elämästään.

7.2.1. Ihmissuhteet

H: Sillon ku te muuttitte tänne ni oliko tarkoitus muuttaa lopullisesti Kanadaan vai oliko tarkoitus palata Suomeen jossain kohtaa?

V: No ei oikeastaan. Ku me täällä vähän päästiin alkuun ni ei enää tehny mieli muuttaa.

H: Okei, et alus oli vähän epävarmaa sit joo.

V: No se oli se että kun oli se kun äiti, niinku vanhukset jäi Suomeen ja, että se oli se ikävä oli ainoa. Sitten kun äiti ja isä pääsi pois ni sitte kaikki, kaikki raukes sitte se ikävä.

H: Aivan. Tota no onks tullu pidettyä yhteyksiä kuitenkin tuonne Suomeen päin?

V: Oo, justiin eilenkin minä puhuin vielä minun siskon tytön kans.

– *Nainen, syntynyt 1921, muutto 1951.*

Edellä oli esillä, että ihmissuhteilla oli tärkeä rooli niiden seikkojen joukossa, joiden haastateltavat kertoivat liittyneen muuttoon. Ei olekaan yllättävää, että ihmissuhteilla näyttäisi edelleen olevan tärkeä rooli silloin kun he kertovat Suomeen liittyvistä asioista muuton jälkeen. Yllä olevassa katkelmassa yhdistyy kaksi merkille pantavaa asiaa. Ensinnäkin ikävä läheisiin ihmisiin voi olla tärkein asia, joka yhdistää ihmisen menneeseen elämään. Toiseksi kun ihmiset puhuvat lähtömaasta, he usein puhuvat nimenomaan sukulaisista tai tuttavista. Yhteyksien ylläpito läheisiin on siis tärkeää. Samoin siteet Suomeen voivat olla olemattomia, jos suhteita siellä asuviin ihmisiin ei juuri ole. Kysymykseeni siitä, oliko jo alun perin tarkoitus jäädä pysyvästi Kanadaan, vastasi lapsena orvoksi jäänyt ja kasvattiperheessä ankarassa kasvatuksessa elänyt mies näin: ”Joo, emmä ei mul ollu mitään, kato ku ei mul oo ketään muita velipoikia (...) ei isää eikä äitiä.” (*Mies, syntynyt 1929,*

muutto 1954.) Vastauksena kysymykseeni Suomessa käynneistä ja yhteyksien pitämisestä kertoi eräs pariskunta puolestaan seuraavaa:

V1: Me on päätetty enää ei [mennä]

V2: [Eikä oo ketään] enää

V1: Eikä ole kun kaikki on kuolleet jo. On ite eläny liian vanhaks jo ((naurahdus)). (...) Ei oo ku kaks semmosta perhettä (mistä) oikeastaan välitetään.

H: Pidättekö te yhteyttä sinne sitten?

V1: Joo me nyt puhelimella (...) Joo kyllä me heidän kanssaan ollaan yhteydessä ihan jatkuvasti.

V2: Soitetaan ja

V1: Ja jouluna sitten aina kortit lähetetään vielä erälleki ihmisille you know, on pidetty sen verran että, aina kuulee että nekin viel on hengissä ku tulee kortti. Mutta ei tosissaan siellä ((Suomessa)) ei oikeastaan ole meille enää yhtään mitään.

V2: Ei oo mitään ja sitten niin, eihän siäl oo, tosissaan ku ei siäl oo mitään sitte ku kerran tuttuja eikä muita (enää) niin, ei oo mitään tekemistä.

– *Nainen, syntynyt 1926, muutto 1951. Mies, syntynyt 1926, muutto 1951.*

Eri paikoissa sijaitsevien sosiaalisten piirien suhteen on jouduttu tekemään myös valintoja, kuten seuraavassa esimerkissä tulee esille:

Suameen mä otan, viikol taas melkeen ku mul on viis sisarta siälä ni me otetaan yhteyttä niin, aina syntymäpäivinä ja jouluna ja, ja muullonki. (...) Ja ne houkutteloo että miks en mää tuu, mä sanon että, niinkun nyt, sanon että mul on iso perhe, mul on nyt kaikkiaan melkeen kolmekymmentä henkeä, ku heil on kaveria, mun lastenlapsil on kaverit ja lapsia on syntyny jo iso sakki. Ei täältä mihinkään enää lähretä. Joo ei voi enää lähtiä mihinkään. Eikä haluakkaa, tiätysti haluaa olla perheensä ympärillä ja.

– *Nainen, syntynyt 1932, muutto 1951.*

Suhteiden ylläpitäminen läheisiin ihmisiin on tärkeää ja jos niitä ei ole niin ei välttämättä ole juuri muutakaan kiinnostusta Suomea kohtaan. Myös haastateltavien kodeissa ihmissuhteet ovat usein näkyvillä. Vanhat ja uudet, mustavalkoiset ja värilliset valokuvat lapsista ja aikuisista roikkuvat seinillä ja ovat esillä vitriineissä ja hyllyissä. Osa niistä viittaa elämään Kanadassa esimerkiksi kuvina lapsista ja lastenlapsista, osa taas Suomeen kuvina haastateltavien vanhemmista, isovanhemmista tai muista ihmisistä. Muiden ihmissuhteiden lisäksi myös valtioiden rajat ylittävä, transnationaali sosiaalinen kenttä näyttää edelleen olevan monelle tärkeä.

Mahdollisuudet kommunikointiin pitkienkin matkojen päähän on helpottunut niistä ajoista, jolloin haastateltavat ottivat osaa ylijarjaisiin suhdeverkostoihin Suomesta käsin ennen muuttoa. Kirjeenvaihto ei enää näytä pääasialliselta yhteydenpidon muodolta: ”kontaktei on melkein voi

sanoo päivittäin tavalla tai toisella (...) kirjeenvaihto täysin loppunu, mutta sähköpostia (tietyst) kulkee, ja puhelin” (*mies, syntynyt 1933, muutto 1958*). Yleisemminkin siirtolaisten transnationaaleja suhteita tutkittaessa on painotettu, että tekninen kehitys on merkittäväällä tavalla vaikuttanut maahanmuuttajien kontakteihin lähtömaan suuntaan. Vertovec kirjoittaa, että kuten ennenkin, maahanmuuttajat ylläpitävät tunteita, sidoksia ja lojaalisuuksia ihmisiin, instituutioihin, traditioihin ja organisaatioihin lähtömaassa. Teknologinen kehitys on kuitenkin voimakkaasti vaikuttanut laajuuteen, intensiivisyyteen ja nopeuteen, joilla tällaisia kytköksiä on mahdollista ylläpitää. (Vertovec 2009, 14–15.)

Ylirajaiset suhteet esimerkiksi sukulaisiin eivät ainakaan useimpien haastateltavien elämässä kuitenkaan vaikuta niin kiinteiltä mitä esimerkiksi Vuorelan ja Brycesonin määritelmä transnationaalista perheestä edellyttäisi. He viittaavat käsitteellä perheisiin, jotka elävät enimmänsä aikaa toisistaan erillään, mutta pitävät kiinteästi yhteyttä ja ylläpitävät jonkinlaista kollektiivista hyvinvointia ja yhteisyyttä. (Bryceson & Vuorela 2002, 3.) Kuitenkin valtioiden rajat ylittävien suhteiden ylläpito viittaa siihen, että kanadansuomalaisienkaan elämää ei ole järkevää lähestyä vain paikallisten etnisten ryhmien kautta (vrt. emt., 6). Samalla suhteiden tarkasteleminen auttaa hahmottamaan sitä, mikä konkreettisesti saattaa lähtömaassa olla tärkeää. Suomi valtiona, yhteiskuntana ja alueena ovat eri asioita kuin ihmisten väliset suhdeverkot. Vaikka ihmissuhteet usein korostuivatkin kun haastateltavat viittasivat Suomeen, liitettiin Suomeen myös toisenlaisia merkityksiä.

7.2.2. Luonto

Näin kesäaikaan varsinkin niin tulee kyllä aina Suomeen ikävä justiin et vaikka ((Kanadassa)) kuinka paljon ihanaa luontoa, mutta se on niin kauheen kaukana. Jotenki Suomessa tuntuu et sun ei tarvii kävellä ku pari korttelia ja se luonto on aina siellä. Että must sen luonnon pitää olla niinku ympärillä, se ei saa olla semmosta minne sun tarvii autolla ajaa ((naurahdus)). Ja tämmönen on just mun kesäpaikka Suomessa et vaik se on osaketalo ni se on niinku tommosen luonnonpuiston vieressä ja siin ei tarvii kulkee ku luonnonpuiston lävitse, mikä on ihana semmonen metsäpolku, ja sit sä oot uimarannalla, järven rannalla siinä.

– *Nainen, syntynyt 1945, muutto noin 1965.*

Haastateltava kertoo käyvänsä kesäisin Suomessa, ja siellä hänelle on tärkeää juuri luonto. Tarkemmin katsoen Suomessa on hyvä asia se, että luontoon on helppo päästä. Kertoja asuu miljoonakaupunki Torontossa, joten näkökulma on helppo ymmärtää. Hän on ostanut kesäasunnon

Suomesta, ja siellä lähellä luontoa hän viettää mielellään lomiaan. Kyseessä on toistuva Suomessa käyminen, jälleen siis tietyn tyyppinen ylijäräinen suhde. Luonto ja ympäristö ovat teema, joka voi liittyä myös satunnaisempiin käynteihin tai muuttoa edeltävään elämään liittyviin kauniisiin muistoihin ja mielikuviin.

V1: Vuonna kahdeksankymmentneljä minä menin, aivan ensimmäisinä toukokuun päivinä olin kaks kuukautta äidillä seurana, isä oli ollu kuolleena pari vuotta, äiti oli Rautjärvellä ko hänellä oli omakotitalo siellä ja hän asu yksin ja minä olin ne kaks kuukautta ja se oli sataan vuoteen lämpimin kesä, alkukesä. Ja se oli ihmeellinen, voi että minä nautin. Veli asu silloin vielä Espoossa ja mä kuljin sitä väliä sitte junalla usein

V2: Ja käki kukku.

V1: Oo ja käki kukku. Ja se on että, se on tavattoman kaunis alue Lappeenrannan ja Joutsenon ja Saimaan kanavan ne seudut siinä ku junalla kulkee. Ja oli se alkukesä oikeen nätti semmonen vaaleen vihreä ko se ruoho rupes kasvamaan, kaikki tuli hyvin aikasin ja kasvo kovalla va-. Tavattoman kaunis kevät. Se oli ihanin muisto mitä mulla on Suomesta jääny.

– *Nainen, syntynyt 1928, muutto noin 1956. Mies, syntynyt 1925, muutto noin 1956.*

Näissä haastattelukatkelmassa Suomen luonto liittyy lomailuun ja muistoihin. Niissä viitataan Suomeen jonain muuna kuin arkisena paikkana arkielämän sijoittuessa Kanadaan. Luonnon läsnäolon tai kauneuden painottaminen saattaa liittyä tähän. Suomi voi jossain mielessä nousta arjen kontekstin yläpuolelle, luonnon helmassa rentoutumisen ja kauniiden muistojen paikaksi (vrt. Petrisalo 2006, 103). Luonto, tai ainakin kuvat siitä, näyttäisivät olevan tärkeitä monille haastattelemilleni ihmisille ylipäätään. Erilaiset luontoaiheiset taulut olivat tyypillisiä koristeita haastateltavien kodeissa. Hankalampi on päätellä, liittyykö näihin kuviin mitään erityistä linkkiä nimenomaan Suomeen. Ylipäätään monin paikoin Kanadassa ja Suomessa maisemasta olisi mahdollista työstää hyvin samankaltaisia kuvia: luminen metsämaisema voisi olla yhtä hyvin Suomesta kuin esimerkiksi Sudburyn lähistöltä. Harmi kyllä en matkani aikana ymmärtänyt kysellä maisematauluista: oliko joku ehkä tuotu mukana Suomesta, esittivätkö ne siellä joitain tiettyjä paikkoja tai jotain yleisempää Suomeen tai joihinkin alueisiin liittyvää mielikuvaa. Ehkä hyödyllisempää kuin etsiä tällaista linkkiä, on yksinkertaisesti huomioida se, että haastateltavien kodeissa, niin kuin monien ihmisten kodeissa yleensäkin, ovat näkyvästi esillä sekä ihmiset että maisemat.

7.2.3. Suomen tapahtumien seuraaminen

H: Sä luet Helsingin Sanomia?

V: Yes, joka päivä, ja sitten mä meen, mä otan internetist semmosen Ylen iltauutiset, puolen tunnin uutiset. (...) Koska mä en puhu kenenkään kanssa enää suomea ja mä huomaan et ((kielitaito heikkenee)).

– *Nainen, syntynyt 1942, muutto 1962.*

Jotkut haastateltavat kertoivat seuraavansa Suomen tapahtumia aktiivisesti. Tämä ei näyttänyt olevan mikään itsestäänselvyys, kuten myöhemmin tuon esille tarkastellessani kanadansuomalaisten keskinäisiä sosiaalisia suhteita. Edellisessä haastattelussa haastateltava kertoi lukevansa suomalaisia lehtiä tai katsovansa suomalaisia televisiouutisia internetistä ennen kaikkea pitääkseen kielitaitoaan yllä. Joissakin haastatteluissa korostuivat myös toisenlaiset tarpeet:

V: Meillehän tulee tulee niin tuota noin niin joka sunnuntainumero.

H: Länsi-Suomi. Jaha.

V: Länsi-Suomi, joka ilmestyy seitsemän päivää viikossa. Se tuli aikanaan kaikki numerot, mut sitten ku internet tuli tuotanoini käyttöön niin mä sanoin ettei kannata lähettää seitsemää lehteä tai, ku ne tuli kuukauden nipussa, et ei ehdi millään lukee. Et tuota noin kerran viikos riittää ja tuolta sitte internetistähä voi lukea sitten kaikki muut tähdelliset asiat. Niinku kaikki muutki lehdet. Et se on semmonen päivittäinen rutiini ainakin mulle niin käydä Ilta-Sanomien ja Iltalehti etusivu ((naurahdus)) läpi ja katsoo mitä on tapahtunu, missä Matti Nykänen nyt on ((naurahdus)) tai Kimi Räikkönen, (on monet) ongelmat, taikka Kovalaisen ongelmat, tai muuta tämmöstä ja, ja talousasiat tietysti myöskin ja urheilu. (...) Pysytään niinko noin melko hyvin ajan tasalla. Ja Vapaa Sanakin raportoi sitten tossa että. Ei se Suomi oo mitenkään niinko jääny etäälle.

– *Mies, syntynyt 1933, muutto 1958.*

Suomen tapahtumien seuraaminen voi olla oleellinen osa arkielämää myös muuten kuin kielitaidon ylläpitämisen vuoksi. Silloin on kyse toisenlaisesta valtion rajat ylittävästä suhteesta kuin henkilökohtaisten ihmissuhteiden ylläpidosta, lomamatkoista tai nostalgiasta. Tämän haastateltavan kohdalla suhde ilmenee ainakin jatkuvana Suomeen liittyvänä kiinnostuksena ja iltapäivä- ja muiden lehtien seuraamisena. Sama haastateltava kertoo toisaalla myös suhteiden Suomessa asuviin ihmisiin olevan tiiviit. Hänen elämäänsä näyttäisi liittyvän monipuolisia sidoksia Kanadan rajojen ulkopuolelle, Suomeen. Jotkut kanadansuomalaiset siis elävät hyvinkin aktiivisissa valtioiden rajat ylittävissä verkostoissa, pitävät yhteyttä ihmisiin Suomessa, käyvät siellä säännöllisesti ja seuraavat Suomen tapahtumia.

7.2.4. Elämäntapojen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin vertaaminen

Ku mä lähdin Suomesta ja ku mä meen tänä päivänä Suomeen ni se on niinku night and day niinku sanotaan. Se on niin suuri ero, esimerkiks näkee autot ja ihmisten elämäntavat ja nää lomat ja pukeutumiset, ruuat, ravintolat. Suomi on muuttunut niin paljon positiivisesti (...) Ja sitten sen mä huomasin Suomesta ku, minkä mä huomasin ku mä menin takasin Suomeen vuosien kautta, on mä oon (tottunu) täällä et jos seisoo bussipysäkillä ni alkaa juttelee ihmisten kanssa (...) Mä huomasin että mä oon, mä tunnen itseni nyt ku mä meen Suomeen et mä oon ulkolainen mun omassa maassa. Mä oon kanadalainen, mä puhun suomee. (...) Suomessa on vielä määrätynlaista jäykkyyttä, se on pehmentyny paljon, varsinki siitä ku minun mielestä ku EU on tullu ja ku elämä on tullu rikkaammaksi suomalaisille kaikin puolin. Asunnot ja kaikki se, elintaso on hyvin hyvä, suomalaiset on hyvin kehittäneet ja siis, puhuvat englantia joka puolel.

– *Nainen, syntynyt 1942, muutto 1962.*

Tässä haastateltava kertoo oman kokemuksensa perusteella yleisen ilmapiirin muutoksesta Suomessa ja itsessään tapahtuneesta muutoksesta. Nykyään kertoja tuntee Suomessa käydessään olevansa ”ulkolainen omassa maassaan”. Hän kokee siis olonsa oleellisella tavalla vieraaksi käydessään Suomessa. Lisäksi hän kertoo Suomen muuttuneen positiiviseen suuntaan. Ei jää epäilystä siitä, että ne positiiviset piirteet, joita kohden Suomi on kulkenut, ovat olleet läsnä Kanadassa jo vuosikymmeniä aiemmin. Elintaso, käytöstavat ja yleisesti puhuttu vieras kieli Suomessa ovat siirtyneet kohti sitä, mikä haastateltavalle on tuttua nykyisessä kotimaassaan, vaikka puutteitakin vielä on. Muistot Suomesta toimivat vertauskohtana elämälle Kanadassa ja samalla kertoja asemoi itseään suhteessa näihin paikkoihin. Hän identifioituu suomea puhuvaksi kanadalaiseksi, joka ei tunne oloaan kotoisaksi Suomessa, vaikka Suomi onkin muuttumassa lähemmäs niitä hyviä asioita, jotka ovat olleet pitkään todellisuutta Kanadassa.

Myös toinen haastateltava viittasi kokemukseen suomalaisen elämänmenon vieraudesta. Miehensä kanssa he olivat taannoin aikeissa muuttaa takaisin Suomeen, mutta eivät tunteneet siellä enää oloaan kotoisaksi. ”Nykyaikana ihmiset on erilaisia Suomessaki, mut siihä aikaan oli vielä valtavan erilaisia ku täällä. Sä ymmärrät suomalaisen luanteen. Me oltiin sen verran oltu jo täällä, että me oltiin totuttu että, et ihmiset on vapaampia ja ettei kaikil oo sitä tittelii. Siihen aikaan oli.” (*Nainen, syntynyt 1927, muutto 1958.*) Seuraava lainaus tuo esille hieman toisenlaisen näkökulman vieraantumisen tunteeseen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin muutokseen. Kymmenen vuotta muuton jälkeen haastateltava miehensä kanssa lähti käymään Suomessa ja ajatuksena oli vielä joskus muuttaa takaisin. ”Minun mieheni sano et ei me sovi enää tänne ((naurahdus)). Että me oltiin

muututtu ja he oli muuttuneet, taikka elintyyli tai kuinka sitä sanotaan oli muuttunu. Me elettiin taas sitä vanhaa aikaa, jota toiset ihmiset oli eläny aikasemmin.” (*Nainen, syntynyt 1928, muutto 1956.*) Tässä jää vielä epämääräiseksi, millä tavoin ilmapiiri oli muuttunut vieraaksi. Seuraavassa lainauksessa tulee esille konkreettisempi muutos. ”[M]e vaimon kanssa päätettiin että lähetään takasin Suomeen niinkuin sitä maanviljelijäksi. Mutta eihän se onnistunu enää kun viäläkin oli velkaa ja, eikä maanviljelys ollutkaan enää sitä mitä mä olin sitä kuvitellu ennen” (*mies, syntynyt 1926, muutto 1957*). Maanviljelys elinkeinona oli muuttunut ja se oli osasyynä siihen että hän päätti palata takaisin Kanadaan.

Eräästä haastattelusta välittyy toisenlainen, edelleen elämänmenon erilaisuuteen Suomen ja Kanadan välillä liittyvä kokemus. ”Mä olen aina aina kaivannu kyllä takasin Suomee ja sinne Poriin joo. Joo et totanoi mut alussa kaikki oli niin outoa ja semmost vähän nii tiätysti viarasta ja se viähätti tämä uus elämäntyyli. Ni totanoi mut sitte nuarena totanoi kai sopeutuu aika nopeesti kaikkeen joo. Ja totanoini kyl mää tääl viihtyny olen et ei se, ei se (tota) mut ku jollaki (taval) mul aina kaipuu sinne maahan on.” (*Mies, syntynyt 1932, muutto 1953.*) Nyt ei korostu enää vieraantumisen lähtömaan elämänmenosta, vaan sen kaipuu. Perhe Kanadassa on kuitenkin Suomeen muuttoa tärkeämpää, kuten seuraavasta saman haastattelun katkelmasta käy ilmi. ”[M]ut vaimo ei oo niinkään halukas [muuttamaan Suomeen] totanoi ja lapset on täällä ja lapset rupes käymään koulua (...). Talo ostettiin ja nii ei sitä, sitä on vaikee yhtäkkii sillan lähtee, varsinki lasten takia”.

Kertoessaan Suomesta haastateltavat saattavat verrata entistä elämänmenoa nykyiseen tai elämää Suomessa elämään Kanadassa. Monen näkökulmasta Suomessa on ja varsinkin on ollut jotain vialla. Haastateltavat avaavat jonkinlaisia näkökulmia itsensä ja Suomen väliseen suhteeseen. Samalla he antavat Suomelle roolin elämänpiirien vertaamisessa. Kokemukset ja näkökulmat vaihtelevat. Kuten eräs haastateltava tiivistä: ”tämä ((Kanada)) on mulle ollu ehdottomasti parempi maa, sehän riippuu kaikista omakohtaisista asioista ni mikä kullekki sopii” (*mies, syntynyt 1926, muutto 1957*).

Tämäkin teema korostaa joidenkin ihmisten elämän nivoutumista useisiin paikkoihin, tai ainakin kahteen maahan. Suomi on paikka, johon on periaatteessa mahdollista palata, jos elämä Kanadassa ei miellytä. Se on siis tavallaan resurssi, joka antaa mahdollisuuden tehdä elämässä uusia valintoja. Elämän kurottuminen vähintään kahteen paikkaan nivoo ihmisen erilaisiin sosiaalisiin piireihin.

Ihmisten ja paikkojen elämää leimaa muutos ja voi olla, että muutos Suomessa, jossa tulee kuitenkin käytyä vain silloin tällöin, on helpompi huomata kuin muutos vakituksessa asuinympäristössä Kanadassa. Kokemukset Suomesta tarjoavat joka tapauksessa vertailukohtia elämälle Kanadassa ja toisin päin.

7.2.5. Suomalaisuutta Kanadassa

Tämä teema, suomen ja suomalaisuuden esille nostaminen, tuo mukaan jälleen kulttuureista ja kansoista puhumisen kulttuurisena ilmiönä. Teema sivuaa samaa symbolisen tason ja käytännöllisten merkitysten leikkauspistettä, jota käsittelin ”Alkujuurten” yhteydessä. Suomen ja suomalaisuuden esillä olemiseen Kanadassa näyttäisi usein liittyvän jonkinlaista iloa tai ylpeyttä. Tähän teemaan olen liittänyt myös sellaiset harrastukset ja mieltymykset, joissa oleellista on nimenomaan Suomen ja suomalaisuuden esille nostaminen, eräänlainen Suomi-aktivismi.

Ja niin, kun mä olin siellä kirjastossa niin tietysti mä katsoin niitä että mitä kaikkia kirjoja siellä oli. Se kiinnosti että niin oliko Suomesta mitään. Ni siel oli yks kirja, se oli Finland and the Finns, painettu muistaakseni tuhatyheksäsataaneljätoista, Venäjän vallan aikana. Ja sitte tietysti se oli niin tota noin slaavilaisten ni historiankirjojen mukana niin siinä hyllyllä. Ni mä aattelin et hyvänen aika sentään, että kyllähän Suomesta pitää vähän enempiki tietää.

– *Nainen, syntynyt 1929, muutto 1956.*

Haastateltava otti asiakseen lisätä Suomi-tietoutta kotikaupungissaan. Hän keräsi ystäviltään Suomeen liittyvää kirjallisuutta, kyseli Suomesta eri tahoilta lahjoitushalukkuuksia ja sai kerättyä monenlaista Suomeen liittyvää aineistoa kirjastolle. Runsas materiaali mahdollisti myös suomen kielen kurssien järjestämisen muun muassa suomalaisten maahanmuuttajien Kanadassa syntyneille jälkeläisille. Haastateltava on aktiivisesti ollut järjestämässä monenlaista Suomeen liittyvää toimintaa, kuten näyttelyitä ja juhlia.”Hirveen mukavaa, semmost justiin että niin saanu tuoda niinku Suomee esille”, hän tiivistää. Suomi on jotain, josta pitää muuallakin tietää. Haastateltava identifioituu selvästi suomalaisuuden ideaan ja on toiminut ahkerasti tuon idean näkyvyyden puolesta. Toiminta on koonnut ihmisiä yhteen ja se on antanut kertojalle itselleen ja myös muille jotain arvokasta.

Edellä on ollut jo puhetta kanadansuomalaisten Suurjuhlista. Toinen, aiemmin joka kesä Torontossa järjestetty juhla tai festivaali oli nimeltään Caravan. Kyseessä oli usean päivän mittainen juhla,

”jossa eri yhteisöt saattoivat esittää muille ruokiaan, tanssejaan, vaatetustaan ja erityistä kulttuuriaan”². Seuraava katkelma on haastattelusta, jossa oli läsnä kaksi haastateltavaa. Kysyin ovatko he ottaneet osaa jonkinlaisiin kanadansuomalaisten yhteisiin tapahtumiin. Toinen haastateltavista alkoi kertoa Toronton Caravanista. Kohdasta tekee mielenkiintoisen se, että siinä viitataan monikulttuurisuuden ja eri maiden kautta yhteiskunnalliseen kontekstiin, vaikka toinen haastateltava pyrkiikin kääntämään keskustelun pois tästä juhlasta ”syrjäjuttuna”.

V1: Meillä oli tuota, semmonen, Caravaaniks, se oli yhen tuota, mikä, no se oli

V2: Caravan oli monocultur-

V1: Juujuujuu mutta ni minkä maalane oli se joka perusti, se juutalaine?

V2: I guess se oli juutalainen, en minä

V1: Juutalainen se oli, joo. Ja hänel oli sitte semmonen hieno ajatus että niin, että jokainen maa sitte sai esitellä kulttuuriaan siellä missä tykkäs. Ja niitä sanottii sitte Caravaaniks, juu. (...) Että, niinku mullakin oli siellä tauluja (...)

V2: Saanks minä nyt sanoa jotaki? Niin ((V1)) on kertonut semmosesta jossa oltiin muiden maiden kanssa tekemisissä, mutta suomalaisilla itsellään on Suurjuhlat (...) Caravan oli sitä syrjäjuttua, jossa Caravanissa oli Helsinki-karavaani, siksi sitä sanottii (...) Siellä tarjottiin suomalaisia ruokia ja semmosta.

– *Mies, syntynyt 1928, muutto 1957. Nainen, syntynyt 1933, muutto 1951.*

Vaikka tässä katkelmassa monikulttuurinen tapahtuma ja suomalaisten oma tapahtuma asettuvatkin jossain määrin vastakkain, niin suomalaisuuden esillä oleminen näyttäytyy joka tapauksessa myönteisenä identifioitumisen kohteena. Yhteiskunnallisessa kontekstissa etnisesti ymmärrettyjen kulttuurien esillä oleminen on hyväksyttyä ja odotuksenmukaista, kuten jo useassa kohden on tullut esille. Samalla esiintyminen, esimerkiksi juhlien ja näyttelyiden järjestäminen, voi olla hyvä päämäärä ja perustelu sosiaaliselle toiminnalle ja tuoda sille lisäarvoa, niin kuin edellisen luvun tekstiaineistoa analysoidessani esitin. Kuten myöhemmin osoitan, asia ei ole näin yksioikoinen, kun haastateltavat kertovat tarkemmin omasta suhteestaan muihin kanadansuomalaisiin. Niin kauan kuin kategoriaa ”suomalaiset” ei lähdetä pilkkomaan konkreettisempiin osiin, esiintyy se kuitenkin

²The idea behind the Toronto International Caravan seems simple today: a week-long party where various communities could showcase their food, dance, clothing and distinctive culture, and share in the diversity with others.

But in 1969, when Leon Kossar and his wife, Zena, brought Caravan to fruition, it was an idea that changed the way Torontonians viewed each other. (...)

[Immigrants] opted to stay insular and socialize within the communities they already knew.

But Kossar, a cultural minorities reporter for the *Toronto Telegram*, saw diversity differently. He would travel across the city, often taking Zena with him, to write about cultural celebrations taking place in isolated community centres. What they noticed was nostalgia among new Canadians for the home they had left behind, but also a desire to share their culture with others.

(Javed 4.4.2009.)

aineistossa varsin myönteisessä valossa. Suomalaisuuden ideaan viitataan haastatteluissa paitsi sanomalla jotain suomalaisista, myös muunlaisin viittauksin. Kaksi tällaista suomalaisuuden symbolia ovat sisu ja sauna.

Ja sitte ei osannu kieltä ni siin oli monta monta hauskaa. Tuli väärinkäsityksiä kaikella tavalla ja, mutta sisulla, niinku sanotaan et suomalainen on kai (jonkunlainen) sisukas ku mä kolme kertaa menin yhteen työpaikkaankin, mä en antanu periks, mun täyty päästä sinne töihin, ja niin mä pääsin sitte loppujen lopuks.

– *Nainen, syntynyt 1925, muutto 1951.*

”Sisukkuus” viittaa suomalaisuuteen laadullisena ominaisuutena. Se on positiivinen identifioimisen resurssi. Haastateltava liittää sisukkuuden suomalaisuuteen ja tällainen tapa puhua suomalaisesta mentaliteetista on Suomessakin tavanomainen (ks. esim. Dutton 2009, 138; Eskola 1996, 213). Sisukkuuden ja suomalaisuuden kytkös viittaa siis jonkinlaiseen kulttuuriseen ymmärrykseen, joka juontaa jo lähtömaahan. Törmäsin sanaan ”sisu” siellä täällä muuallakin aineistonkeruumatkani aikana. Sudburyn Finlandiakylän pihalla kaivoksen lahjoittamassa malmikimpaleessa esimerkiksi lukee englanninkielisen lahjoitustekstin alla suomeksi: ”Sisu ja yhteistyö vie vaikka läpi harmaan kiven”. Suomalaisia elintarvikkeita ja Suomi-symboliikkaa myyvässä kahvilamyymälässä puolestaan oli myynnissä t-paitoja, joissa oli muun muassa seuraava teksti: ”True survivors are Finns. Sauna, Suomi, sisu”. Tekstissä sisu, sauna ja Suomi muodostavat toisiinsa liittyvän kolmikön. Tätä symbolista kolmikkoa ylläpidetään myös Suomessa. Löytty kirjoittaakin: ”Vaikka monissa löylyissä hionneet mielikuvat sisukkaasta luonnonkansasta ovatkin muuttaneet muotoaan, ne elävät jäänteenomaisesti mutta sitkeästi niin taiteissa, mainoksissa kuin arkipuheissakin” (Löytty 2004a, 32). Seuraava haastattelukatkelma liittyy tilanteeseen, jossa haastateltava kertoo Kanadan satavuotisjuhlien kunniaksi järjestetystä paraatista. Suomalaiset maahanmuuttajat olivat rakentaneet paraatiin omaksi rekvisiitakseen juuri saunan.

Sauna oli sellanen et siin oli niinkun takaseinä ja sitte etuseiniä vähän, ja lauteet ja kiuas, ja niin tota noin ja saunassa oli sitte saunojana niin oli ((hakee nimeä)) Salo. (...) Ja niin, niin hän oli, oli oikeen saunassa, pyyheliina vaan tässä näin ja heitti kiukaalle vettä ja. Ja niin, ja me saatiin muistaakseni niin toinen palkinto. Kiinalaiset sai ensimmäisen palkinnon ja me saatiin toinen palkinto. Mut se oli niinku tosi suomalainen.

– *Nainen, syntynyt 1929, muutto 1956.*

Saarinen kirjoittaa, että useimmille kanadalaisille suomalaisen kulttuurin perusmetafora on nimenomaan sauna (Saarinen 2002, 206). Saunominen, alastomuus, vihtominen, ja muut asiaan liittyvät käytännöt ovat tapoja, jotka voivat myös herättää huomiota tai kummeksuntaa joissain

muissa kanadalaisissa (Warkentin 2002, 230, 232). Eräs haastateltava kuvasikin joidenkin ihmisten suhtautumista saunomiseen seuraavalla tavalla: ”Kauheet kui te tota alasti meette järveen ja niin päin pois. Ja mä sanoin että, tulin saunastaki talvella ja sitte nopeesti menin ja pyörin lumessa ni ne katso että oot sä ihan sekasin.” (*Nainen, syntynyt 1942, muutto 1962.*) Saunominen on jo elämään ennen muuttoja juontava tapa. Samalla se näyttää toimivan suomalaisten maahanmuuttajien uudessa kotimaassa myös etnisen erottautumisen ja identifioitumisen välineenä. Uudessa kontekstissa kulttuuriset resurssit saavat uudenlaisia käyttötarkoituksia (Eriksen 1993, 137). Tässä tapauksessa saunomisesta näyttää tulleen käytännöllisten ja totunnaisten merkitystensä lisäksi myös suomalaista etnistä tai kulttuurista yhteisöä merkkäava symboli, joka auttaa erottamaan sen muista yhteisöistä (vrt. Cohen 1985, 12). Vaikka saunalla on myös Suomessa vastaavanlaisia symbolisia merkityksiä (Junnila 1997, 247–248), voi olla että Kanadassa sen symbolinen painoarvo on suurempi (vrt. Saarinen 2002, 206).

Kaiken kaikkiaan Suomi voi olla monella tavalla merkityksellinen sieltä pois muuttaneelle ihmiselle. Ihmiset ylläpitävät suhteita toisiin ihmisiin ja muistelevat heitä. Suomeen voi liittyä kauniita muistoja ja mielikuvia esimerkiksi luonnosta. Suomen tapahtumia voi myös olla kiinnostavaa seurata tiedotusvälineistä. Samalla, erityisesti kertoessaan muuttoa edeltävästä elämästään tai myöhemmistä vieraantumisen kokemuksistaan haastateltavat saattoivat painottaa vähemmän hohdokkaita mielikuvia. Suomi voi saada myös nykyisessä kotimaassa ja elämän kontekstissa jonkinlaista erityistä merkitystä. Sen esille asettamisesta voi saada mielihyvää ja suomalaisuuteen voidaan viitata erityisin etnistä ryhmää merkkäavin symbolein.

7.3. Kanadansuomalaisia sosiaalisella kartalla: joitain karttamerkkejä

Muuton jälkeen elämä uudessa maassa alkoi asettua uudenlaisiin uomiinsa ja kertoessaan elämästään Kanadassa haastateltavat myös kertoivat sosiaalisten suhteiden rakentumisesta. Kertoessaan sosiaalisesta elämästä he toisaalta hyödynsivät erilaisia kategorisointeja toisista ihmisistä, toisaalta he kertoivat itselleen tärkeistä sosiaalisen elämän muodoista. Esimerkiksi työ ja erilaiset harrastukset ja muut yhteistoiminnan muodot ovat elämänalueita, joista kerrottiin usein mielellään. Tässä alaluvussa olen kiinnostunut siitä, kuinka sosiaalisista suhteista, eroista ja yhtäläisyyksistä puhutaan kun haastateltavat kertovat omasta elämästään ja suhteistaan toisiin Suomesta muuttaneisiin ihmisiin. Edellisessä alaluvussa haastateltavat kertoivat omista suhteistaan

Suomeen. Tässä he asemoivat itseään sosiaaliselle kartalle Kanadassa. Tälläkään kertaa omasta elämästä kertominen ja sen eläminen eivät välttämättä aina vastaa toisiaan. Kuitenkin puhuessaan omasta suhteestaan muihin haastateltavat tuovat ilmi rajanvetoja ja puhumisen tapoja, jotka ovat heidän elämässään relevantteja.

Jo ensimmäisestä tekemästani haastattelusta lähtien ymmärsin, ettei ”kanadansuomalaisten yhteisö” tai muut kanadansuomalaisia kollektiivina kuvaavat ilmaisut ole järin käyttökelpoisia joko siksi, että ne sulkevat sisäänsä liian monenlaisia ihmisiä ja toimintaa, tai niin että haastateltava käytännössä jättää itsensä koko kategorian ”kanadansuomalaiset” ulkopuolelle. Suurin osa haastattelemistani ihmisistä oli kuitenkin valikoitunut sellaisista henkilöistä, jotka olivat arjessaan tekemisissä muidenkin Suomesta muuttaneiden ihmisten kanssa, jollei muuten niin viimeistään vanhoilla päivillään suomalaisten lepokeissa, joista heidät löysin. Etnisyys on yksi mahdollinen rajanveto, jolla ihmiset voivat tehdä ymmärrettäväksi itsensä ja muiden välisiä suhteita kertoessaan elämästään, mutta vain yksi ja usein yksinkertaistava.

7.3.1. Suomen kieli, kielitaito ja ”kieliset”: keskustelua kielirajasta ja suomenkielisen ympäristön tarpeellisuudesta

Osa haastattelemistani ihmisistä on elänyt ainakin lähestulkoon koko elämänsä Kanadassa vailla vakituisia kontakteja muihin Suomesta muuttaneisiin ihmisiin. Jotkut taas ovat jossain elämänsä vaiheessa halunneet irtautua suomalaisista piireistä, joita siis Kanadassa on aikojen saatossa muodostunut monenlaisia. Kerrontaa näistä osin jo kuolleista kanadansuomalaisten sosiaalisen järjestäytymisen muodoista löytyy runsaasti esimerkiksi erilaisista kanadansuomalaisia käsittelevistä historiankirjoituksista. Kanadaan oli jo ennen haastattelemieni ihmisten muuttoja muodostunut joillekin alueille huomattavia suomalaisten keskittymiä, esimerkiksi paikoin juuri Ontarion provinssiin, jossa sekä Toronto että Sudbury sijaitsevat (Kero 1976, 80).

Haastatteluissa tulee myös esille sana ”kielinen”. ”Kieliset” on etnistä tai kielellistä rajaa korostava kategoria, jonka määrittelystä kuulin kahdenlaisia versioita. ”Niinku täällä sanotaan kaikkii jotka ei oo suomalaisii ne ovat kielisiä” (*nainen, syntynyt 1944, muutto 1957*), kertoi eräs haastateltava. Toinen muotoili asian hieman toisin: ”Kielisiks sanotaan näitä englanninkielisiä täällä ((naurahdus)), jotka puhuu vaan englantia” (*mies, syntynyt 1929, muutto 1951*). Se viittaa joka tapauksessa jollain tavalla merkitykselliseen rajaan suomenkielisten ja muiden välillä. Kuten tässä

kappaleessa viittaamistani haastattelukatkelmista on nähtävissä, saa suomen kieli ja kielitaito erilaisia merkityksiä haastateltavien puheissa. Etnisiin tai kielellisiin kategorioihin viittaaminen sosiaalisesti mielekkäinä rajanvetoina on eräs tapa puhua kielistä.

Haastatteluissa kielitaito näyttäytyy paitsi maahanmuuttajan elämää helpottavana resurssina myös sosiaalisen rajanvedon välineenä. Puutteellisen tai olemattoman englannin kielen taidon ja sen hankkimisen teema voi saada kerronnassa erilaisia rooleja: se voi kuvastaa hyppyä tuntemattomaan uuteen maahan muutettaessa tai sen karttuminen voi viedä kerrontaa alkuaikojen puutteelliseen kielitaitoon liittyvien kammellusten kautta elämän asettumiseen raiteilleen esimerkiksi työnteon ja perheen perustamisen muodossa. Tutkimuskysymyksen kannalta kiinnostavin rooli, joka kielitaidolle annetaan, on kuitenkin sosiaalisten rajojen vetäminen sen avulla itsen ja muiden Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten välille.

Mä oon ollu sellane siirtolainen ku mä oon ollu täällä, et mä oon heti ku mä tulin ni mä olin etupäässä kanadalaisten kanssa. (...) Niinko mä oon kouluja käyny ja lukenu ja puhun englantia että mä oon niinko eri, en oo samanlainen immigrantti ku nää ihmiset jotka menee näihin metsätöihin ja (pohjoseen) päin (et tota). Ne etsii sitte enemmän oman kansan seuraa, kielen vaikeuksien takia. (...) Jos mä oisin ollu suomalaisen miehen kanssa naimisissa täällä ni mä oisin varmaan enemmän ollu tekemisissä suomalaisten juttujen kanssa, mut ku mä menin kanadalaisen kans naimisiin ja sitten se et mä asun tällä puolella kaupunkia teki kans suuren eron. Ja sit mun työpaikalla ei ollu oikeestaan ketään joka oli suomalainen, oli kaikkii muita eurooppalaisia. Ja kuten mä sanoin mä oon tullut tänne niinko blend, että sopimaan siihen ympäristöön.

– *Nainen, syntynyt 1942, muutto 1962.*

Haastateltava meni naimisiin englantia puhuvan kanadalaisen miehen kanssa, hän asuu tietyssä osassa kaupunkia, eikä hänen työpaikallaan ollut muita suomalaisia. Nämä kohdat ovat luonteeltaan asiantiloja kuvaavia. Elämänvalintojen kautta hän on kulkeutunut sellaisiin sosiaalisiin ympäristöihin, joissa muilla suomalaisilla ei ole ollut merkittävää roolia. Haastateltava kuitenkin tekee myös aktiivisesti eroa itsensä ja muiden suomalaisten maahanmuuttajien välille. Eron tekeminen liittyy tässä sellaiseen sosiaalisen rajan vetämiseen, jonka voi tulkita luokkaeroksi. Kouluttamattomuus, kielitaidottomuus, metsätöihin pohjoiseen meneminen ja oman kansan seuran etsiminen kytkeytyvät haastateltavan näkökulmasta toisiinsa. Hän viittaa sellaisiin ihmisiin ja sosiaalisiin piireihin, joista kokee olevansa paitsi tilallisessa mielessä (pohjoiseen meneminen ja tietyssä kaupunginosassa asuminen) myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti kaukana.

Luokan käsite siten kuin Bourdieu sitä käyttää osoittautuu hyödylliseksi. Hän tekee eroa marxilaiseksi luokaksi kutsumaansa luokkakäsitykseen. Marxilaisella luokalla hän tarkoittaa ryhmää, ”joka on liikekannalla yhteisten päämäärien puolesta ja varsinkin toista luokkaa vastaan”. Bourdieu puhuu mieluummin ”teoreettisista luokista”, jotka tarjoavat pohjaa mahdollisille ryhmittymisille. Teoreettiset luokat perustuvat ihmisten etäisyyteen ja läheisyyteen sosiaalisessa tilassa. Sosiaalisessa tilassa ihmisillä on ominaisuuksia, jotka muita todennäköisemmin liittyvät toisiin ominaisuuksiin ja kokoavat yhteen ihmisiä, jotka muistuttavat käyttäytymistapaistensa toisiaan. (Bourdieu 1998, 20–21.) Etnisyys voi olla osa tuota sosiaalisen läheisyyden ja etäisyyden muotoutumista, tai kuten Brubaker toteaa, etnisiin perustein määritellyn ryhmän toteuttaminen voi onnistua tai jäädä onnistumatta (Brubaker 2004, 12). Etnisyys voi kuitenkin olla epärelevantimpi rajanveto kuin muut, esimerkiksi juuri koulutus ja kielitaito. Kielitaito ja koulutus ovat kulttuurisia resursseja, joiden avulla tässä haastattelussa tehdään eroa muihin Suomesta muuttaneisiin ihmisiin. (Vrt. Bourdieu 1998, 15, 21.)

Myös Bryceson ja Vuorela kirjoittavat, että vaikka maahanmuuttajien keskuudessa yhteinen äidinkieli helpottaakin kommunikointia ja voi johtaa etnisesti rajattujen naapurustojen muodostumiseen, niin jotkut ihmiset ja perheet pyrkivät tietoisesti välttämään sosiaalisia suhteita sellaisten ihmisten kanssa, joilla on sama alkuperä. Brycesonin ja Vuorelankin mukaan tällaisessa erottautumisessa on usein kyse luokkaerosta. Jos on taloudellista tai kulttuurista pääomaa, kuten kielitaitoa, voi hengenheimolaisuutta löytyä pikemminkin sellaisten ihmisten seurasta, joilla on samanlainen tulotaso ja jotka ovat tottuneet puhumaan eri kieliä. Tällöin ulkomailla asuminen saattaa tarjota nimenomaan mahdollisuuden sosiaalistua erilaisista kansallisista taustoista tulevien ihmisten kanssa, ja verkostoituminen lähinnä samasta maasta muuttaneiden ihmisten kanssa voi olla pikemminkin uhkakuva, jota halutaan välttää. (Bryceson & Vuorela 2002, 21.)

Edellisessä haastattelukatkelmassa haastateltava tuo esille ominaisuuksien yhdistelmän, johon hän haluaa tehdä eroa. Tästä näkökulmasta ajatus oman kansan seuran etsimisestä viittaa kouluttamattomuuteen ja kielitaidottomuuteen, ja kielitaito ja koulutus taas ovat ominaisuuksia, joihin kertoja osoittaa samaistuvansa. Viimeinen lause tuo mukaan vielä uuden ulottuvuuden, johon palaan tarkemmin myöhemmin. Siinäkin ei kyse ole pelkästään kielitaidosta, vaan maahanmuuttajien jaottelemisesta sen perusteella, minkälaisessa sosiaalisessa ympäristössä he elävät. Kuten myöhemmin kuvaan, tähän erotteluun voi liittyä myös moraalinen ja normatiivinen puolensa.

Sama haastateltava viittaa kieleen sosiaalisen rajan merkitsijänä toisellakin tavalla: ”Esimerkiks labour, joka on rakennusmailla töissä, ni ne puhuu se on leipuri, mut eihän suomessa leipuri, se on rakennustyöläinen, ja sitten puhutaan sitä että se talo siin on kolme lattiaa, three floors, kerrosta, ja otätsä tota otatsä vähän (hämiä) tähän sun toastiin. Et se, ne panee suomalaiset loput niihin sanoihin.” Hän viittaa tässä niin sanottuun ”fingliskaan”, Pohjois-Amerikassa suomalaisten maahanmuuttajien keskuudessa muotoutuneeseen tapaan puhua suomea englanninkielisin sanoin ryyditettynä (ks. esim. Kero 1997, 363–367). On selvää, ettei kertoja identifioitu ”fingliskan” puhujiin. Seuraavassa katkelmassa haastateltavan suhde muihin Suomesta muuttaneisiin ihmisiin esiintyy samankaltaisessa valossa kuin edellisessäkin haastattelussa.

Ja mä muistan ku joku, se oli varmaan siinä perheessä justiin mis me ensteks oltiin, niin sano siellä että lähdetekö johonki suomalaisten rientoihin ni mä tietyst semmosen you know kaksytä vuotiaan ni asenteella sanoin, että emmä tullu Kanadaan suomalaisii etsimään ((naurahdus)). Tulin vähän niinku seikkailemaan ja sen semmosta että. Ja tosiaan ni jostain syystä mä en ikinä oikein joutunu näihin piireihin mukaan, ei mulla mitään niitä vastaanaka ole mutta ehkä kun menee ulkolaisen miehen kanssa naimisiin se vaikuttaa tietyst siihen juuri että ensinnäkin niin suomi ei ole se yhteinen kieli ja sitten jos sä oot semmosten pariskuntien kans, joist kumpikin on suomalaisia ni se kieliprobleema tulee sitten siinä. Ja toisaalta niin mullon ollu vissiin niin kiirekin kanssa ni oman elämän kanssa, koulunkäyntiä, lasten hoitoa ja työssä käyntiä, ja sit me ollaan niin paljon matkustettuki, ni mä en oikeestaan tuntenu sitä tarvetta.

– *Nainen, syntynyt 1945, muutto noin 1965.*

Elämänvalinnat ovat vieneet kertojan sosiaalisiin ympäristöihin, joissa muilla suomenkielisillä ei ole ollut merkittävää roolia. Samoin kuin edellisessä haastattelussa, suomalaisten seura esiintyy jopa sellaisena asiana, joka on vastoin sitä mitä hän tuli Kanadasta hakemaan. Suomalaisten seura saa Kanadaan muuttamisen ajoista kerrottaessa merkityksen, joka asettuu vastakkain tavoitteiden kanssa: se edusti tuttuutta, kun haastateltava kertoi etsineensä seikkailua. Hän ei kokenut tarvetta olla suuremmin tekemisissä muiden Suomesta muuttaneiden kanssa myöhemminkään. Tässäkin haastattelussa viitataan ajatukseen muiden Suomesta muuttaneiden kielitaidottomuudesta: haastateltava tuo esille, että suomenkielisten, Kanadassa asuvien pariskuntien kanssa saattaisi olla ongelmallista keskustella englanniksi.

Tämä oletus ei näyttäisi olevan vailla todellisuuspohjaa, ainakaan jos puhutaan ennen 1960-lukua muuttaneista. Varpu Lindström kirjoittaa, että ennen 1960- ja 1970-lukujen Kanadan maahanmuuttopolitiikassa tapahtuneita muutoksia Suomesta muutti Kanadaan lähinnä

vähänkoulutettuja ihmisiä, ja että maahanmuuttopolitiikassa tapahtuneet muutokset olivat osasy suomalaisen maahanmuuttajien määrän romahtamiseen (Lindström 1999, 514–515). Vuonna 1962 Kanada luopui eksplisiittisesti lähtömaita painottaneesta maahanmuuttopolitiikasta ja siirtyi vuonna 1967 hakijan muita ominaisuuksia, kuten juuri kielitaitoa ja koulutusta painottavaan maahanmuuttopolitiikkaan (Tanner 2003, 79–80). Tämä myös tarkoittaa sitä, että aineistossani ennen vuotta 1962 ja sen jälkeen muuttaneiden ihmisten maahanpääsyssä ovat painottuneet erilaiset kriteerit.

Seuraava lainaus avaa toisenlaista, mutta edellisten kanssa samansuuntaista suhdetta kertojan ja muiden Suomesta muuttaneiden välillä: ”Kyllä mä alkuun olin ((yhteydessä muihin suomalaisiin)), mutta niinkun mä jo kerroin niin tota, koska se oli pelkästään vaan suomee puhuttiin siel, ni tota mä ihan tarkotuksella sitten niin menin semmoseen ((englanninkieliseen)) kirkkoon.” (*Mies, syntynyt 1928, muutto 1957.*) Suomenkielinen sosiaalinen ympäristö saa osakseen hieman toisenlaisia merkityksiä kuin edellisissä haastatteluissa. Haastateltava kertoi olleensa aluksi muiden suomenkielisten keskuudessa. Suomenkielinen ympäristö näyttäytyy kuitenkin esteenä englannin oppimiselle, ja tämä oli hänelle yksi syy lähteä etsimään toisenlaista seuraa.

Edellisissä haastatteluissa haastateltavat tekevät jonkinlaisen pesäeron itsensä ja Suomesta muuttaneiden ihmisten muodostamien piirien välille. Kaikissa näissä sosiaalisen ympäristön suomenkielisyys näyttäytyy jollain lailla ongelmallisena tai ei-tavoiteltavana asiana. Näissä haastatteluissa kertojat myös ilmoittivat puhuneensa ainakin jossain määrin englantia jo ennen Kanadaan muuttoa. Monet kuitenkin kertoivat, etteivät osanneet muuton aikoihin kieltä juuri lainkaan. Lähtökohta on tällöin tietysti hyvin toisenlainen. Seuraavassa katkelmassa välitty kuva kielen oppimisesta vähitellen englanninkielisessä ympäristössä käydyn työn kautta.

H: Millasta työtä se oli sitten tämä?

V: Oo mother's helper?

H: Niin, tai [mitä siihen kuulu kaikkee?]

V: [No minä tein nyt mitä] nyt kodissa tehdään. Ja vahdin niitä, no ei ne nyt ollu vahdittavii enää, seitsemän vuotiaat. Mutta että jos ne lähtivät esimerkiksi Floridaan ne vanhemmat, ni mä jäin niiden lasten kanssa, mutta en heti alkuunsa. (...) Ja sitte ku mulla oli ne kolme poikaa, se vanhin oli, vahdittavana siis ((nauradus)), se vanhin oli ykstoista ja se halusi olla herra talossa ((nauradus)). Munhan täyty sen kanssa vähän riidellä ((nauradus)). Ja sillä tavalla mä opin englantia, näiden lasten kanssa.

– *Nainen, syntynyt 1933, muutto 1951.*

Tämänkaltaisissa kertomuksissa kielitaito karttui sitä kautta, että arjessa oli käytettävä englantia, vaikkei sitä aluksi olisi osannutkaan. Tarjolla oli myös työpaikkoja, joissa oli englannin lisäksi mahdollista puhua suomea. Työyhteisö saattoi koostua merkittävässä määrin suomenkielisistä työntekijöistä tai työnantaja saattoi olla suomenkielinen. Tällöin suomenkielinen työympäristö saatettiin kokea uudessa maassa alkuun pääsemistä helpottavaksi asiaksi. Seuraavissa katkelmissa tulee esille lisäksi ihmissuhdeverkoston merkitys työn saamisessa ja uudenlainen väylä kielen oppimisessa. Lapset oppivat kieltä koulussa ja vanhemmat saattoivat sitten oppia kieltä lastensa välityksellä.

Hän ((eno)) oli kaivoksessa töis ja hän järjesti sieltä kaivoksesta minulle ensimmäisen työpaikan. (Ja se oli vaikeata kun ei kieli, kielestä ollu harmainta aavistusta (kuinka varte) se tulee olemaan. Että se oli vaikeaa ensialuksi, mutta se kuitenkin se oli, siin oli suomalaisia porukkoita (sitte) mää pääsin niitten kanssa alakuun, että oppisin ensimmäiset aakkoset mainauksesta.

– *Mies, syntynyt 1926, muutto 1957.*

Tietysti se oli vähän hankalaa kun ei sitä kieltä oikeen, no pojat ku meni kouluun, sitten alko tulemaan enempi se englannin kieli ja, ja minä menin, sitten sain työpaikan, tämä oli suomalainen nainen, (...) hänellä oli naisten vaatetusliike, minä pääsin sinne kun siellä kävi paljon suomalaisia.

– *Nainen, muutto vuonna 1951.*

Joistakin tuli ajan myötä täysin englanninkielisiä. Toiset taas kokevat edelleen epävarmuutta kielitaitonsa suhteen. Seuraavassa katkelmassa haastateltava kertoo syistä, joiden kokee vaikuttaneen kielitaidon jäämiseen heikoksi. Edellä eräs haastateltava kertoi hakeutuneensa alkuaikeiden jälkeen englanninkieliseen ympäristöön, jotta oppisi kieltä. Tässä puolestaan suomenkielinen työympäristö näyttäytyy osasyynä sille, ettei kielitaito päässyt kunnolla karttumaan. Katkelmassa tulee hyvin esille eräänlainen mahdollinen sosiaalisten suhteiden järjestyminen. Kanadassa on siis ainakin ollut mahdollista viettää elämänsä sosiaalisessa ympäristössä, jossa perhe-elämän ulkopuolisetkin suhteet ovat rakentuneet merkittävältä osin suomen kielen varaan. Esimerkiksi tässä palvelutyössä niin työntekijät kuin huomattava osa asiakaskuntaakin olivat suomenkielisiä.

Mä menin viis kertaa kielikouluun. Kun se alko syksyllä, mutta mä kävin sinä aikana päivätöissä. (...) Mä alotin sen kielikoulun ja jouluna mä olin niin väsyny et mä en jaksanu enää mennä, sit ku tuli joululoma. Sit syksyllä taas mä alotin urheesti. No onkohan viis kertaa sanottu liikaa, ehkä neljä kertaa. Mä kävin neljä kertaa sitä kielikouluu jouluu asti. Kaikki se englanti mitä mä opin ni on sinä aikana opittu. Mutta sit ku meillä oli oma leipomoliike, kun mieheni sitte sai sitä työtä ja sitte ostettiin se oma leipomoliike ni, niin mä olin siellä sitten hoidin sen kaupan ja kirjanpidon. (...) Niin siinä opin sitten semmosen kaupakielen. Mut meil oli aika paljon suomalaisia ja eestiläisiä asiakkaita, et en mä

siinäkin paljon englantia oppinu. Mutta ihan välttämätön, kävi siinä kielisiäkin niin paljon. Kyllä mä tässä selvinny oon, tällä mun englannin kielellä, vaikka koulut vähän jäi heikoks.

– *Nainen, syntynyt 1927, muutto 1958.*

Etnisyys on usein maahanmuuttajien keskuudessa tärkeä tekijä yhteisöjen muodostamisessa esimerkiksi juuri siksi, että yhteinen äidinkieli helpottaa kommunikointia (Bryceson & Vuorela 2002, 21). Kero pohtii suomalaisyhteisöjen tulevaisuutta Kanadassa tukeutuen kanadansuomalaiselta historiantutkijalta Varpu Lindströmiltä vuonna 1997 saamiinsa tietoihin. Aiemmin ”haaleilla” (seuratalot) oli suomalaisten maahanmuuttajien keskuudessa tärkeä asema. Osa vanhoista järjestöistä on jo kuihtunut, osa on kuihtumassa ja osa, kuten jotkut kaksikieliset seurakunnat, jatkaa elinvoimaisena. Vanhusten lepokodit, Suomi-kodit, ovat Lindströmin mukaan ottaneet nykyään ”haalien” paikan yhteisöjen toimintakeskuksina. (Kero 1997, 371–372.) Seuraava katkelma kertoo erään Toronton Suomi-kodissa, sikäläisessä suomenkielisessä lepokodissa, asuvan henkilön näkökulmasta lepokodin suomenkielisyyteen. Katkelmasta käy ilmi paitsi suomenkielisyyden tärkeys, myös normatiivinen ajatus oikeudesta omaan kieleen.

Ku mä tulin tähän Suomi-kotiin niin täällä puhutti enempi englantia kun suomee. Ja minä oon sitten saarnannu siitä että tämä on vanhainkoti että ja suomalainen. Jos sä haluat tämä on englanniks tämä pitää panna tää on Kanada-koti eikä Suomi-koti. Ja nyt tää nykyinen johtaja on samaa mieltä että suomen kieli on ensimmäinen, pääkieli. Ja sitten englanti. Ja katohan kun tänne on tuota täällä on vissiin kuus vai seittemän virolaista. No jos sie haluat heidän mieliks silloin pitäis panna viro ((nauradus)). Mutta (nyttöpähän) englantia on ja suomi, että ei oo muuta kieltä. (...) Minä oon sitä mieltä et tämä on vanhainkoti ja me ollaan vanhoja, me ei haluta tuota enää englantia ((nauradus)). Me halutaan pitää tämä äidinkieli vielä niin kauan ku mahdollista. Että turha meit on ruveta opettamaan, niinku täällä on joskus tulee puheita, pitkiä puheita pitävät niin englannin kielessä, ni monet nukkuu, ei ne. Minä oon monelta kysynyt tiesitkö sinä mitä se puhuu. Ei hän kuullu eikä hän ymmärrä mitä se puhuu. Mä sitä oon sanonu että turhan tähän on tulla puhumaan englantia meikäläisille, ei me ymmärrä. Minä oon sanonu ihan en minä ymmärrä mitä sinä puhut, puhu suomee ni minä ymmärrän ja mieluummin savoo ((naurua)).

– *Mies, syntynyt 1929, muutto 1951.*

Suomenkielinen sosiaalinen ympäristö voi näyttäytyä myös oikeutena. Katkelmassa tämä oikeus liittyy paitsi siihen, että asukkaat eivät välttämättä ymmärrä englantia, myös siihen että Suomi-kodin tulee olla suomenkielinen nimenomaan siksi, että se on *Suomi*-koti. Käytännöllinen tarve liittyy jälleen kerran symbolisempiin merkityksiin, jotka tuovat mukaan arvokkuutta ja tukea käytännön tarpeelle. Vanhusten lepokodeissa on ihmisiä, jotka eivät puhu englantia, ja heillä on siis tarve omalla kielellään tarjottaviin palveluihin. Tämän lisäksi lepokodin suomalaisuus alleviivaa

asukkaiden oikeutta suomenkielisiin palveluihin. Tämän oikeuden taustalta kuultaa jälleen kansojen ja kulttuurien kulttuurinen malli, sekä kanadalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuuspolitiikka.

7.3.2. Eri aikoina muuttaneita ihmisiä ja seuratoimintaa

Se että Kanadaan oli jo aikojen saatossa muodostunut suomenkielisiä sosiaalisia ympäristöjä, organisaatioita ja verkostoja, auttoi monen tulokkaan kohdalla ensiaskeleiden ottamista uudessa maassa. Edellä käsiteltiin jo tätä teemaa työhön pääsemisen ja työnteon näkökulmasta. Seuraava katkelma kertoo toisenlaisesta auttamisverkoston olemassaolosta, jossa täysin tuntemattomillekin ihmisille järjestettiin apua.

Siihen aikaan Montrealis oli aina vastaanottamassa lentokentällä ja sitte asemalla ku tuli ihmisiä Suomesta, ni siel oli aina joku ottamassa vastaa joku puhuva ihmine. Ja siel oli joku sitte joka tuli mua hakemaan sieltä, taikka (tietenki) kyseli ja sitte se vei mun tonne Montrealin sinne pappilaan ja minä olin siellä sitte yötä siellä pappilassa ja sitte seuraavana päivänä sieltä se, se oli sen Yrttimaa ku siel oli sillon pappina ni, se nainen tuli sitte ja vei minut taas rautatieasemalle, ja sieltä minä tulin junalla Supperiin ((Sudburyyn)). (...) Ni se nainen sai tulla mun kans sitte junaan ja se selvitti mulle, sillon pantiin missä sä istut siihen pantiin ylös sitte sinne että missä minä jään pois. Muillekki vissii laitettii meikäläisille, ni se konduktööri tiesi sitte että millon minun asema tulee ni se tuli sitte sanomaan että nyt minun pitäis jäähä niinku pois, ja se oli (...) täällä likellä Supperia.

– *Nainen, syntynyt 1927, muutto 1950.*

Tässä näyttäisi olevan kyse henkilökohtaisia ihmissuhteita laajemmasta solidaarisuudesta, jonka muista vaikuttimista on tämän perusteella mahdotonta sanoa mitään. Jotkut ihmiset olivat organisoineet tulokkaiden auttamisjärjestelmän, joka auttoi Suomesta tulleita kielitaidottomia ihmisiä löytämään sinne minne he olivat menossa. Siihen, että joissain paikoissa Kanadaa asui paikoin paljonkin Suomesta aiemmin muuttaneita ihmisiä, liittyi henkilökohtaisista ihmissuhteista riippumatonta solidaarisuuden tunnetta ja auttamishalua. Avun antaminen onkin tärkeä teema puhuttaessa tulokkaan ja aiemmin alueelle asettuneen suomalaisväestön välisistä suhteista. ”Naapurit oli hirveän innokkaita kuulemaan Suomesta, koska he, oli ollut niin pitkä aikaa sotaa että, se oli, he ei tietäny enää paljon. Ni halusi kovasti tietää miten nyt mennään ja mitä on sitä ja sitä. Ja tuli hyviä ystäviä. Että sitä kokemusta meillä oli. Että ku ne otti meiät vastaan hyvin mielellään. Ja sitte, valmiita auttamaan.” (*Nainen, syntynyt 1928, muutto 1956.*) Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi toisenlaisiakin näkökulmia ja kokemuksia.

V: Tääl oli ne vanhat suomalaiset, jotka on tullu jo kymmeniä vuosia sitten niin ne ei oisi mitään meikäläisten saanu ruveta ostamaan huanekaluja (...) Autoa ei oo saanu ostaa, me ostettiin sitte, seittemän vuatta käveltiin ni me ostettiin auto ja

H: Miksei saanu ostaa?

V: Juu että kun ei nuan komiasti saa elää, tuloo Suamesta, et ei saa asua eikä saa ostaa autoa eikä saa asua komiasti joo. Se oli vähän semmosta (ni) enne vanhaa. Enne vanhaa ihmiset oli niin, juu että ku nuon ylpeetä pitää olla että pitää olla autot ja uudet huanekalut.

– *Nainen, syntynyt 1932, muutto 1951.*

Haastateltava viittaa kokemukseen siitä, että heidän ja ennen heitä Suomesta muuttaneiden ihmisten elämäntavoissa ja elämäntapoihin liitetyissä normeissa oli eroavaisuuksia. Eri aikoina muuttaneiden ihmisten suhteita saattoi avun antamisen lisäksi kuvastaa jonkinlainen elämäntapoihin ja arvoihin liittyvä hankaus. Tähän liittyy kokemus siitä, että elämäntavan eroavaisuuksien tähden kertojat kokivat saaneensa osakseen ymmärtämättömyyttä ja syyttelyä. Haastateltavan kokemus viittaa jonkinlaiseen kyseissä sosiaalisessa ympäristössä vallinneeseen yhdenmukaisuuden vaatimukseen, joka ahdisti häntä. Maasta- ja maahanmuuttokontekstit tulijan ja aiemmin muuttaneiden välillä olivat tietysti erilaisia. Lisäksi kuluttamiseen liittyvä moraalinen paheksunta viittaa jälleen jonkinlaiseen varovaisesti tulkittuun luokkaeroon käyttäytymistäipumusten ja niiden ristiriitojen suhteen.

Samantapainen ero elämäntavoissa ja kielitaidossa esiintyy seuraavassa haastattelukohtadassa, kun haastateltava kertoo siitä, että hänen kanssaan samoihin aikoihin ja myöhemmin Suomesta muuttaneiden ihmisten välillä on vähemmän kontakteja: ”Tänne (sit ei oo) enää kai paljon pääsekkää Suomesta, ja mutta niin ne mitä on tullu niin ne on nuoria ihmisiä, niillä on tuota englannin kieli ja, ja heillä on sitte omat kotkotuksensa, et ei he tartte meitä muita ((naurahdus))”, (*mies, syntynyt 1928, muutto 1957*). Joillakin taas oli toisenlaisia kokemuksia:

Oon ollu äitilapsikerhossa, joka on hyvin vireä, näitten mun tyttärentyttärien kanssa (...) Se on hyvin mielenkiintosta koska siel on aika paljon tämmösiä nuoria ((suomalaisia)) äitejä, jotka melkein suurin osa jotka ovat täällä työsuhteessa, sit ne on siellä ehkä pari vuotta, on siin on useampi ollu semmonen ku miehet on jossain esimerkiks opiskelee tai tekee jotain (...) Näitä on ja ne tuovat sitte uusia, laulattavat, opettavat meille uusia lastenlauluja, joita me ei olla ikinä kuultukkaa. Eikä ne sit taas tiedä mitä me lauloimme lapsina, on näinki, tämmöstäki vuorovaikutusta voi olla.

– *Nainen, syntynyt 1935, muutto 1955.*

Erilaisiin kanadansuomalaisten yhteistoiminnan muotoihin osallistuminen on elämänalue, johon kielitaitoon ja sukupolvien välisiin suhteisiin liittyvien merkitysten lisäksi kiinnittyy myös muita merkityksiä. Joissakin haastatteluissa painottui se, että oli mukava tehdä vapaa-ajallaan jotain

sellaista mihin oli tottunut jo ennen muuttoa. ”Siälä Timekses ((Timmins)) oli Harmoni-haali ja siälä näyteltiin ja mitä oli Suames jo oppinu niinkun nuorisoseuroilla niin, oltiin näytelmis mun miähen kans” (*nainen, syntynyt 1932, muutto 1951*), kertoi eräs haastateltava.

Suomalaisilla siihe aikaan oli hyvin vilkasta tämä seuratoiminta, kulttuurielämä. Tääl oli hyvin aktiivisesti toimivia seuroja, itse olin yleisurheilun harrastaja ni liityin heti sitten suomalaiseseen voimistelu- ja urheiluseura Sisuun (...) Ja totanoin itse olin aktiivinen jäsen ja totanoin kauan aikaa ja harrastin urheilua. Ja sitten totanoini täällä suomalaisella niin sanotulla haalilla oli tanssit joka lauantai-ilta ja siäl ne suomalaiset nuaret sitte tutustuivat toinen toisiinsa ja löysivät aviopuolison monet niinku minä itsekin sit nii. (...) Se oli heti tuntu paljo kotoisemmalta kun totanoini tämä suomalainen yhteisö oli aktiivine ja totanoin kaikille oli tarjolla jotain kulttuuria mitä oli Suames harrastanu, ni kaikille oli niinko laulajille oli laulukuarot ja urheilijoil urheiluseura ja niin pois päin.
– *Mies, syntynyt 1932, muutto 1953.*

Tuttu ”kulttuurielämä” saattoi tehdä olosta kotoisan. Tätä voi myös katsoa esimerkkinä lähtömaahan juontavien traditioiden tai kulttuuristen tapojen ja toimintamallien merkityksestä maahanmuuttajan elämässä. Tuttu tekeminen, mielekäs vapaa-ajanvietto ja suomenkielisyys vastaavat käytännöllisiin tarpeisiin. Kommunikoinnin helppouden ja tekemisen tuttuuden lisäksi yhdistys- ja muu vapaa-ajantoiminta voi liittyä myös etniseen identifioitumiseen uudessa kotimaassa. Seurojen nimeäminen suomalaisiksi ja erilaiset viittaukset kansaan tai etnisyyteen, kuten edellisessä katkelmassa ”voimistelu- ja urheiluseura Sisu” tai edellä Suomi-koti, tuovat kansa- ja kulttuurisymboliikan mukaan käytännöllisten tarpeiden täyttämiseen. Tällaisissa yhteyksissä näkyy viittauksia samaan käytännöllisten merkitysten ja suomalaisuussymboliikan vuorovaikutukseen, josta oli puhetta käsiteltäessä Taideliiton perustamista ja Suurjuhlia. Seuraavassa esimerkissä tuodaan esille uskonnollisen toiminnan tärkeys joillekin haastateltaville.

V1: Mutta me on hengellisesti ajateltu, ajateltu tota niin, tämä niin sanottu henkinen ajatussuunta ni se on tasapainottanu meidän elämää. Huomattu se että niin siin on jonkinlaista tommosta niin, kuinka sen ny sanois, niinkun se on tehny pehmeemmäksi kaikella lailla niinkun suhtautumisen perheasioihin ja lapsiin ja kaikkiin tommosiin näkemyksiin.

V2: Varsinkin näin kun tulee vieraaseen maahan, kieltä osaamattomana ni se seurakuntatyökin on hyvin tärkeä ja samoin suomalaiset keskukses.

– *Mies, syntynyt 1925, muutto 1950-luvulla. Nainen, syntynyt 1928, muutto 1950-luvulla.*

Kielitaidottomalle maahanmuuttajalle suomalaiset organisaatiot olivat tärkeitä, ja seurakunta oli näille kyseisille ihmisille sikäli luonteva sosiaalisen toiminnan muoto, että he olivat jo aiemmin vastaavaa harrastaneet, tai ainakin heillä on ollut ”henkinen ajatussuunta”. Uskontoelämä viittaa tässä sellaiseen kulttuuriseen piirteeseen, jonka voi katsoa juontavan ainakin osittain lähtömaasta.

Se myös erottaa monia kanadansuomalaisia moniin muihin etnisiin kategorioihin lukeutuvista ihmisistä. Varpu Lindström kirjoittaa, että suurin osa kanadansuomalaisista identifioi itsensä luterilaisiksi, vaikka monet eivät lukeudukaan mihinkään uskonnolliseen yhteisöön (Lindström 1999, 517). Luterilaisuus ja protestanttisuus yleensäkin ovat vähemmistöuskontoja Kanadassa (luterilaisia 2 prosenttia, protestantteja 23,3 prosenttia, roomalaiskatolisia 42,6 prosenttia) (The World Factbook, CIA). Kuten seuraavassa lainauksessa näkyy, ei uskontoelämäkään yksinkertaisesti siirry maasta toiseen, vaan se muuttuu ja muokkautuu kontekstin mukaan.

V: Täällä tämä seurakunnan homma onkin vähän toisenlainen ku siellä Suomessa.

H: Millä tavalla se on toisenlainen?

V: No kun tääl ei oo mitään kirkollisveroa. Meiän pitää kaikki ite tuota niin, niinku tehä mitä me halutaan jotain nyt esimerkiks ku papit maksaa ja sillä lailla että meillä, minun mielestäni meil on taas niinku enempi sellanen että täytyy sitoutua oikein siihen seurakuntaan, ei se ihan auta jos minä vaan käyn siellä nyt jouluna ja juhannuksen istumassa (...) Viime vuonna me tehti semmonen että me leivottiin kaikennäköstä pullaa ja leipää ja karjalanpiirakoita ja semmosta (...) Että meille tuloo niinko me saatii viime vuonnaki, ku meitä oli se ruokamyynti ni meil oli yli neljätuhatta tuli puhtaaks rahaa. (...) Siinä se on meillä niin erilainen, minä oon aina vähän sanonu että, että kyllähän Suomessaki se kirkollisvero on, ei siinä mitään. Mutta sen takia siellä varmaan eroaa niin paljon kirkosta, Suomessa.

– *Nainen, syntynyt 1920, muutto noin 1951.*

Veronkanto-oikeuden puuttuminen kirkolta Kanadassa on merkittävä rakenteellinen ero verrattuna suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomessa evankelis-luterilaisella kirkolla, ortodoksisen kirkon lisäksi, on laissa määrätty verotusoikeus (Kirkkolaki 26.11.1993/1054). Tämän oikeuden puuttuminen tarkoittaa toisenlaisten varainhankintakeinojen välttämättömyyttä kanadalaisessa kontekstissa. Se ei seurakuntalaisesta välttämättä näyttäydy huonona asiana, kuten edellinen esimerkki osoittaa. Haastateltavan näkökulmasta erilaiset vapaaehtoiset varainhankintamuodot merkitsevät myös suurempaa sitoutumista uskonnolliseen yhteisöön. Tässä uskonnollisuuden ja seurakuntaan kuulumisen, kuten järjestötoiminnan ylipäätään, voikin nähdä yhteisöllisyyttä rakentavana asiana ja yhdessä tekemisen motivaationa.

7.3.3. Poliittinen raja

Me ei oltu tekemisis heidän kanssaan joo. Nimittäin heil oli oma haali, oma urheiluseura, omat näytelmät (ja näin). Mä olen nyt jälkeensä tullut totanoi enempi lukenu heistä ja tullut tuntemaan näitä totanoini oman ikäluakan näitä nuaria, tai miähiä, jotka siihe aikaan olivat nuaria ja toimivat ni, mä olen nyt tullu tuntemaan heitä ni kaikki oikein fiksuja ja mukavia ihmisiä. Mutta me toimittii erikseen kokonaan.

– *Mies, syntynyt 1932, muutto 1953.*

Kanadansuomalaiset ovat historiansa aikana perustaneet monia erilaisia organisaatioita ja muita instituutioita, kuten seurataloja, poliittisia järjestöjä, osuuskuntia, kirkkoja ja urheiluseuroja. Erilaisia instituutioita on kuitenkin leimannut koko viime vuosisadan jakautuminen poliittisesti erilaisiin leireihin oikeisto–vasemmisto-akselilla. Ensimmäinen maailmansota ja lama-aika voimistivat eri instituutioiden välistä rajaa, ja raja on Saarisen mukaan ollut olemassa, joskin hiipuvana, näihin aikoihin saakka. Organisaatiot ja kollektiivit kehittyivät toisistaan erillään ja vailla suurempaa keskinäistä vuorovaikutusta. Myös edellä esittelemäni kanadansuomalaisten vuosittaiset juhlat, nykyiseltä nimeltään Suurjuhlat, olivat aiemmin vastaavalla tavalla jakautuneet. Kaksi keskusorganisaatiota järjesti vuosittain kahdet toisistaan erilliset juhlat. Vuodesta 1974 lähtien on kuitenkin järjestetty Kanadan Suomalaisen Kulttuuriliiton (Finnish Canadian Cultural Federationin) alla vain yhdet juhlat. (Saarinen 2002, 207–208.) Kulttuuriliittoon ei toista vanhoista keskusorganisaatioista, perinteisesti vasemmistolaisista Kanadan Suomalaista Järjestöä (Finnish Organization of Canada, FOC) ole vieläkään hyväksytty jäseneksi. Vaikka FOC ei järjestönä olekaan mukana kanadansuomalaisten seurojen kattojärjestössä, ovat jäsenet kuitenkin yksityishenkilöinä mukana monessa toiminnassa. (Vapaa Sana 12.6.2008.) Poliittinen raja on siis perinteisesti pitänyt kanadansuomalaisten yhteisöjä jyrkästi erillään, kuten yllä olevasta haastattelukatkelmastakin käy ilmi. Maahanmuuttajan saattoi olla vaikea pysyä erossa eri instituutioiden välisistä poliittisista rajanvedoista ja poliittisesta leimaamisesta, vaikka olisi halunnutkin (Saarinen 2002, 207). Joillekin haastattelemistani ihmisistä poliittinen rajanveto näyttää ongelmattomalta, mutta toisissa vastakkainasettelu saattoi herättää ahdistusta tai kummeksuntaa kun he asettuivat asumaan uuteen asuinympäristöönsä.

((Vuonna)) kuuskymmentä sano yks vaikuttaja mulle täällä noin, kun minä vähän arvostelin ku he puhu siinä vapaussorasta ja kapinasta, ja ni minä vähän ((epäselvä sana)) sitä että niin miksi te vielä siitä puhutte, ku loppu neljäkymmentä vuotta sitte Suomessa ((painottaa sanaa "Suomessa")). Niin tämä henkilö loukkaantu syvästi ja sano että niin sanot mies semmosen asian etet ikänä pääse Sudburyn Kansallisseuraan. Että minä oon ulkona siitä. Mutta minä sanoin tälle ((epäselvä sana)) mul on vaimo ja kaksi lasta, siin on mulla kansallisseuraa aivan tarpeeks ((naurua)). (...) Se oli semmonen joka meitä niinku nuorempia siirtolaisia ajatellen ni semmonen naurettava juttu, että niin miksi lähtee vieraaseen maahan politikoimaan.

– *Mies, syntynyt 1925, muutto 1950-luvulla.*

Haastattelukatkelmassa ”politikointi” näyttää ainakin tämän 1950-luvulla muuttaneen miehen silmissä nimenomaan aiemmin muuttaneiden ihmisten elämään liittyvältä asialta. Se siis linkittyy osaksi muita sukupolvien välisiä eroja. Toinen haastateltava katsoo asiaa samanlaisesta näkökulmasta: ”Kato politiikkaa oli vähän enemmän ja vähemmän silloin, se oli, ei Suomessa ollu

se, Suomen sota niin se puhdisti sitä ilmaa ettei ollu niin, eikä me olla koskaan oltu mitään politiikkaihmissiä” (*nainen, syntynyt 1916, muutto 1950*). Näistä näkökulmista katsoen politiikka vetää rajaa ennen toista maailmansotaa ja sen jälkeen muuttaneiden ihmisten välille. Maasta muuttamisen konteksti on ollut hyvin erilainen ennen toista maailmansotaa ja sen jälkeen muuttaneiden ihmisten kohdalla. Näissä haastatteluissa politiikkaan otetaan etäisyyttä kahdella tavalla. Ensimmäisessä katkelmassa siihen liittyy kummeksunta siitä, että ”politikointi” seuraa maasta muuttaneita ihmisiä uuteen maahan. Tässä on kyse myös jonkinlaisesta normatiivisesta suhtautumisesta siihen, mitä maahanmuuttajan on suotavaa tehdä. Tähän teemaan palaan myöhemmin. Toisessa yksinkertaisesti erottaudutaan ”politiikkaihmisistä”. Haastatteluissa viitataan sodan jälkeen vallinneeseen ilmapiiriin kanadansuomalaisten keskuudessa. Kuten seuraava katkelma osoittaa, sama erottelu on ollut todellisuutta myöhemminkin.

Minä menin tähän ne sano Finnish-haaliks tätä toista haalia. Joo no siellä on, mä oon aina tykänny kuorolaulusta ja siellä oli sitten niinku semmonen sekakuoro, joo ja minä menin sinne (...). Juu ja minä huomasin ei siellä mitään politiikkaa ollu, siellä oli ihan ne vanhat änkyrät, jotka joskus sillon, joskus sillon, mitähän vuosia, tuhatyhdeksänsataakaksikymmentä, kaheksantoista ja semmosia että ne oli, ei näil näillä oli vaan sitten, ni ne tuli niitä nuoria (...) siel oli heil oli paljon toimintaa, oli näytöksiä ja tanssitilaisuuksia ja ne meni, ne tottu menemään sinne, ei niil ollu minkään näköstä poliittista ajatusta siitä. Joo mutta sitte oli täällä tämä toinen sakk, ne sano et 'ne on niitä komuja'. Ja ei siellä ollu yhtään mitään, aivan mukavia, hyviä ihmisiä.

– *Nainen, muutto 1951.*

Sen lisäksi, että ”haalit” ovat olleet ajanviettopaikkoja, ne ovat myös sosiaalisia rajoja ilmaisevia symboleja. Ei ole ollut, eikä aina näytä olevan vielääkään, yhdentekevää missä on aikaansa viettänyt. Toinen samaa rajaa ilmaiseva symboli on kirkko. ”Kun ajattelee tätä meidän Finlandiakotia niin tääl on aika monta oikeen jotka on, jotka ei tule niinkun nyt sanottas jos olis joku semmonen tapaus ni ei ne tulis kylläkään, ei ne tule yleensä niinku kirkkoonkaan, että siitä sen huomaa.” (*Nainen, syntynyt 1926, muutto 1952.*) Vaikka monille Suomesta Kanadaan muuttaneille ihmisille erilaiset suomalaisten keskinäiset yhteistoiminnan muodot ja instituutiot ovat selvästi olleet tärkeitä, on niihin liittynyt ja edelleen liittyy merkityksiä, joiden perusteella saatetaan tehdä täydellinen pesäero joihinkin toisiin Suomesta muuttaneisiin ihmisiin. Staattista kuvaa kanadansuomalaisten yhteisöstä leikkaavat siis monenlaiset sosiaaliset rajanvedot. Joillekin rajojen ylittäminen etnisyyden nimissä voi kuitenkin olla tavoiteltava asia. Tällöin suomalaisuudesta tulee yhdistävä projekti.

Mikä on nykyisin hirveen mukavaa niin kaikki nämä seurat ja yhteydet niin ne on vaan sen takia erillään kun ne on niinku kiinnostusryhmiä. Jotku tykkää olla suomalaisessa kirkoissa, toiset tykkää

kannattaa suomalaisuutta Leijona-klubin kautta, jonkinlainen connectioni, ja tota se on vaan nykyisin että se suomen kieli on valitettavasti niinku jääny enemmän pois kun mitä se oli ennen, mutta se että nää nuoret on silti vielä kiinnostunu hirveesti heidän suomalaisuudestaan ja ovat iso määrä ihmiset ovat niinkun kiinnostunu ja ylpeä heidän juuristaan. Että tota nykyisin mun mielestä se on menossa niinku oikein päin.

– *Nainen, syntynyt 1944, muutto 1957.*

Tässä haastattelussa suomalaisuus saa osakseen positiivisen, ihmisiä yhdistävän ja rajat ylittävän merkityksen. Seurojen erillään oloa selitetään sillä, että ne ovat nykyisin kiinnostusryhmiä. Kyse alkaa monesti olla jo Kanadassa syntyneistä ihmisistä. Suurjuhlien käsiohjelmassakin viitattiin vanhojen seurojen jäsenistön ikääntymiseen ja hiipumiseen. Tästä näkökulmasta ylpeys suomalaisista juurista ja kiinnostus suomalaisuutta kohtaan näyttäytyy oleellisena asiana seuroihin osallistumisessa. Suomalaisuus yhdistävänä projektina on ainakin joidenkin näkökulmasta tavoiteltavaa. Se on kuitenkin tavoite, ei vallinnut tai vallitseva asiantila. Suomalaiset eivät ole muodostaneet eivätkä muodosta mitään yhtä yhteisöä (Saarinen 2002, 207). Esimerkiksi poliittiset näkemykset, sukupolvierot ja luokkaerot pirstovat kuvaa suomalaisten yhteisöstä viitaten toisistaan eroaviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin todellisuuksiin.

7.3.4. Maahanmuuttajana Kanadassa

H: Tuleeks seurattuu yhtään niitä asioita mitä siellä päin ((Suomessa)) tapahtuu?

V1: Joo, kyllä mä seuraan. Mut en, en mä semmonen ole että mä haluan tietää justiin, niin kun on toisia ihmisiä jotka pitää kuunnella Suomesta aina vaan miten Suomes on, mut kyllä mä tykkään seurata. Mä oon niinku mä tykkään seurata ((naurahdus)). Mutta tota, ei enää kato se on niin paljon täällä jo tullu tämä Kanada että, enempi kiinnostaa sitte.

V2: Mutta toisia semmosii, ne kuuntelee Suamesta uutiset ja kaikki, ei ne osaa englantia vaik ne on ollu täällä ni viis- kuuskymmentä vuotta.

– *Nainen, syntynyt 1926, muutto 1952. Mies, syntynyt 1923, muutto 1952.*

Eräs tapa tehdä eroa itsen ja muiden Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten välillä on verrata itseään ja muita sen suhteen missä määrin kukin on henkisesti kiinnittynyt Suomeen tai Kanadaan. Edellisessä katkelmassa tuon eron painottamiseen liittyy myös rajan vetäminen kielitaidon kautta. Suomen asioiden aktiivinen seuraaminen on sellaista toimintaa, mitä jotkut haastateltavat katsovat joidenkin muiden tekevän. Vaikka Suomen asioiden aktiivinen seuraaminen sekä kielitaidottomuus ja sitä kautta oikeastaan riippuvuus suomenkielisestä tiedonvälityksestä saa osakseen ehkä hieman kummeksuntaa, ei tässä katkelmassa vielä ole varsinaisia normatiivisia sävyjä. Seuraavat kohdat

puolestaan tarjoavat esimerkkejä normatiivisista merkityksistä, joita jotkut maahanmuuttajat liittävät maahan muuttamiseen yleisemminkin.

Aiemmin sivusin jo erästä kohtaa, jossa haastateltava viittasi jonkinlaiseen maahan muuttamiseen liittyvään normiin: hänen mukaansa ”politikointi” olisi syytä jättää vanhaan maahan. Aineistosta nousi esiin myös toisenlaisia normatiivisia rajanvetoja itsen ja muiden välillä sen suhteen, minkälaisia ihmiset ovat maahanmuuttajina ja minkälaisia heidän tulisi olla. Samalla kun haastateltavat esittävät laadullisen eron itsensä ja joidenkin muiden Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten tai ylipäätään jonkinlaisten maahanmuuttajien välillä, he saattavat katsoa tuota eroa jostain arvonäkökulmasta. Seuraava esimerkki liittyy jälleen kielitaidon kautta vedettyyn rajaan. ”Mutta täällä sitte taas on se ihmeellinen asia et tääl on ihmisiä ku on olleet täällä kolmeneljäkymment vuotta eikä puhu yhtään englantia. Et se on sit äärimmäisyys toisesta päästä, et ku kerran tulee vieraaseen maahan ((naurahdus)) niin kyl sitä vähän pitäis opetella sitä kieltä.” (Nainen, syntynyt 1921, muutto 1951.)

Eräs haastateltava kertoo käytännön syiden lisäksi nopeaan kansalaisuuden hankkimiseen seuraavanlaisen perustelun. ”Toiset oli niin että heiän (entinen) nahkansa. Mä aattelin että kansakoulussa luettiin että sitä kuusta kuuleminen jonka juurella asunto. Ja nyt meil on vaahteran alla asunto, ja mul on ensimmäisen kerran oma koti. Ja me haettiin heti ku oltii neljä vuotta oltu ni kansalaisiks.” (Nainen, syntynyt 1936, muutto 1956.) Kiinnostavan puuvertauksen lisäksi metaforaan liittyy myös normatiivinen puoli. Kansalaisuuden hankkiminen asettuu vastakkain ”oman nahan” säilyttämisen kanssa, joka ei näytä aivan ongelmattomalta. Kansalaisuuden ja kielitaidon hankkimisen lisäksi joissain haastatteluissa tuli esille muitakin ajatuksia siitä, miten maahanmuuttajan tulisi elää.

Ja sitä mä huomasin et et mä lopetin sen hyvin aikasin, ei sais koskaan verrata omaa tulomaata tähän maahan, kanadalaiset ei tykkää siitä. Mä huomasin töissä ku mä jotain sanoin et joo mut Suomessa se on, ni ne mulle sanottiin muutaman kerran (niin) mut sä et oo Suomessa enää. Et mä huomasin sen okei pidä suus kiinni. Et se on kaikilla siirtolaisilla on se problema. (Ja) sit on ihmiset, mä oon kuullu ihmisiä sanovan, ei pelkästään suomalais- muillekin siirtolais-, jos siel oli niin hyvä olla niin mitä sä sit tulit tänne. Et Kanadas (ei), joka maassa on plassia ja mainuksia, miinusta ja plussaa, ja tota ja mikään meil ei oo mitään Eedeniä ei oo olemassa että tota, että joka paikassa on hyvää ja pahaa. (...) Mutta sit jos joku haluaa tietää jotain Suomesta tai jotain tai jos mä kutsun kotiin mä sanon että hei haluutsä että mä teen suomalaisen aterian tai jotain. Ni se sit, mut se täytyy se kysymys täytyy tulla heiltä minulle, mä en työnnä sitä niille.

– Nainen, syntynyt 1942, muutto 1962.

Tässä maahan muuttamiseen liittyvä normi ei koske enää (pelkästään) kielitaitoa tai kansalaisuuden hankkimista, vaan yleisempää käyttäytymistä. Sen mukaan ei ole soveliasta ensinnäkään kritisoida uuden kotimaan käytäntöjä vertaamalla niitä lähtömaan käytäntöihin. Toiseksi suomalaisuutta tai Suomeen liittyvää kerrontaa ei tule ”työntää muille”. Tässä kriteerit ovat muuttuneet jo paljon tiukemmiksi kuin pelkästään ajatus kielen omaksumisen suotavuudesta. Esimerkiksi lähtömaasta kertominen ilman erityistä pyyntöä näyttäytyy tässä puheenvuorossa negatiivisena asiana. Ihmiset voivat suhtautua näihin asioihin erilaisista normatiivisista lähtökohdista. Tärkeää oman tutkimusasetelmani kannalta tässä on että se, millainen ihminen on nimenomaan maahanmuuttajana, voi myös olla aivan relevantti sosiaalisen erottautumisen väline maahanmuuttajien keskuudessa. Tätä voisi kutsua erottautumiseksi integraation kautta. Myös aktiivista erottautumista esimerkiksi poliittisista näkemyksistä voi olla joissain tilanteissa syytä katsoa tästä näkökulmasta.

Me oltii kerran yllättyneitä, se oli siis kuusketluvun alussa ku me järjestettiin urheilukilpailut täällä. Suomalaisil on Torontossa totanoini Toronton suomalaisil oma kesänviettopaikka (...) yhdeksänket kilometriä Torontost pohjoseen. Me järjestettiin siäl sit urheilukilpailut totanoi ja yks sunnuntaiaamu me oltii yllättyneitä ku nämä Yrityksen ((vasemmistolainen urheiluseura)) pojat tulivat sinne suurel porukal. No ei mitää, se urheilukilpailu pidettiin ja sitte totanoi ku he olivat kotiin lähdössä sit toivottivat meiat tervetulleeks sit heidän kilpailuihin. Heil oli myös oma paikka aivan täs Toronton lähellä, niin kutsuttu Tarmola. Mä olin totanoini hyvä tuttava ton Vapaa Sanan senaikasen päätoimittajan kanssa (...) ja mä totanoi juttelin sit et me saatii kutsu Tarmolaan Yrityksen pojilta et mites tykkäätte jos me mennään. Älkää menkö. Siihe aikaan kato se oli tämä kylmä sota oli aika niinko voimakasta ja RCMP tämä Royal Canadian Mounted Police joo, ne justiin piti silmällä näitä kommunistien näitä paikkoja. Ja jos sinne meni uus jäsen tai uus henkilö ja kirjotti nimes johku, ja sitte ku sää hait Kanadan kansalaisuutta ni ne sano että te olette olleet siäl kommunistien paikassa.

– *Mies, syntynyt 1932, muutto 1953.*

Lindström kirjoittaa, että kanadansuomalaiset eivät ole ottaneet voimakkaasti osaa parlamentaariseen politiikkaan, mutta jotkut heistä ovat olleet aktiivisia työväenliikkeissä ja toiset puolestaan vastustaneet niitä. Hänen mukaansa kanadansuomalaisten osallistuminen Kanadan työväenliikkeeseen oli voimakasta erityisesti ennen toista maailmansotaa, ja tämä vaikutti myös pienen mutta vahvan oikeistoliikkeen muotoutumiseen kanadansuomalaisten keskuudessa. (Lindström 1999, 519.) Yhtäältä tietynä historiallisena aikana muun yhteiskunnan suunnalta osoitettu epäluulo kansalaisaktiivisuutta kohtaan, maahanmuuttajien pelko kansalaisuuden epäamisestä, huomio siitä, että ”ei sais koskaan verrata omaa tulomaata tähän maahan” ja omien kulttuuristen käytäntöjen ”muille työntämisen” paheksunta, toisaalta Suurjuhlien kaltaisten tilaisuuksien ja etnisten taideyhdistysten kaltaisten instituutioiden virallinen tukeminen johtaa

ajattelemaan eräästä mahdollisesta näkökulmasta monikulttuurista mosaiikkia ja sitä, mitä maahanmuuttajalta siinä odotetaan. Tästä näkökulmasta kulttuuria on luvallista juhlistaa ja pitää esillä mosaiikin paloille rajatuissa tilaisuuksissa, mutta muutoin maahanmuuttajan tulisi pyrkiä sopeutumaan.

8. Maahanmuuttajat, etnisyys ja kulttuuri

Tässä viimeisessä luvussa yritän punoa tutkimuksessa seuraamani langat yhteen. Tutkimusasetelmani on siis rakentunut seuraavien kysymysten varaan: 1) Miten kulttuuri ymmärretään tutkimuskirjallisuudessa, monikulttuurisuuslaissa ja suomalaisuuteen liittyvässä puheessa ja käytännöissä? 2) Miten Suomi ja suhteet muihin kanadansuomalaisiin ovat merkityksellisiä Suomesta Kanadaan muuttaneille ihmisille? Kulttuuri, kuten teorialuvussa esitin, on tutkimuskirjallisuuden valossa eri asia kuin etnisyys tai kansa. Kansoista, etnisyyksistä ja toisistaan erillisistä kulttuureista puhuminen, niiden rakentaminen ja niiden välisten rajojen vetäminen on kuitenkin aina kulttuuria. Siksi niitä on mahdollista tarkastella kulttuurisena toimintana.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut tietyn kulttuurisen mallin (kulttuurit toisistaan rajattuina kollektiiveina ja asioiden kansallinen järjestys) hyödyntämistä ja siihen osallistumista, sekä siihen sisältyvien oletusten merkityksiä Suomesta 1950- ja 1960-luvuilla Kanadaan muuttaneiden ihmisten elämässä. Argumenttini on, että mosaiikkimainen käsitys etnisyyteen kytkeytyvästä kulttuurisesta kollektiivista samanaikaisesti liioittelee joitain rajoja ja peittää alleen toisia, mutta tästä huolimatta koskettelee sellaisia asioita, jotka voivat olla ihmisille tärkeitä. Näitä asioita voisi kuitenkin olla hyödyllisempää tarkastella toisenlaisista näkökulmista. Tämä auttaa myös välttymään sellaiselta harhalta, että kulttuuri ja kulttuuriset tai sosiaaliset erot voisivat olla jotain yksityisen piiriin tai erityisiin tilaisuuksiin suljettavia asioita ja että voisi olla olemassa jotenkin ”kulttuuriton” julkinen tila (vrt. Huttunen ym. 2005, 28).

8.1. Kulttuuri luokittelun välineenä

Kanadan monikulttuurisuuslakia analysoidessani esitin kysymyksen siitä, mitkä ovat sen valossa monikulttuurisuuspolitiikan keskeiset tavoitteet ja miten ”kulttuuri” siinä ymmärretään. Tiivistäen

tulin siihen tulokseen, että politiikka pyrkii poistamaan syrjintää, jota tapahtuu muun muassa ihonvärin ja etnisten rajanvetojen perusteella, sekä takaamaan yksilöiden tasa-arvon lain edessä. Taustalla on paitsi muut lait ja kansainväliset sopimukset, myös yhteiskunnallinen konteksti: Kanada on aikojen saatossa muuttanut paljon ihmisiä muualta maailmasta, maahanmuuton on nähty edistävän Kanadan taloutta ja perinteisesti Kanadaan oli valikoitu maahanmuuttajia nimenomaan alkuperän perusteella.

Maahanmuuttopolitiikan muutokset ja monikulttuurisuuslain taustalla oleva monikulttuurisuusideologia tekivät selvää eroa aiempaan, maahanmuuttajia ja maahan pyrkiviä ihmisiä alkuperän kautta hierarkkisesti luokittelevaan politiikkaan. Kulttuurisen homogeenisuuden tavoittelusta siirryttiin painottamaan kulttuurista heterogeenisuutta. (Tanner 2003, 107–109.) Tätä taustaa vasten yhteiskunnassa vallitsevaa moninaisuutta käsitellään Kanadan monikulttuurisuuslaissa monikulttuurisuuden käsitteen kautta. Lakitekstissä kulttuuri ymmärretään joksikin sellaiseksi, joka yhdistää ihmisiä toisiinsa ”rodun”, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin tai uskonnon perusteella. Nämä ominaisuudet myös rajaavat kulttuurit toisistaan erillisiksi asioiksi, ikään kuin esinemäisiksi kategorioiksi.

Lisäksi laissa pyritään määrittelemään yksilön ja valtion suhdetta. Siinä rakennetaan kansakuntaa, joka ei sitoudu yhdenlaiseen etniseen rajanvetoon, vaan lukuisiin etnisiin rajanvetoihin. Tässä kansakunnan rakentaminen eroaa merkittäväällä tavalla tavanomaisemmasta nationalismista. Nationalismin käsitteellä kun viitataan usein ideologisiin rakennelmiin, joissa painotetaan kytköstä jonkin kulttuuriryhmän ja valtion välillä (Eriksen 1993, 100). Kanadan monikulttuurisuuslaissa päinvastoin korostetaan, että Kanada on kulttuurisesti moninainen yhteiskunta, että tuo kulttuurinen moninaisuus on perustavanlaatuinen osa kanadalaista (kulttuuri)perintöä ja identiteettiä ja että jokaisella kanadalaisen yhteiskunnan jäsenellä on oikeus säilyttää, vahvistaa ja jakaa kulttuuriperintöään.

Monikulttuurisuus voidaan ymmärtää asiantilaa kuvaavaksi termiksi tai tuon asiantilan seurauksia määritteleväksi termiksi (Huttunen ym. 2005, 20–21). Kanadan monikulttuurisuuslaissa ovat esillä molemmat tulkinnat. Monikulttuurisuus on mahdollista ymmärtää eri tavoin, mutta kategorinen tai mosaiikkimainen käsitys toisistaan erilleen rajautuneista kulttuureista on ymmärrettävä suhteessa laajempaan maailmankuvaan, jonka avaamisessa hyödynsin luonnehdintaa ”asioiden kansallisesta järjestyksestä”. Asioiden kansallisessa järjestyksessä maailman ajatellaan jakautuneen toisistaan

maantieteellisesti erillisiin alueisiin, joita eri kansat asuttavat. Siinä oletetaan, että ihmisten identiteettien ja konkreettisten paikkojen välillä vallitsee erityinen suhde. Tätä kautta maailman jakaminen toisistaan erilleen rajattuihin palasiin nähdään asioiden normaalina tai luonnollisena järjestyksenä. Usein myös kulttuurit ymmärretään tämän saman tilan suhteen erottelevan järjestyksen kautta. (Malkki 1992, 26–28.)

Kanadan monikulttuurisuuslain ymmärrys kulttuurista ei siis ole mitenkään ainutlaatuinen, vaan se heijastaa laajalti jaettua maailmankuvaa. Vaikka monikulttuurisuuslaissa rikotaankin yhdenlaista nationalismin kaavaa, se edelleen nojaa vahvasti asioiden kansalliseen järjestykseen. Myös Suurjuhlien käsiohjelma ja Suomalais-kanadalaisen Taideliiton synnystä kertova tekstikokoelma viittaavat tähän samaan maailmankuvalliseen järjestykseen: kanadansuomalaiset ymmärretään yhteisöksi ja suomalaisen kulttuuriin viitataan varsin konkreettisesti Suomesta tuotuna asiana ja sinne vievinä juurina.

Lakitekstiin sisältyvien oletusten tulkinnasta on käyty keskustelua, jossa on pohdittu muun muassa yksilön ja kulttuurin oikeuksien suhdetta (Kymlicka 2006, 2–4). Oleellista tässä yhteydessä on kuitenkin se, että kulttuuri, ihmisten sosiaaliset suhteet ja etnisyys tiivistyvät yhdeksi kokonaisuudeksi, kulttuuriksi. Analyttisesti ajatellen ne on kuitenkin syytä pitää erillään. Eriksen painottaa, että se, kuinka kulttuurista sisältöä käytetään, antaa sille sosiaalista merkitystä. Maahanmuuttajat tuovat mukanaan kulttuurisia resursseja, jotka muuttuvat uusien kontaktien myötä ja niitä käytetään uusin tavoin uudessa kontekstissa ja siksi niiden sosiaalinen merkitys muuttuu. (Eriksen 1993, 139.) Siksi voisikin ajatella, että kulttuurin, etnisten identifiointien ja kategorisointien, sekä sosiaalisten suhteiden järjestäytymisen keskinäisiä suhteita kannattaa pitää lähtökohtaisesti empiirisenä kysymyksenä.

Kirjoittaessaan suomalaisesta monikulttuurisuuskeskustelusta Löytty tiivistää hyvin ongelman ytimen. Monikulttuurisuus ja siitä keskusteleminen liittyvät tietysti aivan erilaisiin konteksteihin Suomessa ja Kanadassa, mutta asetelmassa on myös jotain samaa. ”Yhdessä kapeassa mutta erittäin huomionarvoisessa mielessä kulttuurista on kehkeytynyt samanlainen luokittelun ja rajanvedon väline kuin ’rotu’ oli aiemmin”, Löytty kirjoittaa (Löytty 2004b, 225). Sitä käytetään puhuttaessa luokitteluista ja rajanvedoista, eikä kommunikoinnista, merkityksistä ja prosesseista. Tässä tutkimuksessani olen myös itse yrittänyt osoittaa, että kulttuurin käsitteen käyttäminen kategorisesti luokittelevassa mielessä on harhaanjohtavaa, eikä anna meille kunnollisia välineitä ymmärtää

ihmisten elämää. Se, että ihmiset saattavat identifioitua tällaisen kategorisen kulttuurikäsitteen kautta, tai että heitä usein tarkastellaan sen läpi, on tietysti tärkeää huomata (vrt. Malkki 1992, 37).

Valtioiden rakentamisessa ja toisistaan erillisistä kulttuureista puhuttaessa ovat rajat keskeisessä asemassa. Valtioiden väliset rajat ovat yleensä hyvin konkreettisia: niitä merkkäavat maastossa raja-aidat ja vartiokopit. Tällaiset rajat ihmiset ylittävät, jonkinlaisen kontrollimekanismin kautta, siirtyessään asumaan yhden poliittisesti rajatun yhteiskunnan alueelta toiselle. Etnisiin tai kulttuurisiin kategorioihin liittyvät rajat ovat puolestaan pikemminkin symbolisia: ne mahdollistavat puheen omasta ja muista ryhmistä kollektiivisesti tunnistettavien, stereotyyppisten ominaisuuksien avulla. Näin esimerkiksi suomalaisuudesta on mahdollista puhua sisukkuutena tai toisin olemuksellisin adjektiivein. (Vrt. Tuomi-Nikula 2006, 90–91.)

Myös valtiollisten rajojen rajaamiin alueisiin liittyy mielikuvia. Suurjuhlien käsiohjelman tervehdysteksteissä viitattiin alueelta toiselle siirrettyyn kulttuuriperintöön ja Suomen alueelta kasvaviin kulttuurisiin juuriin. Hieman toisenlainen Suomen alueeseen liittyvä mielikuva tuli esille joissain haastatteluissa: arkielämä Kanadassa ja mahdollisesti suurkaupungissa asettui vastakkain lomailulle Suomessa luonnon helmassa. Loma on arjen vastakohta ja eri alueisiin liittyvät mielikuvat voivat rakentua tämän pohjalta. Haastatteleminen ihmisten arki tapahtui Suomessa ennen muuttoa Kanadaan, ja kertoessaan elämästä ennen muuttoa Suomi ei näyttäydä mitenkään ihanteellisena paikkana. Kun arki tapahtuu pitkälti Kanadassa, voi Suomi saada osakseen ihanteellisempiakin tulkintoja: Suomi saattaa nousta arjen yläpuolelle. (Vrt. Petrisalo 2006, 101, 103.)

8.2. Kulttuuri kontekstissaan merkityksellisenä tekemisenä

Monikulttuurisuuslaissa ilmenevä maailmankuvallinen järjestys on se tausta, jota vasten rakensin tutkimusasetelmani. Suomesta Kanadaan muuttaneet ihmiset muodostavat tässä maailmankuvallisessa järjestyksessä oman kokonaisuutensa, palan mosaiikkia kulttuurien mosaiikissa. Käsitys olettaa alkuperän ja etnisyyden olevan tärkeitä ihmisille ja yhdistävän ihmisiä toisiinsa. Siksi etsin kanadansuomalaisiin liittyvästä aineistosta vastausta siihen, kuinka kulttuuri ymmärretään suomalaisuuteen liittyvässä puheessa ja toiminnassa, sekä siihen, miten Suomi ja suhteet muihin kanadansuomalaisiin ovat suomalaisille maahanmuuttajille merkityksellisiä.

Tutkimuskirjallisuudessa kulttuuri ymmärretään usein aivan eri tavalla kuin mosaiikkimaisessa kulttuurikäsitteessä. Geertz kirjoittaa, että ihminen elää itse kutomissaan merkitysten verkoissa, ja että kulttuurin tutkimisessa on kyse nimenomaan merkitysten etsimisestä ja tulkitsemisesta. Kulttuuri ei hänen mukaansa ole mitään sellaista, johon sosiaaliset tapahtumat, käyttäytyminen, instituutiot tai prosessit olisivat kausaalisesti kiinnitettävissä kulttuurin ominaisuuksina, vaan kulttuuri on pikemminkin konteksti, jossa ne on mahdollista kuvata ymmärrettävästi. (Geertz 1973, 5, 14.) Fornäs käsittelee kulttuuria ihmisten välisenä kommunikaationa. Muovaamalla yhdessä symbolisia malleja ihmiset rakentavat maailmaa ja omaa paikkaansa siinä. Kulttuuri ei ole jähmeä rakenne, vaan jatkuvasti toisiaan risteävien prosessien verkko, jossa kulttuuriset prosessit ovat kommunikatiivisia käytänteitä. (Fornäs 1998, 11.) Näiden näkökulmien yhdisteleminen ohjaa katsomaan kulttuuria ihmisten välisenä kommunikaationa, prosesseina ja tekemisenä, jotka saavat merkityksensä siinä kontekstissa, jossa ne tapahtuvat. Tällainen perspektiivi auttaa ymmärtämään sitä, mitä ihmiset tekevät ja miten he elävät paremmin kuin etniset tai muut luokittelut.

Kategorisen kulttuurikäsitteksen näkökulmasta esimerkiksi Suurjuhlien käsiohjelman symboliikka ja etniset kehykset näyttävät ongelmattomilta. Suomi ja suomalaiset sukujuuret näyttävät olevan ihmisten identiteettien kannalta keskeisiä asioita ja ne näyttävät yhdistävän ihmisiä toisiinsa. Suomalaisuus tai suomalainen kulttuuri esiintyy tietynlaisessa muodossa: toisaalta sen ajatellaan olevan oletusarvoisesti Suomesta pois muuttaneille ihmisille ja jopa heidän jälkeläisilleen tärkeä ja heitä toisiinsa yhdistävä asia, toisaalta siitä puhutaan epämääräisesti, eikä siihen liitetä kovinkaan konkreettisia asioita. Ajatusta toisistaan erillisistä kansoista ja kulttuureista hyödynnetään tässä kulttuurisena tai symbolisena mallina, jonka pohjalta tapahtumaa rakennetaan ja johon vedoten ihmisiä kutsutaan mukaan.

Jotkin konkreettiset seikat ovat kuitenkin saaneet yhdistävän symbolisen merkityksen: esimerkiksi Suomen lippu, pulla ja pesäpallo ovat mukana merkitsemässä juhlaa nimenomaan suomalaiseksi. Ne ovat mukana rajaamassa merkitystulkintaa ja samalla kutsuvat ihmisiä samaistumaan ja osallistumaan. Samassa hengessä tervehdysteksteissä juhlaa ja kanadansuomalaisia tarkastellaan etnisyyttä painottavasta tulkintakehikosta. Suomesta Kanadaan muuttaneista ihmisistä ja heidän jälkeläisistään puhutaan siis etnisen kehyksen kautta, johon kiinnittyy erilaisia näkökulmia ja intressejä. Etninen kehys puolestaan sopii hyvin kanadalaiseen yhteiskunnalliseen ja monikulttuurisuusideologian mukaiseen kontekstiin. Samalla tavalla erilaisten julkisten tai

puolijulkisten tilojen suomalaisuutta voidaan korostaa symbolein: Suomen lippu, kartta tai vaikkapa Kalevala-aiheiset taulut alleviivaavat tilan suomalaisuutta. Ja edelleen, suomalaisuuteen voidaan viitata eri tilanteissa, puheissa, yhdistysten nimissä ja muistomerkeissä tiettyjen laajalti ymmärrettyjen symbolien välityksellä. Kaksi tällaista yleisesti suomalaisuuteen viittaavaa symbolia näyttäisivät olevan sisu ja sauna. Tällaisten etnistä rajaa merkkeävien symbolien ja kehysten avulla tiloista ja tapahtumista tehdään nimenomaan etnisiä (vrt. Brubaker 2004, 12–13, 16).

Suomalais-kanadalaisen Taideliiton synnystä kertovan tekstikokoelman tarkasteleminen auttaa hahmottamaan suomalaisuuspuheen ja muiden, käytännöllisempien merkitysten yhteyksiä. Tekstikokonaisuus antaa aineksia ainakin kahdenlaiselle tulkinnalle, joissa toisessa painottuu varsin käytännölliset päämäärät (arjen parantaminen ja vapaa-ajan harrastusten tukeminen) ja toisessa kansa- ja kulttuurisymboliikkaan viittaavat tavoitteet (suomen kielen säilyminen, esillä oleminen nimenomaan suomalaisina). Taidenäyttelyissä ja harrastustoiminnassa, joista teksti kertoo, painottuu kuitenkin paikallinen tekeminen, jossa näyttelyt ovat ainoastaan prosessin tuotos. Suomalaisuussymboliikan avulla vedotaan mahdollisiin osallistujiin ja se on mukana rajaamassa osallistujakuntaa sekä suuntaamassa ja tukemassa toimintaa. Symboliikka tuo myös arvokkuutta paikalliselle tekemiselle. Kategorisen kulttuurisen tai symbolisen mallin avulla tuetaan kulttuurista prosessia, paikallisten ihmisten itseään ja toisiaan varten tekemää harrastustoimintaa. Lisäksi siinä on kyse sellaisesta etnisyyden institutionalisoimisesta, joka tulee ymmärrettäväksi laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa: etninen institutionalisoituminen vastaa oletusarvoista tapaa olla maahanmuuttajana esillä kanadalaisessa yhteiskunnassa.

Suomeen ja suomalaisuuteen viittaava symboliikka (ja kansa- ja kulttuurisymboliikka ylipäätään) on esillä monin tavoin erilaisissa julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa, sekä niiden kanadansuomalaisten elinympäristössä, joiden elämään tutustuin. Eri paikoissa ja asiayhteyksissä symboliikka on kuitenkin ymmärrettävä eri tavoin. Menneestä elämästä kertovat merkit kaupunkikuvassa, kuten katukyltit tai muistomerkit, nykyiseen Suomi-nostalgiaan liittyvät t-paidat, suomalaisten lepokotien visuaaliseen kuvastoon kuuluvat Suomen liput ja suomalaiset taulut sekä ihmisten kodeissa näkyvät sukulaisten ja ystävien valokuvat merkitsevät eri asioita, vaikka niistä kaikista voisikin puhua suomalaisuuden kautta. Samalla se, mitä haastateltavat kertovat elämästään, kyseenalaistaa mosaiikkimaiseen tai kategoriseen kulttuurikäsitteeseen sisältyviä oletuksia. Nämä kertomukset avaavat ihmisten suhteita Suomeen ja muihin kanadansuomalaisiin ja kertovat jotain siitä, mikä merkitys näillä suhteilla on heidän elämässään.

8.3. Ylirajaiset ja paikalliset suhteet maahanmuuttajien kulttuurisessa todellisuudessa

Puheena olleen kulttuurisen mallin hyödyntäminen ja etnisyyksien rakentaminen on vain osa sitä kulttuurista todellisuutta, jossa kanadansuomalaiset maahanmuuttajat elävät. Erään tärkeän osan muodostavat paikallisiin ja valtion rajat ylittäviin suhteisiin liittyvät merkitykset. Ylirajaisiin suhteisiin viitattiin jo silloin, kun haastateltavat kertoivat elämästään ennen muuttoa ja muuttoon johtaneista tekijöistä. Esimerkiksi saattoi olla niin, että läheinen ihminen oli jo aiemmin muuttanut Kanadaan. Ihmissuhteet olivat muuton kannalta oleellisia myös sikäli, että Kanadaan tai muualle Pohjois-Amerikkaan aiemmin muuttaneet ihmiset lähettelivät toisilleen kirjeitä, tulivat käymään ja kertoivat tarinoita ja tietoja elämästä muualla. Lisäksi maasta muuttaminen oli yleisempikin sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö ja se tarjosi vaihtoehdon omaan tulevaisuuteen vaikuttamiseen. Taloudellisen toimeentulon puute, yhteiskunnallisten olojen epätyytyväisyys, halu oppia kieltä tai halu kokea uutta yhdessä henkilökohtaisten ylirajaisien sosiaalisten suhteiden tai maasta toiseen muuttamiseen liittyvien mielikuvien kanssa tekivät liikkeelle lähtemisestä mielekkään ratkaisun.

Ihmissuhteiden tärkeys toistuu kun haastateltavat kertovat Suomeen liittyvistä merkityksistä myöhemmässä elämässään. Puhuessaan Suomen merkityksistä he puhuvat usein nimenomaan toisista ihmisistä tai ihmissuhteiden puuttumisesta. Jotkut painottivat, ettei Suomella ole heille mitään annettavaa kun siellä ei enää ole läheisiä ihmisiä. Olisi suurta liioittelua väittää, että näiden ihmisten elämässä Suomi olisi jotenkin erityisen tärkeä asia. Ihmissuhteiden lisäksi saattavat muutkin asiat korostua Suomesta kerrottaessa. Suomessa käyminen voi esimerkiksi korostua lomailuna, arjen vastapainona, tai sitten henkilökohtaisten kontaktien ylläpitämisen lisäksi saatetaan seurata suomalaisia sanomalehtiä ja uutisia. Erilaiset transnationaalit suhteet näyttävät olleen ja olevan edelleen tärkeitä monelle haastattelemani ihmiselle. Ne helpottivat muuttamista Kanadaan, ja muuton jälkeen ihmiset ovat saattaneet edelleen pitää yhteyttä Suomeen jääneisiin ystäviin ja sukulaisiin, tai muulla tavoin ylläpitää kontakteja ja kiinnostusta myös lähtömaan suuntaan. (Vrt. Vertovec 2009, 3, 13–14.)

Olisi kuitenkin liioittelua sanoa, että haastattelemani ihmiset eläisivät sosiaalisilla kentillä, jotka ulottuisivat tasapainoisesti kahteen maahan. Arki on nivoutunut Kanadaan, vaikka suhteita rajan yli ylläpidettäisiinkin. Tämä korostuu esimerkiksi haastateltavien kertoessa Suomessa käynneistä,

vieraantumisen kokemuksista ja huomaamistaan muutoksista. Muutokset arkisessa elinympäristössä eivät näytä tuntuvan yhtä selkeiltä tai yllättäviltä. Kontaktit Suomeen ja muistot sieltä antavat kuitenkin jonkinlaista vertailupintaa elämälle Kanadassa ja toisinpäin. Usein vaaka kallistuu kanadalaisen yhteiskunnan puolelle, mikä ei ole yllätys kun kertojat kerran ovat valinneet asettuvansa sinne. Näin on silloin kun puhutaan suhteellisen konkreettisista sosiaalisista ja yhteiskunnallisista asioista, kuten verotuksesta tai ihmisten käyttäytymisestä. Kun taas puhutaan Suomesta tai suomalaisuudesta abstraktimmalla tasolla, tai luonnosta, voi kuvaan tulla mukaan ihanteellisempia sävyjä.

Haastattelemieni ihmisten elämässä paikalliset sosiaaliset suhteet näyttävätkin ylijäisiä oleellisemmilta. Näissä suhteissa ei välttämättä ole mitään sijaa muilla Suomesta Kanadaan muuttaneilla ihmisillä. Useimmilla haastattelemillani ihmisillä oli kuitenkin suhteita muihinkin kanadansuomalaisiin. Tämä selittynee osaltaan useimpien haastateltavien valikoitumisella kanadansuomalaisten instituutioiden, kuten sanomalehden ja lepokotien välityksellä, osaltaan sillä, että monet vuosikymmeniä sitten Suomesta muuttaneet tosiasiallisesti kerääntyivät asumaan muiden suomenkielisten keskuuteen. Tällaisista suhteista kerrottaessa avautui kiinnostavia rajoja ja yhteisyyden kokemuksia, ”karttamerkkejä” sosiaalisella kartalla.

Yksi tällainen ”karttamerkki” on kielirajan merkitseminen. Suomenkieliset ihmiset muodostavat joissain tilanteissa mielekkään sosiaalisen kategorian, joka määrittyy suhteessa toiseen, hieman epämääräiseen ”kielisten” kategoriaan. Toinen tapa vetää sosiaalisia rajoja ihmisten puhumien kielten perusteella on kiinnittää huomio äidinkielen sijasta kielitaitoon. Kielitaito yhdessä koulutuksen kanssa näyttää toimivan eräänlaista luokkaeroa (bourdieulaisessa mielessä) merkitseväenä rajana suhteessa toisiin kanadansuomalaisiin tai toisiin maahanmuuttajiin ylipäätään. Kielitaito on myös kulttuurinen resurssi, josta saatettiin kertoa esimerkiksi sillä tavalla, että alkuaikojen kömmähdyksien kautta elämä nivoutui englanninkieliseen ympäristöön kielitaidon karttuessa. Toisaalta jotkut kertoivat siitä, kuinka kielitaito jäi tavoittamattomiin, mutta että elämä oli siitä huolimatta mahdollista suomenkielisessä ympäristössä. Joillekin siis yhteisen äidinkielen puhuminen ja etnisten naapurustojen olemassa oleminen on saattanut olla helpotus, toiset taas ovat tietoisesti pyrkineet välttämään tällaisia sosiaalisia suhteita (vrt. Bryceson & Vuorela 2002, 21).

Ero englanninkielen taidossa on yksi asia, joka liitettiin puheeseen itseä myöhemmin muuttaneista ihmisistä. Näin varmasti on, sillä 1960-luvun aikana Kanadan maahanmuuttopolitiikassa tapahtui

muutoksia, jotka korostivat esimerkiksi juuri maahantulijan koulutusta ja kielitaitoa (Tanner 2003, 79–80). Joku totesi, etteivät myöhemmin muuttaneet tarvitse enää vanhempien kanadansuomalaisten piirejä, vaikka toisenlaisiakin kokemuksia tuli esille. Erot muuttajasukupolvien välillä tulivat esille myös puhuttaessa aiemmin, ennen toista maailmansotaa muuttaneista ihmisistä ja omasta saapumisesta uutena tulokkaana kanadansuomalaiseen naapurustoon. Vaikka monet haastateltavat painottivat naapuriavun merkitystä, niin jotkut viittasivat elämäntapojen erilaisuuteen, elämäntapoihin liittyneisiin normeihin ja tietynlaiseen heitä ahdistaneeseen yhdenmukaisuuden vaatimukseen kyseisissä sosiaalisissa ympäristöissä. Sekä maasta- että maahanmuuttokontekstit sotaa ennen ja sen jälkeen olivat tietysti erilaisia, millä luultavasti oli tekemistä koetun vierauden kanssa. Eräs sukupolvien välinen hankauksen aihe näyttää olleen suhtautuminen poliittisiin näkemyksiin. Jotkut painottivat poliittisen kyräilyn olleen ”niiden vanhojen änkyröiden” juttuja, mutta toisille se näytti olleen todellisuutta vielä pitkään tai olevan vieläkin. Näiden poliittisten rajalinjojen näkyviä symboleja ovat olleet ainakin ”haalit” ja kirkot. Yhdessä muiden rajojen, kuten luokka- ja sukupolvirajojen kanssa poliittiseen rajaan liittyvä eriytyminen kyseenalaistaa suomalaisen yhteisön tai kulttuurikollektiivin olemassaolon.

Kanadansuomalaisten sosiaalinen kartta ei siis näytä selvärajaiselta yksiväriseltä läntiltä. Sitä halkovat monet erilaiset rajat. Mutta siinä on myös lähentymisiä tai tiivistymiä, ei yhdeksi kokonaisuudeksi mutta useaksi hetkittäisemmäksi tai pysyvämmäksi suhteiden kimpuksi. Yhteinen äidinkieli yhdessä puutteellisen kielitaidon kanssa on yksi tällainen suhteita lähentävä tekijä. Tämä saattaa näkyä etnisesti rajautuneissa naapurustoissa, jotka ainakin takavuosina ovat olleet yleisiä ja joista edelleen näkyy viitteitä tiennimissä ja hauta- ja muissa muistomerkeissä ja esimerkiksi suomenkielisissä vanhusten lepokodeissa. Mukana saattaa olla myös toisenlaisia yhteisyyttä korostavia tekijöitä. Poliittinen mielipide voi olla yksi, mutta aineistosta löytyi myös muita vaihtoehtoja. Uskonnollisuus, urheilu, kuorolaulu, näyttelemine, tanssimine ja muu vapaa-ajan toiminta ovat esimerkkejä tällaisista ihmisistä yhteen kokoavista tekemisen muodoista. Vanhojen harrastusten jatkamine saattaa olla tärkeää uudessakin kontekstissa, toisaalta uudessa kontekstissa tekemisen muoto ja merkitykset myös muuttuvat.

Erottaa voidaan myös sen kautta, miten on henkisesti kiinnittynyt Suomeen tai Kanadaan. Voidaan esimerkiksi puhua niistä muista, joita Suomen asiat kovasti kiinnostavat. Tähän saattaa yksinkertaisesti liittyä huomio niiden muiden heikosta englanninkielentaidosta, mutta mukana saattaa olla myös normatiivisia tekijöitä. Kielen oppimine voidaan nähdä normiksi ihmiselle, joka

muuttaa toiseen maahan. Samoin kansalaisuuden hankkimiseen ja uuteen yhteiskuntaan virallisesti kiinnittymiseen voi liittyä tällainen aspekti. Normi voi liittyä myös ihmisten käyttäytymiseen tai jopa lähtömaasta puhumisen sopimattomuuteen arkisessa kanssakäymisessä muiden kanssa. Nämä esimerkit osoittavat, että se, kuinka ihminen on sopeutunut muuhun yhteiskuntaan, voi olla myös aivan mahdollinen sosiaalisen erottautumisen väline. Tällaisiin puheenvuoroihin sisältyy myös ajatuksia siitä, miten maahanmuuttajan on suotavaa elää Kanadassa tai muualla. Tällaiset normit tarjoavat yhden mahdollisen näkökulman monikulttuuriseen mosaiikkiin: mosaiikki voidaan tulkita niin, että omaa kulttuuria, mosaiikin palaa, on luvallista pitää esillä sille varatuissa tiloissa ja tilaisuuksissa, mutta muuten maahanmuuttajan tulee sopeutua.

Kanadan monikulttuurisuuslain perusteella voi sanoa, että kansa- ja kulttuurisymboliikka kanadalaisessa kontekstissa, ainakin virallisella tasolla, liittyy nimenomaan yhteiskuntaan mukaan ottamiseen, ei siitä ulossulkemiseen. Kymlickan mukaan monikulttuurisuuspolitiikka on jatkoa liberaalille politiikalle, joka korostaa yksilön oikeuksien, valinnan vapauden ja syrjimättömyyden logiikkaa (Kymlicka 2006, 2). Syrjinnän ja rasismien ehkäisemisessä arvostuksen osoittaminen erilaisista taustoista tuleville ihmisille on varmasti hyvä lähtökohta. Etnisyyteen kiinnittyvä, mosaiikkimainen käsitys kulttuurista on politiikan tekemisen ja arki ajattelun väline, jonka avulla sekä kuvaillaan yhteiskuntaa ja siinä ilmeneviä eroja että yritetään vaikuttaa siihen. Se on kuitenkin tieteellisessä mielessä huono ajattelun väline, jos tarkoituksena on yrittää ymmärtää mitä maailmassa tapahtuu ja miten ihmiset siinä elävät.

Esinemäisen kulttuurikäsitteen vaarana on, että kulttuuriryhmien välisiä eroja liioitellaan ja niiden sisäiset erot jäävät huomiotta. Asian voi sanoa myös niin, että oletetaan tällaisen rajatun, esinemäisen kulttuurirakenteen määrittävän oleellisesti ihmisten elämää ja ihmisten välisiä suhteita. Tai sitten voidaan ajatella, että ihminen voi astua kulttuuristaan ulos jotenkin kulttuurittomaan yhteiseen tilaan (Huttunen ym. 2005, 28). Jos ei ymmärretä kulttuuria vain etnisyydeksi, vaan ymmärretään se joksikin sellaiseksi, joka mahdollistaa sen, että ihminen voi ymmärtää toista ihmistä, kommunikoida, määritellä maailmaa ja omaa paikkaansa siinä, ilmaista tuntemuksiaan, tehdä päätöksiä, tulkita kokemuksiaan ja ohjata toimintaansa (Eriksen 2001, 75; Geertz 1973, 145; Fornäs 1998, 11) voi kysyä mitkä asiat määrittävät ihmisten välisiä suhteita, tai ihmisen asemaa suhteessa johonkin, ja minkälaisia merkityksiä noihin asioihin tai suhteisiin liitetään.

Monien 1950- ja 1960-luvuilla Suomesta Kanadaan muuttaneiden ihmisten välillä on yhdistäviä tekijöitä, kuten yhteinen äidinkieli. Täytyy toki muistaa, ettei suomi ole eikä ole koskaan ollutkaan ainoa mahdollinen äidinkieli suomalaisilla, mutta omassa aineistossani ei ollut mukana yhtään esimerkiksi ruotsia äidinkielenään puhuvaa ihmistä. Tämän lisäksi on kuitenkin joitakin ihmisiä yhdistäviä seikkoja, kuten muuttoajankohta, luokkaerot ja uskonnolliset tai poliittiset näkemykset, jotka voivat erottaa nämä ihmiset hyvinkin jyrkästi joistain toisista Suomesta Kanadaan muuttaneista ihmisistä. Tällaisia joitain ihmisiä yhdistäviä ja toisista erottavia tekijöitä voi lähteä seuraamaan tarvitsematta olettaa ne ylittävän yhteenkuuluvuuden tunteen olemassaoloa. Samalla voi kysyä, miten sosiaalinen elämä muotoutuu kontekstissaan, ja minkälaisia merkityksiä erilaiset asiat tuossa kontekstissa saavat. Näin voi tarkastella esimerkiksi yhteistoiminnan tai juhlinnan muotoutumista etnisyyden ympärille tarvitsematta pitää sitä mitenkään välttämättömänä ihmisten liikkumisen seurauksena, tai joidenkin käytäntöjen kulkeutumista paikasta toiseen ja niihin liittyvien merkitysten muuttumista. Lisäksi, kun kiinnitetään huomio ihmisten ylläpitämiin suhteisiin ja tapoihin, joilla he erottautuvat toisista ihmisistä, voidaan kysyä miksi joissain tilanteissa etnisyys on tärkeä asia ilman, että tarvitsisi ajatella kulttuurin hiipuvan etnisyyden merkityksen kadotessa.

Lähteet

- Aaltonen, Tarja & Leimumäki, Anna (2011) Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Teoksessa Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 119–152.
- Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino. Toinen painos, ensimmäinen painos 1993.
- Alasuutari, Pertti (1999) Nationalismi, kansakunta ja yhteiskunta. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska: Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino, 31–52.
- Anderson, Benedict (2007) Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Suomentanut Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (1983).
- Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. London, California, New Delhi: SAGE Publications.
- Bourdieu, Pierre (1998) Järjen käytännöllisyys: toiminnan teorian lähtökohtia. Suomentanut Mika Siimes. Tampere: Vastapaino. Ranskankielinen alkuteos *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action* (1994).
- Bridge of Nations Flag Project: <http://communities.mysudbury.ca/Sites/parisbridge/default.aspx> (viitattu 17.3.2011).
- Brubaker, Rogers (2004) *Ethnicity without Groups*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (2002) *Transnational Families in the Twenty-first Century*. Teoksessa Deborah Bryceson & Ulla Vuorela (toim.) *The Transnational Family: New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg Publishers, 3–27.
- Cameron, Elspeth (2004) Introduction. Teoksessa Elspeth Cameron (toim.) *Multiculturalism & Immigration in Canada. An Introductory Reader*. Toronto: Canadian Scholars' Press, xv–xxiv.
- Canadian Multiculturalism Act: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/Statute/C/C-18.7.pdf> (viitattu 23.2.2011).
- Cohen, Anthony P. (1985) *Symbolic Construction of Community*. London, New York: Routledge.
- Dutton, Edward (2009) *The Finno-Ugrian. Finnish Culture and the Religion of Uniqueness*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Eriksen, Thomas Hylland (1993) *Ethnicity & Nationalism. Anthropological perspectives*. London: Pluto Press.
- Eriksen, Thomas Hylland (2001) *Small Places, Large Issues. An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. London, Sterling: Pluto Press. Toinen painos, ensimmäinen painos 1995.
- Eskola, Antti (1996) Suomalaisuuden logiikoista. Teoksessa Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.) *Olkaamme siis Suomalaisia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 211–215.
- Fornäs, Johan (1998) Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomentanut Mikko Lehtonen, Kaarina Hazard, Virpi Blom & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino, 1998. Englanninkielinen alkuteos *Cultural Theory and Late Modernity* (1995).
- Geertz, Clifford (1973) *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books.

- Hannertz, Ulf (2003) Kulttuurin määritelmien yhteentörmäys. Suomentanut Olli Löytty. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 213–232. Englanninkielinen alkuteos *Reflections on varieties of culturespeak* (1999).
- Henriksson, Markku (2006) *Kanada. Vaahteralehden maa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Himanen, Markus & Könönen, Jukka (2010) *Maahanmuuttopoliittinen sanasto*. Helsinki: Like kustannus.
- Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) *Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylijärsäisiä suhteita*. Teoksessa Laura Huttunen, Olli Löytty & Anna Rastas (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16–40.
- Huttunen, Laura (2005) *Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä*. Teoksessa Laura Huttunen, Olli Löytty & Anna Rastas (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 117–160.
- Huttunen, Laura (2009) *Mikä ihmeen maahanmuuttaja?* Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole Rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 117–122.
- Huttunen, Laura (2010) *Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta*. Teoksessa Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- Javed, Noor 4.4.2009. *The couple who put Toronto on the map*. The Toronto Star: <http://www.thestar.com/article/613663> (viitattu 13.10.2011).
- Junnila, Laura (1997) *Savusauna ja muovikiulu - saunan nostalgiasta ja kitsistä*. Teoksessa Annaliisa Syrjänen & Irmeli Westermarck (toim.) *Maailmalle, maailmalta. Kulttuurisia katsauksia*. Porvoo: WSOY, 247–262.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa & Halonen, Ilpo (2007) *Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot*. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.) *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus, 60–113. Seitsemäs painos, ensimmäinen painos 1998.
- Kallen, Evelyn (2004) *Multiculturalism: Ideology, Policy and Reality*. Teoksessa Elspeth Cameron (toim.) *Multiculturalism & Immigration in Canada. An Introductory Reader*. Toronto: Canadian Scholars' Press, 75–96. Alun perin julkaisussa *Journal of Canadian Studies*, Vol. 17, No. 1 (1982).
- Keesing, Roger M. & Andrew J. Strathern (1998) *Cultural Anthropology. A Contemporary Perspective*. Harcourt Brace College Publishers. Ensimmäinen painos 1976.
- Kero, Reino (1976) *Suuren lännen suomalaiset*. Helsinki: Otava.
- Kero, Reino (1997) *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kirkkolaki 26.11.1993/1054: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054 (viitattu 2.2.2012).
- Kiviniemi, Kari (2007) *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Korkiasaari, Jouni (1989) *Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

- Kymlicka, Will (2006) *Testing the Bounds of Liberal Multiculturalism?*
<http://www.trudeaufoundation.ca/resource/public/conferen/articles/panel/panel2mu> (viitattu 22.11.2011).
- Lehtonen, Mikko (2004) *Johdanto: Säiliöstä suhdekimppuun*. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty & Petri Ruuska: *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 9–27.
- Lehtonen, Mikko (2009) *Olen suomalainen (Io sono finlandese)*. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole Rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 109–115.
- Lindström, Varpu (1999) *Finns*. Teoksessa Paul Robert Magocsi (toim.) *Encyclopedia of Canada's peoples*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 513–526.
- Lundberg, Svante (1995) *Quebec: Nationalism and Cultural Diversity*. Teoksessa Per Bauhn, Christer Lindberg & Svante Lundberg: *Multiculturalism and Nationhood in Canada. The Cases of First Nations and Quebec*. Lund: Lund University Press, 45–84.
- Löytty, Olli (2004a) *Erikoisen tavallinen suomalaisuus*. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska: *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 31–54.
- Löytty, Olli (2004b) *Meistä on moneksi*. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska: *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 221–245.
- Löytty, Olli (2005) *Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa*. Teoksessa Laura Huttunen, Olli Löytty & Anna Rastas (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Maahanmuuttoviraston sanasto: <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=2761#9> (viitattu 4.11.2011).
- Malkki, Liisa (1992) *National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees*. *Cultural Anthropology*, Vol. 7, No. 1, 24–44.
- Malkki, Liisa (1994) *Citizens of Humanity: Internationalism and the Imagined Community of Nations*. *Diaspora*, Vol. 3, No. 1, 41–68.
- Meinander, Henrik (2006) *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohdat*. Suomentanut Paula Autio. Porvoo: WSOY. Ruotsinkielinen alkuteos *Finlands historia – Linjer, strukturer, vändpunkter* (2006).
- Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2007) *Merkitysrakenteiden tulkinta*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 46–69.
- Palmer, Howard (2004) *Social Adjustment of Immigrants to Canada: 1940–1975*. Teoksessa Elspeth Cameron (toim.) *Multiculturalism & Immigration in Canada. An Introductory Reader*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc., 65–73. Alun perin teoksessa Howard Palmer (toim.) *Immigration and the Rise of Multiculturalism* (1975).
- Peacock, James L. (2001) *The Anthropological Lens. Harsh Light, Soft Focus*. Cambridge: Cambridge University Press. Toinen painos, ensimmäinen painos 1986.
- Petrisalo, Katriina (2006) *Rajan yli vapauteen*. Teoksessa Petri Saarikoski, Riikka Turtiainen & Päivi Granö (toim.) *Raja. Kohtaamisia ja ylityksiä*. Pori: Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja viii, 101–111.

- Rahikainen, Marjatta (1992) Kerjäläispolitiikasta sosiaalivaltioon. Teoksessa Marjatta Rahikainen (toim.) Suuri muutos. Suomalaisen yhteiskunnan kehityspiirteitä. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 68–80.
- Rastas, Anna (2010) Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 64–89.
- Ruuska, Petri (2005) Nationalismi. Kansallisen järjestyksen globaali kulttuuri ja arki. Teoksessa Laura Huttunen, Olli Löytty & Anna Rastas (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 190–227.
- Saarinen, Oiva W. (1999) *Between a Rock and a Hard Place. A Historical Geography of the Finns in the Sudbury Area.* Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
- Saarinen, Oiva W. (2002) Finnish adaptation and cultural maintenance: the Sudbury experience. Teoksessa Olavi Koivukangas (toim.) *Entering multiculturalism: Finnish experience abroad.* Turku: Institute of Migration, 199–215.
- Saukkonen, Pasi (2007) *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa.* Helsinki: WSOY.
- Seppänen, Janne (2002) *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa.* Tampere: Vastapaino.
- Stoffman, Daniel (2004) *The Illusion of Multiculturalism.* Teoksessa Elspeth Cameron (toim.) *Multiculturalism & Immigration in Canada. An Introductory Reader.* Toronto: Canadian Scholars' Press, 217–241. Alun perin julkaistu teoksessa Daniel Stoffman (2002) *Who Gets in: What's Wrong with Canada's Immigration Program – and How to Fix it.*
- Tanner, Arno (2003) *Siirtolaisuus, valtio ja politiikka. Kanadan, Sveitsin ja Uuden-Seelannin työvoiman maahanmuutto ja politiikka 1975–2001.* Ulkomaalaisviraston julkaisuja 4. Helsinki: Ulkomaalaisvirasto.
- Tierney, Stephen (2007) *Introduction.* Teoksessa Stephen Tierney (toim.) *Multiculturalism and the Canadian Constitution.* Vancouver: The University of British Columbia Press, 3–23.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) *Johdanto.* Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus.* Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Trudeau, Pierre Elliot (2004) *Federal Multicultural Policy.* Teoksessa Elspeth Cameron (toim.) *Multiculturalism & Immigration in Canada. An Introductory Reader.* Toronto: Canadian Scholars' Press, 401–407. Alun perin julkaistu: *House of Commons Debates, Canadian Government Publishing, 8.10.1971.*
- Tuomi-Nikula, Outi (2006) *Vaikeneva suomalainen ja muita stereotyyppisiä suomalaisten ja saksalaisten symbolisina rajoina.* Teoksessa Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen & Päivi Granö (toim.) *Raja. Kohtaamisia ja ylityksiä.* Pori: Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja viii, 85–100.
- Turner, Victor (2007) *Rituaali. Rakenteet ja communitas.* Suomentanut Maarit Forde. Helsinki: Summa. Englanninkielinen alkuteos *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure* (1969).
- Tylor, Edward (1920) *Primitive Culture.* London: John Murray. Kuudes painos, ensimmäinen painos 1871. <http://www.scribd.com/doc/25176004/Primitive-Culture-Tylor-Edward-Burnett-vol-1> (viitattu 20.2.2012).
- Vapaa Sana 12.6.2008: *Pian sata vuotta Järjestöä:* <http://www.vapaasana.com/Tarmolapicknik.htm> (viitattu 25.1.2012).
- Vertovec, Steven (2009) *Transnationalism.* London, New York: Routledge.

Warkentin, Raija (2002) Unorthodoxies and misconceptions of the sauna in Canada. Teoksessa Koivukangas, Olavi (toim.) Entering multiculturalism: Finnish experience abroad. Turku: Institute of Migration, 224–239.

World Factbook, CIA: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ca.html> (viitattu 2.2.2012).